

STRATEGIA ROZWOJU PONADLOKALNEGO

„POROZUMIENIE GMIN BESKIDU NISKIEGO”

Spis treści

1. Wprowadzenie.....	2
2. Wymiar terytorialny i podstawa prawna opracowania Strategii Rozwoju Ponadlokalnego "Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego" na lata 2023-2030.....	4
3. Spójność Strategii Rozwoju Ponadlokalnego "Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego" na lata 2023 - 2030 z dokumentami i celami na poziomie europejskim, krajowym i regionalnym	9
4. Synteza i wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej.....	16
4.1. Synteza diagnozy.....	17
4.2. Wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej.....	17
4.3. Analiza SWOT	31
5. Plan operacyjny Strategii Rozwoju Ponadlokalnego "Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego" na lata 2023-2030 oraz kierunki interwencji rozwoju	36
6. Kluczowe działania – projekty strategiczne	53
8. Obszary strategicznej interwencji.....	74
9. System realizacji strategii oraz jej monitoring i ewaluacja	92
9.1. Struktura organizacyjna zarządzania Strategią	93
9.2. Aktualizacja Strategii.....	95
9.3. Zmiana składu porozumienia	96
9.4. System monitoringu i oceny skuteczności realizacji Strategii.....	96
9.5. Monitorowanie procesu wdrażania Strategii.....	96
9.6. Ocena (ewaluacja) stopnia osiągnięcia celów strategicznych	97
9.7. Opis procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych.....	99
9.8. Partycypacja społeczna na etapie przygotowania Strategii.....	101
9.9. Partycypacja społeczna na etapie realizacji Strategii i oceny efektów Strategii.....	104
9.10. Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych.....	105
10. Ramy finansowe i źródła finansowania Strategii.....	107
Spis tabel	111
Spis map	113
Spis zdjęć	115
Załącznik nr 1 - Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej	117
Załącznik nr 2 – Mapa projektowanych i istniejących rowerowych i pieszo-rowerowych tras turystycznych.....	117
Załącznik nr 3 - Sprawozdanie konsultacji społecznych.....	117



ROZDZIAŁ 1

WPROWADZENIE



Samorządy lokalne mierzą się z wieloma wyzwaniami związanymi z procesami depopulacji, zmianami technologicznymi oraz zjawiskami natury globalnej, jak zmiany klimatyczne.

W szczególnej sytuacji są obszary wiejskie, gdzie problemy te ujawniają się w większym nasileniu - powodując realne zagrożenie marginalizacją społeczno-gospodarczą. Jednocześnie obszary te dysponują wieloma zasobami, które odpowiednio wykorzystane mogą złagodzić występujące problemy, a w niektórych przypadkach mogą być przekute na atuty służące przyspieszeniu procesów rozwojowych.

Wyzwania, przed jakimi stoją samorządy gmin, powiązanych funkcjonalnie z obszarem wschodniej części Beskidu Niskiego: Besko, Bukowsko, Jaślicka oraz Zarszyn, skłoniły ich władarzy do poszukiwania nowych rozwiązań pozwalających na zapewnienie mieszkańcom dostępu do usług publicznych wysokiej jakości oraz wspieranie rozwoju lokalnej gospodarki. Jednym z takich rozwiązań jest usystematyzowana współpraca, pozwalająca na racjonalizację wydatków budżetowych oraz prowadzenie działań służących rozwiązaniu problemów jak największej liczby mieszkańców porozumienia, niezależnie od gminy, którą zamieszkują. Samorządy te w ramach swojej współpracy przyjęły również nazwę „**Porozumienie Gmin Beskidu Niskiego**”

W związku z tym, cztery gminy leżące na terenie dwóch powiatów – krośnieńskiego i sanockiego, postanowiły podjąć ściślejszą współpracę i wprowadzić nowatorskie rozwiązania, służące większej efektywności prowadzonych inwestycji, lepszej realizacji bieżących usług publicznych, zwiększaniu swoich szans na uzyskanie dodatkowych środków zewnętrznych, a także mobilizacji i zwiększeniu aktywności mieszkańców w dbaniu o rozwój tego obszaru. W tym celu w dniu 19 maja 2023 roku w siedzibie Urzędu Gminy Bukowsko, gminy podpisały porozumienie określające zasady współpracy przy opracowaniu i wdrażaniu **Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023 – 2030.**

Niniejsza Strategia stanowi wyraz wspólnej polityki partnerskich gmin do roku 2030, nie odbierając żadnej z gmin prawa do przygotowania strategii rozwoju lokalnego.

Jest to pierwszy tego typu dokument, opracowany we współpracy tych gmin z innymi samorządami, choć należy zwrócić uwagę na doświadczenia we współpracy zdobyte m.in. dzięki współpracy w ramach Lokalnych Grup Działania czy związków gmin, w których uczestniczą samorządy. Przyjęty tryb ekspercko-partycypacyjny pozwolił na włączenie w jego przygotowanie wielu środowisk.

Strategia składa się z czterech zasadniczych części (tj. diagnostycznej, strategicznej, wdrożeniowej oraz opisującej zaangażowanie społeczeństwa). W części diagnostycznej sformułowano najistotniejsze wnioski na podstawie „Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej”, określając potencjały i bariery oraz szanse rozwojowe w poszczególnych elementach składających się na funkcje obszaru. W części strategicznej wyznaczono wizję obszaru oraz misję partnerskich samorządów określając jednocześnie cele strategiczne i związane z nimi kierunki działań oraz spójność z dokumentami strategicznymi na poziomie krajowym i regionalnym. Część wdrożeniowa zawiera zestaw projektów realizujących przyjęte cele, systemy wdrażania oraz monitorowania i ewaluacji oraz potencjalne źródła finansowania działań ze środków zewnętrznych. W ostatniej części opisano rolę społeczności lokalnej w przygotowaniu dokumentu oraz sposoby jej włączenia na etapie wdrażania *Strategii*.



ROZDZIAŁ 2

**WYMIAR TERYTORIALNY I PODSTAWA PRAWNA
OPRACOWANIA STRATEGII ROZWOJU
PONADLOKALNEGO "POROZUMIENIE GMINY
BESKIDU NISKIEGO" NA LATA 2023 - 2030**





Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023-2030 opracowana została na podstawie art. 10g ustawy o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2023 poz. 40 z późn. zm), który umożliwia gminom sąsiadującym i powiązanym ze sobą funkcjonalnie, opracowanie wspólnej strategii rozwoju w zakresie ich terytorium.

Strategia rozwoju ponadlokalnego daje gminom możliwość wspólnego planowania działań rozwojowych, co ma kluczowe znaczenie zwłaszcza w odniesieniu do realizacji inwestycji oraz stanowi również podstawę do podejmowania decyzji przez poszczególne gminy o sposobie i zakresie dostarczania społecznościom lokalnym wybranych usług publicznych. Strategia przygotowywana przez kilka gmin może więc przynieść wymierne korzyści wszystkim interesariuszom - w szczególności poprzez dostosowanie planów inwestycyjnych poszczególnych gmin i uwzględnienie w nich potrzeb całego obszaru objętego strategią, jak również przez realizację wspólnych przedsięwzięć inwestycyjnych.

Zakres strategii rozwoju ponadlokalnego, podobnie jak w przypadku strategii rozwoju gminy, określony jest w art. 10e ust. 3 ustawy o samorządzie gminnym, jednak podmiot przygotowujący dokument może zamieścić w nim dodatkowe elementy, jeśli jest to zasadne ze względu na zakres tematyczny podejmowany w danej strategii.

Podstawę prawną opracowania niniejszej strategii stanowi również ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2023 r. poz. 225 z późn. zm.), która określa zasady prowadzenia polityki rozwoju, podmioty prowadzące tę politykę oraz tryb współpracy między nimi, a także ustawa z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027 (Dz. U. z 2022 r. poz. 1079), która wprowadza szczególne instrumenty realizacji programów, między innymi w postaci Innych instrumentów terytorialnych (IIT), które umożliwiają wspólną realizację projektów w ramach rozwoju terytorialnego.



Jednym z najważniejszych kroków w formalizacji współpracy było zawarcie w dniu 19 maja 2023 r. Porozumienia jednostek samorządu terytorialnego w sprawie określenia zasad współpracy w ramach Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, które utworzyło Obszar Funkcjonalny „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”. Sygnatariuszami niniejszego dokumentu były następujące jednostki samorządu terytorialnego:

- **Gmina Besko,**
- **Gmina Bukowsko,**
- **Gmina Jaśliska,**
- **Gmina Zarszyn.**

Organem decyzyjnym partnerstwa jest Rada Porozumienia, w skład której wchodzi przedstawiciele władz wykonawczych wszystkich gmin tworzących partnerstwo (wójtowie poszczególnych gmin) lub osoby je reprezentujące. Zarządzaniem operacyjnym i realizacją działań w partnerstwie powierzono Zespołowi Operacyjnemu.

Najważniejsze postanowienia Porozumienia w zakresie współpracy podczas przygotowania do nowej perspektywy finansowej UE, dotyczą m.in.:

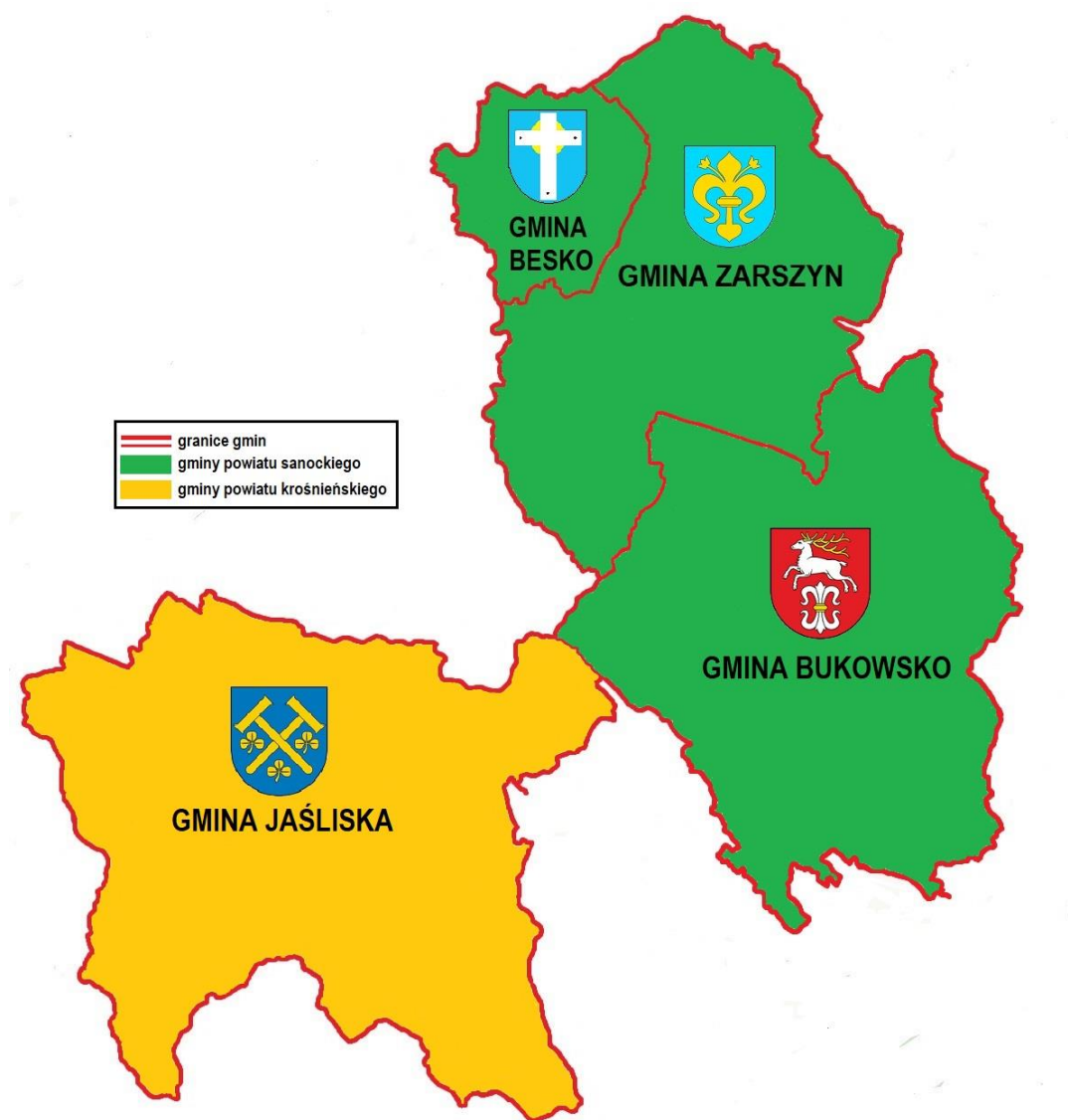
- deklaracji partnerskiej współpracy wszystkich Stron Porozumienia na rzecz ponadlokalnego i zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego,
- opracowania i wdrożenia Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”,
- realizacji zintegrowanych projektów w odpowiedzi na potrzeby i problemy, wynikające z zaistniałych i potencjalnych uwarunkowań społeczno-gospodarczych,
- utworzenia Rady Porozumienia, jako organu podejmującego najważniejsze decyzje i wyznaczającego kierunki działania w ramach współpracy,
- formalnego powierzenia Gminie Bukowsko roli lidera, który ma za zadanie koordynację działań podejmowanych w ramach Porozumienia.

Partnerstwo gmin tworzących Obszar Funkcjonalny „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, to wspólna inicjatywa samorządów z terenu powiatów - krośnieńskiego i sanockiego, na rzecz

zrównoważonego rozwoju regionu, przejawiająca się chęcią integracji działań mających na celu zapewnienie temu obszarowi konkurencyjności i dynamicznego rozwoju dzięki zacieśnieniu współpracy samorządowej. Obszar ten obejmuje swym zasięgiem powierzchnię 435,72 km², zamieszkiwany na koniec 2022 roku przez 20 722 osoby, co zostało szczegółowo przedstawione w Diagnozie sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej, stanowiącej załącznik do niniejszej Strategii.

Lokalizację gmin tworzących OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w jego obrębie oraz położenie OF w województwie podkarpackim, przedstawiają poniższe mapy.

Mapa 1 Zasięg terytorialny gmin wchodzących w skład OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”



Źródło: Opracowanie własne

Mapa 2 Lokalizacja OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na tle województwa podkarpackiego



Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.wikipedia.org



ROZDZIAŁ 3

**SPÓJNOŚĆ STRATEGII ROZWOJU
PONADLOKALNEGO "POROZUMIENIE GMINY
BESKIDU NISKIEGO" NA LATA 2023 - 2030
Z DOKUMENTAMI I CELAMI NA POZIOMIE
EUROPEJSKIM, KRAJOWYM I REGIONALNYM**



Przygotowanie wspólnej strategii rozwoju ponadlokalnego jest odpowiedzią na potrzebę planowania działań rozwojowych wykraczających i oddziałujących poza granice administracyjne jednostek terytorialnych. Opracowanie dokumentu dotyczącego kilku samorządów pozwoli również na aplikowanie o środki unijne, a także umożliwi realizację zintegrowanych projektów partnerskich

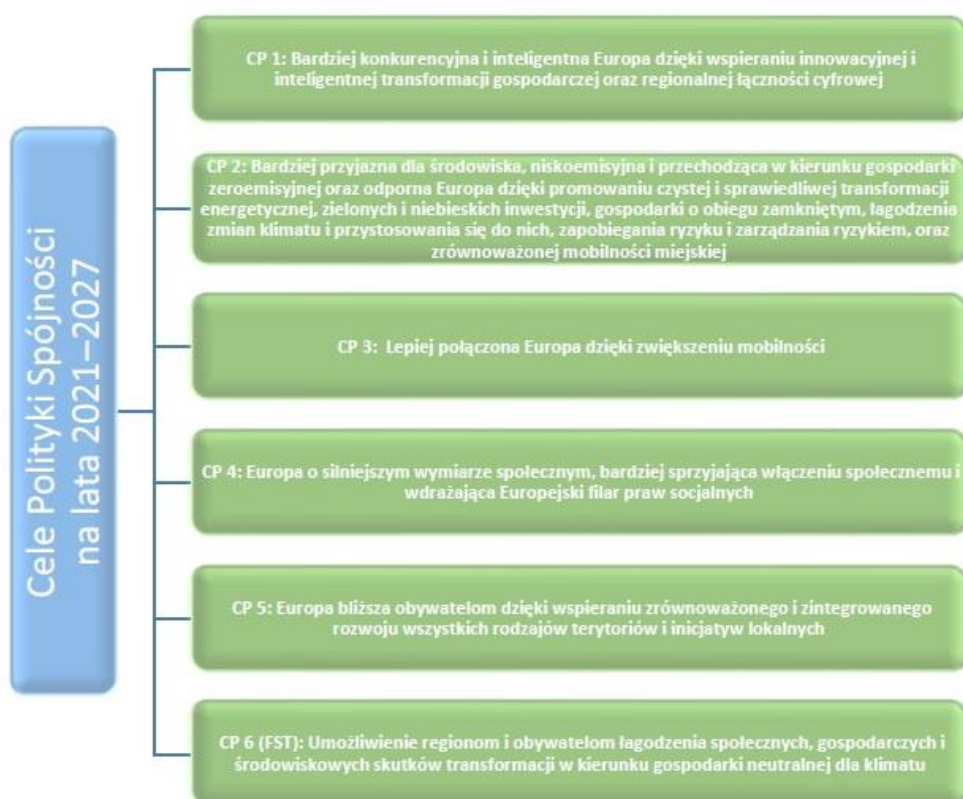
W niniejszym rozdziale wskazano zbiór podstawowych dokumentów wyższego rzędu, z którymi Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023-2030 wykazuje spójność. Opisane dokumenty strategiczne i wykonawcze stanowią warunki brzegowe dla niniejszej Strategii, która przygotowana została w pełnej zgodności z tymi dokumentami. Jednocześnie, mając na uwadze realizowaną perspektywę finansową Unii Europejskiej na lata 2021 – 2027, dołożono wszelkich starań, aby działania określone w dokumencie odpowiadały równocześnie na wyzwania na poziomie europejskim, krajowym i regionalnym zidentyfikowane w poszczególnych obszarach wsparcia współfinansowanych z Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych w kolejnych latach. Należy zaznaczyć, że Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023-2030 wykazuje spójność zarówno z dokumentami o charakterze strategicznym, jak i wykonawczym.

Poziom europejski

Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady

Komisja Europejska w Rozporządzeniach Parlamentu Europejskiego i Rady przedstawiła cele Polityki Spójności na lata 2021-2027. Pakiet rozporządzeń obejmuje przede wszystkim: rozporządzenie ramowe, rozporządzenie ws. Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Funduszu Spójności (FS), rozporządzenie ws. Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+), rozporządzenie ws. Interreg, rozporządzenie ws. Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji (FST). Jednym z elementów ww. dokumentów jest przedstawienie podstawowych założeń i Celów Tematycznych dla Polityki Spójności oraz proponowanych przez Komisję Europejską zasad funkcjonowania programów operacyjnych w perspektywie 2021–2027.

W trwającej perspektywie finansowej Polska realizuje działania w ramach wszystkich pięciu celów polityki spójności oraz celu dodatkowego, umożliwiającego obywatelom i regionom łagodzenie społecznych, gospodarczych i środowiskowo-przestrzennych skutków transformacji w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu.



Dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów i inicjatyw lokalnych jednym z ważniejszych celów polityki spójności dla OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” jest Cel Tematyczny nr 5 – Europa bliższa obywatelom, który jest podstawą ustanowienia Instrumentów Terytorialnych (w tym ZIT i IIT) i będzie głównym źródłem finansowania projektów w ramach obszarów funkcjonalnych w perspektywie 2021 – 2027.

Europejski Zielony Ład

Europejski Zielony Ład jest strategią na rzecz rozwoju, mającą na celu przekształcenie UE w sprawiedliwe i prosperujące społeczeństwo żyjące w konkurencyjnej, zasobooszczędnej i nowoczesnej gospodarce. Jej celem jest również: ochrona, zachowanie i poprawa kapitału naturalnego oraz ochrona zdrowia i dobrostanu obywateli przed zagrożeniami oraz negatywnymi skutkami związanymi z klimatem i naturalnym środowiskiem.

Dokument zawiera plan działań umożliwiających bardziej efektywne wykorzystanie zasobów dzięki przejściu na czystą gospodarkę o obiegu zamkniętym oraz przeciwdziałanie utracie różnorodności biologicznej i zmniejszenie poziomu zanieczyszczeń. Do obszarów Europejskiego Zielonego Ładu, wchodzi m.in.:

- Ochrona naszego wrażliwego ekosystemu i bioróżnorodności biologicznej;
- Sposoby na bardziej zrównoważony łańcuch żywnościowy;
- Czysta i bezpieczna energia;
- Zrównoważony przemysł i sposoby na bardziej zrównoważone i przyjazne środowisku cykle produkcyjne;
- Bardziej ekologiczny sektor budowlany i renowacyjny;
- Zrównoważona mobilność i promowanie bardziej zrównoważonych środków transportu;

- Środki mające na celu szybkie i skuteczne ograniczenie oraz eliminację zanieczyszczeń;
- Osiągnięcie neutralności klimatycznej.

Zakłada się, że zapisy Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023-2030 będą zgodne z Europejskim Zielonym Ładem, którego postanowienia będą wpływać na zmiany w poszczególnych sektorach Państw UE. Wdrożenie Europejskiego Zielonego Ładu wymagać będzie od członków KE przemyślenia strategii politycznych w zakresie m.in. dostaw czystej energii w gospodarce, w sektorze przemysłu, produkcji i konsumpcji, infrastruktury, transportu, budownictwa, żywności i rolnictwa.

Poziom krajowy

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, jako jeden z ważniejszych dokumentów krajowych wskazuje, że zrównoważony rozwój społeczny i regionalny to rozwój skierowany na terytorialną różnorodność oraz jej atuty, a jednocześnie dbający o zapewnienie całemu społeczeństwu wysokiej jakości życia. Jako główny cel SOR określono tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.

Obszary wiejskie w Polsce charakteryzuje zróżnicowanie przestrzenne pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, jak i funkcji gospodarczych (są to zarówno obszary z dominacją rolnictwa tradycyjnego, obszary rolnictwa wielkoobszarowego, obszary z dominacją funkcji turystycznej, jak i silnie zurbanizowane obszary położone w pobliżu dużych aglomeracji i mniejszych miast). Pobudzanie ich rozwoju wymaga zintegrowanego i jednocześnie zindywidualizowanego podejścia uwzględniającego ich potencjały i potrzeby rozwojowe. Kierując się celami strategicznymi SOR polityka wobec obszarów wiejskich musi wspierać ich rozwój w oparciu o posiadane przez nie endogeniczne potencjały. Efektem będzie m.in. wyrównywanie szans rozwojowych wszystkim mieszkańcom wsi. Implikuje to działania dotyczące pobudzania przedsiębiorczości, przekształceń strukturalnych, zwiększania mobilności i zapewnienia odpowiedniej jakości usług decydujących o perspektywach rozwojowych (zdrowie, edukacja, transport publiczny), zapewniając przy tym zachowanie walorów kulturowych, krajobrazu i środowiska przyrodniczego.

Realizacja Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023-2030 będzie się wpisywać w zakładane działania określone w SOR dla obszarów wiejskich, co potwierdza zarówno sformułowana wizja rozwoju gminy, jak i przyjęte cele strategiczne, które służyć będą urzeczywistnieniu się tej wizji.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

Polityka regionalna na szczeblu centralnym koordynowana jest przez Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2030. Zakłada ona zrównoważony i bardziej spójny rozwój całego kraju i zmniejszanie dysproporcji rozwojowych między obszarami miejskimi i wiejskimi. W szczególności wspiera miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze oraz obszary zagrożone trwałą marginalizacją. Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023-2030 będzie wpisywała się w realizację wyzwań wskazanych dla polityki regionalnej w KSRR 2030, tj.:

- adaptacja do zmian klimatu oraz ograniczanie zagrożeń dla środowiska;
- przeciwdziałanie negatywnym skutkom procesów demograficznych;

- rozwój i wsparcie kapitału ludzkiego i społecznego;
- wzrost produktywności i innowacyjności regionalnych gospodarek;
- rozwój infrastruktury podnoszącej konkurencyjność, atrakcyjność inwestycyjną i warunki życia w regionach;
- zwiększenie efektywności zarządzania rozwojem (w tym finansowania działań rozwojowych) oraz współpracy między samorządami terytorialnymi i między sektorami;
- przeciwdziałanie nierównościom terytorialnym i przestrzennej koncentracji problemów rozwojowych oraz niwelowanie sytuacji kryzysowych na obszarach zdegradowanych.

Umowa Partnerstwa na lata 2021-2027

30 czerwca 2022 r. oficjalnie zakończyły się negocjacje Umowy Partnerstwa między Komisją Europejską a polskim rządem. Dokument ten pokazuje szerszy kontekst i ramy dla perspektywy finansowej UE 2021-2027, jednocześnie nakreślając strategię wykorzystania środków polityki spójności i koordynacji w zakresie określania obszarów wsparcia. Umowa Partnerstwa łączy ze sobą oczekiwania Komisji Europejskiej z wyzwaniami wynikającymi z krajowych dokumentów, takich jak Strategia Odpowiedzialnego Rozwoju i inne strategię sektorowe.

UP realizować będą krajowe i regionalne programy operacyjne, które wraz z UP tworzą spójny system dokumentów strategicznych i programowych, stanowiący podstawę do realizacji perspektywy 2021-2027 w Polsce. UP zakłada kontynuację realizacji dotychczasowych programów krajowych oraz regionalnych. Nowym narzędziem jest program finansowany ze środków Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji.

Jednym z opisanych w dokumencie narzędzi przeznaczonych dla obszarów funkcjonalnych w perspektywie 2021-2027 są instrumenty - Zintegrowane Inwestycje Terytorialne i Inne Instrumenty Terytorialne. Ich istotą jest realizacja partnerskich projektów przyczyniających się do rozwiązywania problemów i wspólnego oraz skoordynowanego zaspakajania potrzeb całego obszaru. Instrument te mają służyć wzmocnieniu współpracy i partnerstw samorządów, które realizują wspólne działania rozwojowe na podstawie strategii terytorialnych.

Kluczowe zasady w procesie przygotowania i wprowadzania instrumentów terytorialnych:

- partnerstwo i współpraca,
- zintegrowane podejście do rozwiązywania problemów łączących sąsiadujące jednostki samorządu terytorialnego,
- zaangażowanie lokalnych instytucji i organizacji w przygotowanie i realizację działań wynikających ze strategii terytorialnych.

Realizacja tych zasad ma mieć wpływ na oddolny charakter wypracowanych strategii, które jednocześnie muszą wykazać spójność z ramami strategicznymi na poziomie regionalnym - strategią rozwoju województwa.

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023-2030 i stworzone na jej potrzeby Partnerstwo gmin, będą spełniać przedstawione w UP wymagania oraz przewidują wykorzystanie instrumentu IIT, jako jednego ze źródeł finansowania realizacji działań zaplanowanych w tym dokumencie.

Poziom regionalny

W Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2030 przyjęto model rozwoju stymulowany strategicznymi wyborami jako: zrównoważony, integrujący zasoby i potencjały, ukierunkowany na wysoką jakość życia. Aby realizować kierunki założone w Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2030, zastosowano wymiar terytorialny poprzez skoncentrowanie działań na wykorzystaniu potencjałów rozwojowych na określonym obszarze, tzw. obszarze strategicznej interwencji.

Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030 zakłada m.in.: następujące kierunki interwencji, w które wpisuje się Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023-2030:

OBSZAR TEMATYCZNY I GOSPODARKA I NAUKA

- 1.3. Konkurencyjność gospodarki poprzez innowacje i nowoczesne technologie

OBSZAR TEMATYCZNY 2. KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY

- 2.1. Edukacja
- 2.3. Kultura i dziedzictwo kulturowe
- 2.4. Rynek pracy
- 2.7. Aktywny styl życia i sport

OBSZAR TEMATYCZNY 3. INFRASTRUKTURA DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU I ŚRODOWISKA

- 3.1. Bezpieczeństwo energetyczne i OZE
- 3.3. Poprawa dostępności komunikacyjnej wewnątrz regionu oraz rozwój transportu publicznego
- 3.5. Rozwój infrastruktury służącej prowadzeniu działalności gospodarczej i turystyki
- 3.6. Zwiększenie odporności wszystkich struktur regionalnych na zagrożenia wynikające ze zmian klimatycznych
- 3.7. Zapobieganie i minimalizowanie skutków zagrożeń antropogenicznych
- 3.8. Zarządzanie zasobami dziedzictwa przyrodniczego, w tym ochrona i poprawianie stanu różnorodności biologicznej i krajobrazu

OBSZAR TEMATYCZNY 4. DOSTĘPNOŚĆ USŁUG

- 4.2. Planowanie przestrzenne wspierające aktywizację społeczności i aktywizacja obszarów zdegradowanych
- 4.3. Wsparcie instytucjonalne i poprawa bezpieczeństwa mieszkańców

OBSZAR HORYZONTALNY – TERYTORIALNY WYMIAR STRATEGII

Priorytet 7.3 Obszary wymagające szczególnego wsparcia w kontekście równoważenia rozwoju

Priorytet 7.4 Obszary wiejskie – wysoka jakość przestrzeni do zamieszkania, pracy i wypoczynku

Plan Strategiczny Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023-2030

Planowanie strategiczne opiera się na zrealizowanych działaniach diagnostycznych i pozostaje w ścisłym związku z funkcją decyzyjną procesu zarządzania. Proces realizacji Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023-2030 został podzielony na cztery poziomy. Wszystkie zostały sformułowane na podstawie przeprowadzonego procesu diagnostycznego, którego wyniki zidentyfikowały najważniejsze potrzeby i problemy OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” oraz jego potencjały i szanse rozwojowe. W pierwszym kroku, na podstawie

wniosków z diagnozy oraz analizy SWOT sformułowano wizję rozwoju, która jest jednocześnie celem głównym. Przedstawia ona obraz OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, w wyniku realizacji postanowień niniejszego dokumentu. Wizja ma również przełożenie na kolejny poziom wdrożeniowy czyli cele strategiczne, określone w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennie-środowiskowym. Cele strategiczne mają charakter długofalowy i wskazują generalny kierunek postępowania w realizacji założonej wizji rozwoju. Natomiast uszczegóławiające kierunki działań, służą realizacji założonych celów i są podstawą wdrażania strategii.



ROZDZIAŁ 4

SYNTEZA I WNIOSKI Z DIAGNOZY SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ



4.1. Synteza diagnozy

Podstawowym źródłem dla formułowania wniosków była analiza potencjałów i barier rozwojowych wynikających z uwarunkowań wewnętrznych obszaru. Wykorzystano analizę poszczególnych czynników w sferze gospodarczej, społecznej, oraz przestrzenno-środowiskowej.

Drugim elementem było uwzględnienie uwarunkowań zewnętrznych, które mogą wspierać wykorzystanie atutów obszaru i przyspieszać pozytywne zmiany, ale mogą też stanowić zagrożenie dla rozwoju gmin tworzących Obszar Funkcjonalny „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”. Do najistotniejszych tego typu uwarunkowań należą:

- procesy globalne (zmiany klimatyczne oraz powiązane z tym zagadnieniem stan powietrza oraz kurczące się zasoby wody; zmiany technologiczne w tym rewolucja cyfrowa, wpływające nie tylko na procesy gospodarcze, ale również funkcjonowanie społeczeństwa; rosnące nierówności społeczne; zjawiska kryzysowe w tym związane z pandemią SARS-COV-2 i jej skutkami oraz agresją Rosji na Ukrainę);
- polityki Unii Europejskiej, w tym Nowy Zielony Ład oraz istotne z punktu widzenia partnerstwa polityki wspierające rozwój jak Polityka Spójności, Wspólna Polityka Rolna;
- kierunki polityki rozwojowej kraju oraz Województwa Podkarpackiego.



W formułowaniu wniosków zastosowano podejście funkcjonalne. Podejmując dany wątek tematyczny nie odniesiono się wyłącznie do uwarunkowań wewnętrznych obszaru porozumienia, ale i do szans, i zagrożeń wynikających z otoczenia zewnętrznego.

Pogłębiony materiał analityczny, będący podstawą dla sformułowania wniosków diagnostycznych, jest zawarty w dokumencie „Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej”, stanowiącym załącznik do niniejszej Strategii.

4.2. Wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej

Zgodnie z obowiązującymi przepisami dotyczącymi strategii rozwoju ponadlokalnego, opracowanie Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023-

2030 poprzedzone zostało przygotowaniem „Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej”, która stanowi kluczowy etap w kompleksowej ocenie ponadlokalnych zasobów oraz w wypracowaniu strategicznych rozwiązań.

Wnioski z diagnozy stanowiły podstawę opracowania części kierunkowej Strategii, która zawiera wizję, cele strategiczne, kierunki działań, kluczowe projekty do realizacji oraz model struktury funkcjonalno-przestrzennej wraz z rekomendacjami w zakresie polityki przestrzennej i wskazaniem obszarów strategicznej interwencji.

Poniżej zostały przedstawione najważniejsze wnioski z diagnozy, wynikające z poszczególnych sfer, tworzących strukturę diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzenno-środowiskowej Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”.

Ogólna charakterystyka gmin wchodzących w skład OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”

- Obszar Funkcjonalny „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” położony jest w południowej części województwa podkarpackiego, granicząc z gminami: Rymanów, Haczów, Brzozów, Sanok, Zagórz, Komańcza oraz Dukla.
- OF obejmuje tereny 4 gmin, położonych w dwóch powiatach: krośnieńskim i sanockim, zajmując łączną powierzchnię 435,72 km², co stanowi 2,44 % powierzchni województwa podkarpackiego.
- W skład OF wchodzi wyłącznie obszary wiejskie obejmujące tereny gmin wiejskich, a sieć osadniczą tworzą 32 sołectwa, z których 4 to gminne centra administracyjno-usługowe, będące siedzibą władz gminnych.
- Gminy wchodzące w skład OF cechuje znaczne zróżnicowanie pod względem zajmowanej powierzchni – największą powierzchnię zajmuje gmina Jaśliska – 165,92 km², natomiast najmniejszą gmina Besko – 27,47 km². Dwie największe terytorialnie gminy – Bukowsko i Jaśliska, zajmują łącznie ok. 70 % powierzchni ogólnej OF.

SFERA SPOŁECZNA

Uwarunkowania demograficzne

- OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na koniec 2022 r. zamieszkiwało 20 722 osoby, co stanowiło 1,0 % ogólnej liczby ludności województwa podkarpackiego. Na przestrzeni lat 2018-2022 liczba ludności spadła o 880 osób, a spadek tej liczby nastąpił w każdej z gmin OF – największy w gminie Zarszyn – o 397 osób.
- Większa część OF, w obrębie gmin: Bukowsko i Jaśliska, z uwagi na swoje uwarunkowania przyrodnicze i krajobrazowe, charakteryzuje się bardzo niską gęstością zaludnienia w stosunku do średniej dla województwa podkarpackiego (gęstość zaludnienia według stanu na koniec 2022 roku: w gminie Bukowsko – 39 os./km², w gminie Jaśliska – 12,5 os./km², natomiast w województwie podkarpackim – 116,5 os./km²). Wysoka wartość tego wskaźnika występuje natomiast w gminie Besko – 159 os./km² (2022 rok), znacznie przewyższając średnią dla województwa.
- Na przestrzeni lat 2018-2022 skumulowana wartość przyrostu naturalnego na terenie OF wyniosła -184, a główny wpływ na to miała niska wartość tego wskaźnika w gminie Zarszyn, który w tym okresie wyniósł -113. Ujemna wartość przyrostu naturalnego w tym okresie wystąpiła w każdej z gmin OF.

- Największy wpływ na zmniejszającą się liczbę ludności w OF ma zjawisko migracji. Skumulowana liczba wymeldowań z OF na przestrzeni lat 2018-2022 znacznie przekroczyła liczbę zameldowań, w związku z czym wartość salda migracji wyniosła -345. We wskazanym okresie ujemne saldo migracji wystąpiło w każdej z gmin analizowanego obszaru, natomiast najniższa wartość salda migracji wystąpiła w gminie Zarszyn - -110. Głównym typem migracji z terenu OF były migracje edukacyjne, spowodowane wyjazdem absolwentów szkół średnich na studia do większych ośrodków akademickich – przede wszystkim Rzeszów, Kraków, Lublin i pozostawaniem w tych miastach, rozpoczynając karierę zawodową. Obok migracji edukacyjnej, zasadnicze znaczenie dla uwarunkowań demograficznych mają migracje ekonomiczne, które skutkują wyjazdem do miejsc, dających większe perspektywy zawodowe, również w kierunku zagranicznym. Biorąc jednak pod uwagę możliwość niedokonywania obowiązków meldunkowych, trudno jest określić faktyczną skalę zjawiska migracji na tym obszarze.
- W strukturze mieszkańców OF przeważa grupa mieszkańców w wieku produkcyjnym, jednak na przestrzeni lat 2018-2022 można zauważyć spadek ich liczby przy wzroście liczby ludności w wieku poprodukcyjnym. Równocześnie w tym okresie nastąpił wzrost liczby osób w wieku przedprodukcyjnym. Struktura mieszkańców OF przedstawia się korzystnie na tle województwa podkarpackiego – występuje tu większy udział osób w wieku przedprodukcyjnym oraz mniejszy udział osób w wieku poprodukcyjnym w liczbie ludności ogółem. Niemniej, wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym na przestrzeni lat 2018-2022 wskazuje na negatywny trend starzenia się społeczeństwa na terenie OF, przy jednoczesnym spadku liczby osób w wieku produkcyjnym.
- Według „Prognozy ludności gmin na lata 2017-2030”, opracowanej przez GUS, liczba ludności OF do 2030 roku ma się nieznacznie zwiększyć i utrzymywać się będzie jednolity trend wzrostowy w tej kwestii. Prognozowany jest jednak spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym oraz wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym, co może negatywnie wpływać na rozwój społeczno-gospodarczy regionu.

Edukacja i wychowanie

- Na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” liczba dzieci do lat 3 na koniec 2022 r. wyniosła łącznie 560, natomiast 51 z nich, tj. zaledwie 9,1 % ogółu dzieci w tej grupie wiekowej objętych zostało opieką w 2 żłobkach, które znajdują się w gminach: Besko i Zarszyn. Brak jest natomiast tego typu placówek na terenie gmin: Bukowsko oraz Jaślicka. Znaczna część mieszkańców OF zapewnia opiekę nad dziećmi do lat 3 w domach, kosztem własnej pracy zawodowej, a gminy stwarzając miejsca opieki, zwiększyłyby ich dostępność i przyczyniłyby się do poprawy sytuacji na rynku pracy.
- W 2021 r. na terenie OF liczba dzieci w wieku od 3 do 6 lat wynosiła 964, natomiast 76,3 % z nich objętych było wychowaniem przedszkolnym w placówkach znajdujących się na terenie OF. Średnią dla OF zaniża gmina Jaślicka, w której nie funkcjonują przedszkola ani punkty przedszkolne, a wychowanie przedszkolne odbywa się w oddziałach utworzonych w szkole podstawowej. Łącznie w OF, zgodnie z danymi GUS, na koniec 2021 roku funkcjonowały 7 przedszkoli oraz 19 oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych. Rozwój infrastruktury w tym zakresie pozwoliłby na zwiększenie dostępności do usług wychowania przedszkolnego.
- W zakresie szkolnictwa podstawowego, na terenie OF w 2021 funkcjonowało 13 szkół podstawowych, do których uczęszczało łącznie 1 750 uczniów. Współczynnik skolaryzacji

brutto wyniósł w 2021 roku na tym obszarze 86,38 % i uległ spadkowi w stosunku do roku 2017 o 0,78 pp., co świadczy o nieznacznie zmniejszającej się liczbie uczniów uczęszczających do szkół na terenie OF. Wartość współczynnika zmalała na przestrzeni lat 2018-2021 w dwóch gminach: Besko i Zarszyn, natomiast w gminach: Bukowsko i Jaślicka wartość ta wzrosła. Porównując współczynniki skolaryzacji w OF i w województwie podkarpackim, zauważalne jest, że w OF znajduje się on na poziomie znacznie niższym niż dla województwa (92,27 %). Powodem takiego stanu rzeczy jest jednak zawyżanie średniej przez ośrodki miejskie, do których placówek uczęszczają często uczniowie z sąsiednich obszarów wiejskich, co w przypadku gmin: Besko i Zarszyn dotyczy uczęszczania dzieci do placówek zlokalizowanych w mieście Sanok. Zmniejszająca się liczba uczniów w szkołach stanowi istotny problem dla samorządów, z uwagi na ciągle rosnące koszty utrzymania placówek oświatowych przy malejącej subwencji oświatowej, co z kolei przekłada się na konieczność ponoszenia przez gminy wydatków z własnego budżetu, ograniczając w ten sposób środki na inwestycje. Duży wpływ na malejącą liczbę uczniów w szkołach mają również uwarunkowania demograficzne, przede wszystkim mniejsza z roku na rok liczba urodzeń.

- Wyniki egzaminu ósmoklasisty w szkołach na terenie OF w 2022 roku generalnie wyszły na poziomie średnim. Najwyższe wyniki wystąpiły z języka angielskiego – średnia 61 %, zaś z języka polskiego i matematyki wyniosły – 61 %. Wyniki te kształtowały się w przypadku matematyki powyżej średniej dla województwa podkarpackiego, z języka polskiego kształtowały się na tym samym poziomie, natomiast z języka angielskiego na niższym poziomie.
- Na terenie OF jedyną placówką realizującą kształcenie na poziomie ponadpodstawowym jest Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Nowosielskach, dysponujący szeroką ofertą edukacyjną, a oprócz tego uczniowie z tego obszaru uczęszczają do placówek w miastach: Sanok Rymanów i Iwonicz-Zdrój.

Infrastruktura kulturalna

- Ważną rolę w upowszechnianiu kultury na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” pełnią prowadzące działalność kulturalną ośrodki, domy ludowe oraz świetlice wiejskie. W przypadku gmin: Besko i Zarszyn, jako samorządowe instytucje kultury funkcjonują gminne ośrodki kultury oraz gminne biblioteki publiczne, w gminie Jaślicka występuje jedna instytucja łącząca ośrodek kultury oraz bibliotekę publiczną, natomiast w gminie Bukowsko działalność kulturalna prowadzona jest bezpośrednio przez urząd gminy oraz bibliotekę publiczną. Instytucje kultury w gminach oprócz działalności kulturalnej prowadzą również działalność sportową oraz turystyczną. Potrzeby związane z instytucjami kultury na terenie OF „Porozumienie Gmin Beskidu Niskiego” wynikają z realnych wyzwań i ograniczeń zdiagnozowanych w zakresie infrastruktury, dostępności oraz oferty kulturalnej. Istniejące obiekty, takie jak domy kultury, domy ludowe, świetlice wiejskie, biblioteki, nie odpowiadają współczesnym standardom funkcjonalnym i organizacyjnym, co ogranicza możliwości prowadzenia nowoczesnej i atrakcyjnej oferty kulturalnej. Brak odpowiednich warunków lokalowych wpływa na skalę i różnorodność organizowanych wydarzeń, utrudnia rozwój inicjatyw społecznych, a w wielu przypadkach zniechęca mieszkańców do aktywnego uczestnictwa w życiu kulturalnym. Domy ludowe, aby mogły skutecznie funkcjonować w ramach lokalnych instytucji kultury, muszą zostać dostosowane do formalnych wymogów oraz wyposażone w odpowiednią infrastrukturę techniczną, pozwalającą na prowadzenie różnorodnych działań kulturalnych — od warsztatów i koncertów po wydarzenia promujące lokalne dziedzictwo i integrację społeczną. Jest to warunek konieczny, nie tylko dla właściwego

wykorzystania potencjału tych obiektów. Równie istotne jest wzmocnienie roli i potencjału Gminnych Ośrodków Kultury, które jako główne instytucje animujące życie kulturalne w gminach, borykają się z problemami infrastrukturalnymi oraz ograniczoną przestrzenią do realizacji nowoczesnej oferty kulturalnej. Ich rozwój umożliwi organizację nowych form aktywności, takich jak zajęcia edukacyjne dla dzieci, młodzieży i seniorów, spotkania z twórcami, lokalne inicjatywy artystyczne, wydarzenia integracyjne czy projekty promujące dziedzictwo kulturowe. Odpowiednie zaplecze lokalowe jest warunkiem niezbędnym do tego, by oferta GOK-ów mogła odpowiadać na potrzeby mieszkańców oraz standardy współczesnej kultury. We wszystkich czterech gminach występuje deficyt nowoczesnej, dostępnej i funkcjonalnej infrastruktury kulturalnej, co ogranicza rozwój oferty kulturalnej, integrację społeczną i edukację regionalną. Celowym będzie realizacja przedsięwzięć modernizacji i budowy instytucji kultury, gdyż odpowiadać będzie bezpośrednio na ww. potrzeby. W przypadku Gminy Zarszyn stan istniejących obiektów, wyniki ekspertyz technicznych, brak możliwości modernizacji oraz potrzeby mieszkańców jednoznacznie potwierdzają, że budowa nowego Domu Kultury w Zarszynie to inwestycja niezbędna, racjonalna i pilna, bez której niemożliwe będzie zapewnienie odpowiednich warunków do rozwoju życia kulturalnego i społecznego w gminie.

- Popularną formą działalności kulturalnej na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” są biblioteki, stanowiące samorządowe instytucje kultury, lub część tych instytucji i znajdujące się w każdej z gmin wchodzących w skład OF. Biblioteki służą zaspokajaniu potrzeb oświatowych, kulturalnych i informacyjnych społeczeństwa, uczestnicząc również w upowszechnianiu wiedzy i kultury, poprzez organizację różnego rodzaju wydarzeń kulturalnych. W roku 2022 w stosunku do 2018 roku, można jednak zauważyć w większości przypadków spadek liczby czytelników oraz wypożyczeń. Wynika to przede wszystkim ze zmniejszającej się atrakcyjności czytelnictwa jako formy rozrywki, a także oferty bibliotek, wskutek powszechnego dostępu do Internetu, stanowiącego nowy sposób uczestnictwa w kulturze. Duży wpływ na atrakcyjność oferty bibliotek ma głównie stan i wielkość księgozbioru, liczba nowości czytelnicznych, liczba i rodzaj wydarzeń promocyjnych, a także stan infrastruktury bibliotek. Zatem w przypadku bibliotek potrzeba modernizacji i adaptacji przestrzeni wynika nie tylko z konieczności poprawy standardów technicznych, ale również z potrzeby przeciwdziałania zdiagnozowanemu w dokumentach strategicznych spadkowi czytelnictwa. Nowoczesne, wielofunkcyjne biblioteki, oferujące m.in. spotkania autorskie, warsztaty, przestrzenie do pracy i integracji, mogą realnie wpłynąć na ożywienie zainteresowania literaturą i kulturą.

Ochrona zdrowia i pomoc społeczna

- System opieki zdrowotnej w 2022 roku na terenie OF „Porozumienie Beskidu Niskiego” opierał się na 11 przychodniach medycznych, z których tylko 1 funkcjonowała jako samodzielny publiczny zakład opieki zdrowotnej, pozostałe zaś były to placówki niepubliczne. Ponadto, na tym obszarze funkcjonowało 5 praktyk lekarskich. W kwestii specjalistycznych usług medycznych, szeroką ofertą dysponował Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Besku, a także mieszkańcy oraz inne osoby przebywające na terenie OF, mogły korzystać z poradni specjalistycznych na terenie gminy Zarszyn oraz z placówek zorganizowanych w miastach: Krosno, Rymanów oraz Sanok. Dostęp do leków na terenie OF zapewniają 4 apteki ogólnodostępne i 5 punktów aptecznych.

- W gminach wchodzących w skład OF występuje zróżnicowanie pod względem zasięgu korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej, który w 2021 roku kształtował się w przedziale od 4,0 % w gminie Bukowsko do 9,5 % w gminie Jaślicka. Średnia udziału beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem dla OF wynosiła 6,4 %, a zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w OF był wyższy od średniej dla województwa podkarpackiego oraz całego kraju, co świadczy o wyższym stopniu ubóstwa i wykluczenia społecznego na tym obszarze.
- Na terenie OF funkcjonuje 1 środowiskowy dom samopomocy, ukierunkowany na osoby niepełnosprawne intelektualnie oraz wykazujące inne przewlekłe zaburzenia czynności psychicznych, którego podstawowym celem działalności podnoszenie jakości życia codziennego oraz zapewnienie oparcia społecznego osobom mającym trudności z kształtowaniem swoich relacji ze środowiskiem.

SFERA GOSPODARCZA

Rynek pracy i bezrobocie

- OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2022 r. zamieszkiwało 12 186 osób w wieku produkcyjnym, a na przestrzeni lat 2017-2021 występowała tendencja spadkowa, jeśli chodzi o liczbę osób w tej grupie wiekowej. Powodem takiego stanu rzeczy jest, jak już wspomniano przy analizie uwarunkowań demograficznych, proces starzenia się społeczeństwa i wzrostem liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Spadek dotyczył również liczby osób w wieku mobilnym, a więc ludzi zdolnych i gotowych do ewentualnego przekwalifikowania się oraz zmiany stanowiska lub pracy. Kwestie związane z liczbą osób w wieku produkcyjnym, w tym w wieku mobilnym, mają zasadniczy wpływ na rynek pracy.
- Rynek pracy OF ukierunkowany jest przede wszystkim na działalność usługową i handel, na których rozwój wpływają walory przyrodnicze i krajobrazowe, m. in. w zakresie hotelarstwa, gastronomii i infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej. Najwięcej miejsc pracy na tym obszarze generują m. in. Zakład Doświadczalny Instytutu Zootechniki PIB w Odrzechowej, Lasy Państwowe, Służba Więzienna, gminne jednostki organizacyjne funkcjonujące w poszczególnych gminach oraz prywatne firmy handlowo-usługowe.
- Liczba osób pracujących na terenie OF na koniec 2022 roku wynosiła 7 248 osoby, stanowiąc przy tym 59,5 % liczby osób w wieku produkcyjnym na tym obszarze oraz 0,9 % zatrudnionych w całym województwie. Część mieszkańców OF zatrudnienie znajduje w pobliskich ośrodkach miejskich, głównie w miastach Krosno, Rymanów i Sanok, co znacząco wpływa na liczbę osób pracujących na jego terenie. W 2022 roku na terenie OF najwięcej osób pracowało w gminie Zarszyn, natomiast najmniej w gminie Jaślicka.
- Zmiany dotyczące liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych na terenie OF na przestrzeni lat 2018-2022, nie wykazywały jednolitej tendencji wzrostowej lub spadkowej oraz nie wpisywała się w tendencję krajową oraz regionalną, występującą w całym województwie podkarpackim, gdzie w tym okresie następował systematyczny spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych. W OF następował natomiast naprzemienny wzrost i spadek tej liczby. Skalę bezrobocia w OF oraz w poszczególnych gminach tworzących ten obszar, określa wskaźnik udziału zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym, którego wartość zarówno w 2018, jak i w 2022 roku kształtowała się poniżej wartości dla województwa podkarpackiego oraz nieznacznie powyżej wartości dla całego kraju.

Przedsiębiorczość i rolnictwo

- Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2022 wyniosła 1 582 i w stosunku do roku 2017 wzrosła o 14,7 %. Wzrost tej liczby na przestrzeni lat 2018-2022 wystąpił w każdej gmin OF, jest to jednak zjawisko powszechne w skali całego kraju. Najwięcej podmiotów zarejestrowanych było w 2022 roku w gminie Zarszyn, gdzie występuje znaczna liczba przedsiębiorców ukierunkowanych na działalność usługową i handlową.
- Przeważającą część podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie OF w 2022 roku stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, zarejestrowane w Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej – 80,5 % ogółu zarejestrowanych podmiotów. Na przestrzeni lat 2018-2022 w tej grupie podmiotów nastąpił również znaczny wzrost ich liczby. W tym okresie wzrosła także nieznacznie liczba spółek handlowych oraz fundacji.
- Najwięcej zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w 2022 roku wykonywało działalność gospodarczą związaną z budownictwem (21,7 % ogółu podmiotów), gdzie na przestrzeni lat 2018-2022 wystąpił również największy wzrost ich liczby. Oprócz tego, znaczna część podmiotów prowadziła działalność w zakresie handlu hurtowego i detalicznego oraz naprawy pojazdów samochodowych, włączając motocykle (17,9 % ogółu podmiotów). Niski udział w liczbie podmiotów gospodarczych ogółem wystąpił natomiast w przypadku podmiotów wykonujących działalność gospodarczą w zakresie zakwaterowania i gastronomii – zaledwie 3,5 %, co znacząco wpływa na stopień zagospodarowania turystycznego, a w związku z tym na potencjał turystyczny obszaru.
- W strukturze zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na terenie OF w 2022 roku, największy udział miały mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające do 9 pracowników, które stanowiły 97,5 % ogółu podmiotów (1542 podmioty), których liczba na przestrzeni lat 2018-2022 zwiększyła się o 205. W okresie tym zmniejszyła się również nieznacznie liczba podmiotów zatrudniających do 10 do 49 pracowników – o 2.
- Kondycję gospodarki na danym obszarze badają wskaźniki przedsiębiorczości, za które w diagnozie przyjęto m. in. podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności, podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym, czy też jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 1000 ludności. Analiza tych wskaźników ukazuje, że zarówno w roku 2018, jak i 2022 wskaźniki dla OF kształtowały się znacznie poniżej średniej dla województwa podkarpackiego, co świadczy to o niższej aktywności gospodarczej na tym obszarze w stosunku do całego województwa. Pozostałe wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej analizowane w diagnozie ukazują między innymi, że w 2022 roku na terenie OF występowała większa liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców niż średnio w województwie podkarpackim oraz większy był udział osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w liczbie podmiotów gospodarki ogółem.
- Analizowany obszar z uwagi na objęcie większej części jego powierzchni różnymi formami ochrony przyrody, ma ograniczoną ofertę inwestycyjną na tym obszarze dla potencjalnych inwestorów. Tereny inwestycyjne o ograniczonej powierzchni dostępne są w gminie Zarszyn w miejscowości Odrzechowa.
- OF stanowią w głównej mierze tereny o charakterze rolniczym (ok. 50 % powierzchni to użytki rolne) a także leśnym (ok 45 % powierzchni to grunty leśne). Zgodnie z przeprowadzonym w 2020 roku Powszechnym Spisem Rolnym 2020, na jego terenie znajdowało się 2 155 gospodarstw rolnych o łącznej powierzchni 18 363,56 ha, a największą ich część stanowiły gospodarstwa o powierzchni 1-5 ha (ok. 67 % ogółu gospodarstw). Najwięcej gospodarstw

rolnych (37,4 % ogółu gospodarstw w OF) znajdowało się w gminie Bukowsko, zajmując przy tym największą powierzchnię (38,9 % powierzchni gospodarstw w OF) Liczba gospodarstw w OF stanowiła 1,89 % liczby gospodarstw w województwie podkarpackim, a ich powierzchnia 2,72 % powierzchni gospodarstw w województwie. Najwięcej powierzchni OF, zajmowały duże gospodarstwa rolne w grupie obszarowej „15 ha i więcej”, co świadczy o mniejszym rozdrobnieniu gospodarstw niż w skali całego województwa, gdzie największą powierzchnię zajmowały gospodarstwa w grupie obszarowej „1-5 ha”.

- Na terenie OF, 352 gospodarstwa rolne utrzymywały bydło, w tym 336 z nich utrzymywało krowy. Większa część gospodarstw rolnych utrzymywała natomiast drób – 856 gospodarstw, w tym 845 z nich utrzymywało drób kurzy.
- Średnia powierzchnia gospodarstw rolnych w OF, a także średnia powierzchnia użytków rolnych, wchodzących w skład tych gospodarstw, znacznie przekraczały wartości dla województwa podkarpackiego. Wartości te przedstawiały się w przedziale od 7,25 ha (gmina Jaśliska) do 9,38 ha (gmina Besko), jeśli chodzi o grunty ogółem oraz od 6,41 ha (gmina Jaśliska) do 8,66 (gmina Besko), jeśli chodzi o użytki rolne ogółem.
- Powierzchnia zasiewów ogółem w OF wyniosła 5 488,48 ha i stanowiła 34,1 % powierzchni użytków rolnych, wchodzących w skład gospodarstw rolnych. Największą część użytków rolnych stanowiły natomiast łąki trwałe – 56,71 % ogółu tych użytków.
- Biorąc pod uwagę liczbę osób pracujących w gospodarstwach rolnych w OF, łącznie pracowało tam 4 286 osób, co stanowiło 20,5 % ogółu mieszkańców OF. W województwie podkarpackim liczba osób pracujących w gospodarstwach rolnych wyniosła 240 667, co z kolei stanowiło 11,35 % ogółu mieszkańców województwa. Ukazuje to, większy odsetek mieszkańców OF zajmuje się pracą w gospodarstwach rolnych, niż w przypadku większości obszarów województwa podkarpackiego.

Potencjał turystyczny

- OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” posiada wyjątkowe walory przyrodnicze i krajobrazowe, a także obiekty dziedzictwa kulturowego, które znacznie wpływają na potencjał turystyczny tego regionu. Na walory przyrodnicze i krajobrazowe wpływają przede wszystkim występujące tu kompleksy leśne, bioróżnorodność, czystość środowiska naturalnego, ukształtowanie terenu, a także zbiorniki i cieki wodne: Jezioro Sieniawskie (Zbiornik Besko) i rzeka Wisłok. Walory kulturowe dotyczą głównie występujących tu obiektów sakralnej architektury drewnianej i murowanej, miejsc pamięci w postaci cmentarzy wojennych z okresu I wojny światowej i cmentarzy ż oraz historii tych ziem związanych z dawnymi mieszkańcami – Łemkami.
- Duże znaczenie dla ruchu turystycznego ma stopień zagospodarowania turystycznego, m. in. w zakresie bazy noclegowej. Na terenie OF w szczególności rozwija się agroturystyka, a największe skupiska gospodarstw agroturystycznych występują w najbardziej atrakcyjnych krajobrazowo – gminach Bukowsko i Jaśliska. Obiekty noclegowe zlokalizowane są również w gminach Besko i Zarszyn, w postaci hotelu, zajazdu, hostelu oraz ośrodka szkoleniowo-wypoczynkowego, nie są to jednak obiekty przystosowane do przyjmowania większej liczby gości.
- Niezbędnymi elementami infrastruktury turystycznej są trasy, umożliwiające uprawianie turystyki pieszej i rowerowej. Przez terytorium OF przebiegają liczne trasy turystyczne piesze i rowerowe, które przyciągają turystów z różnych części Polski malowniczymi i atrakcyjnymi widokami oraz dzikością przyrody. Do najbardziej atrakcyjnych miejsc, jeśli chodzi o możliwość

uprawiania turystyki aktywnej w OF należą przede wszystkim: Pasma Bukowicy, Pasma graniczne, kompleksy leśne w gminie Jaśliska, Ośrodek Hrendówka w Odrzechowej oraz szlak z Beska do Puław Górnych, przebiegający obok malowniczego Jaru Wisłoka w Mymoniu. Bazując na wskazanych miejscach oraz innych wskazanych do zagospodarowania, możliwe jest stworzenie wspólnej sieci kierującej ruch turystyczny w ramach OF, między innymi poprzez wspólną ofertę i informację turystyczną. Gminy dysponują dużym potencjałem turystycznym, ale brakuje im spójnej, bezpiecznej i wyposażonej infrastruktury tras pieszo-rowerowych, co ogranicza rozwój turystyki aktywnej i zrównoważonej. Przedsięwzięcia zmierzające do utworzenia sieci tras pieszo-rowerowych odpowiadałyby na te niedobory i wpisywałyby się w politykę rowerową regionu, zatem w celu rozwoju infrastruktury turystycznej niezbędne będzie podjęcie przez gminy wspólnych działań w celu tworzenia nowych oznakowanych szlaków turystycznych wraz z miejscami przeznaczonymi do wypoczynku oraz budowy w miarę możliwości ścieżek rowerowych, współpracując w tym zakresie z lokalnymi przedsiębiorcami oraz organizacjami pozarządowymi.

- Oprócz turystyki pieszej i rowerowej, na terenie OF istnieje również znaczny potencjał do uprawiania, w oparciu o własne zasoby, m. in. turystyki konnej. Turystyka konna rozwija się poprzez dostępne na terenie OF szlaki konne oraz funkcjonujące na tym obszarze – Gospodarstwo agroturystyczne Ostoja w Lipowcu oraz Zakład Doświadczalny Instytutu Zootechniki PIB w Odrzechowej, które posiadają szeroką ofertę w tej kwestii.
- Z uwagi na swoje położenie oraz ukształtowanie terenu, OF ma potencjał do uprawiania sportów zimowych, w szczególności narciarstwa i snowboardu, jednak w chwili obecnej nie występuje na tym obszarze umożliwiająca to infrastruktura, w postaci stacji lub wyciągów narciarskich. W celu rozwoju infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej konieczne są dalsze inwestycje w zakresie tworzenia obiektów narciarskich aby wykorzystać w pełni potencjał OF.
- Potencjał turystyczny OF w znacznej mierze tworzą występujące na tym terenie atrakcje turystyczne. Do największych atrakcji zaliczyć można przede wszystkim: Beskie Centrum Dziedzictwa, Muzeum Militariów i Techniki w Woli Sękowej, Izba Pamięci wsi Zboisk, Regionalne Centrum Pamięci Kard. Karola Wojtyły w Pastwiskach, Izba Pamięci Porucznika Františka Josefa Geislera, drewniana zabudowa małomiasteczkowa miejscowości Jaćmierz i Jaśliska, a także znajdujące się w miejscowości Odrzechowa – Galeria rękodzieła, Bajkowa Kraina Pogranicza, Kraina Odrzechowskich Zbójników oraz Zakład Doświadczalny Zootechniki PIB w Odrzechowej. Ważny jest jednak dalszy rozwój potencjału turystycznego na terenie poszczególnych gmin poprzez tworzenie nowych produktów turystycznych, które sprawią że obszar będzie atrakcyjnym kierunkiem podróży o każdej porze roku, co z kolei skutkować będzie tworzeniem nowych miejsc pracy oraz napływem nowych mieszkańców.
- Zauważalna jest rosnąca potrzeba budowy miejsc postojowych i parkingowych oraz obsługi kamperów. Wynika to z dynamicznego rozwoju carawaningowego stylu podróżowania w Polsce, a także ze stale rosnącej popularności regionu wśród turystów ceniących niezależność i bliski kontakt z przyrodą. W ostatnich latach, zwłaszcza w Besku, ale i w pozostałych gminach, odnotowuje się coraz częstsze przypadki zatrzymywania się kamperów na ogólnodostępnych parkingach, które nie są przystosowane do obsługi tego typu pojazdów. Brakuje tam podstawowej infrastruktury, takiej jak dostęp do wody, energii elektrycznej, możliwości zrzutu nieczystości czy odpowiedniego oznakowania. W celu uporządkowania ruchu turystycznego, poprawy bezpieczeństwa i komfortu odwiedzających oraz wspierania rozwoju lokalnej turystyki, niezbędne jest wyznaczenie specjalnych miejsc postojowych wyposażonych w niezbędne media: dostęp do prądu, wody, kanalizacji oraz punkt utylizacji odpadów. Jednym z

potencjalnych, atrakcyjnych lokalizacji jest np. teren przy ul. Południowej w Besku, gdzie istnieje infrastruktura rekreacyjna, w tym sztuczna plaża, wiata z miejscem na ognisko, mini amfiteatr, a także łatwy dostęp do walorów przyrodniczych i krajobrazowych takich jak rzeka Wisłok, zabytkowy tartak wodny oraz objęty ochroną Zespół Przyrodniczo-Krajobrazowy „Przełom Wisłoka”. Przez ten teren przebiega również trasa rowerowa „Doliną Wisłoka” łącząca Besko z Surowicą, co dodatkowo zwiększa atrakcyjność tego miejsca dla turystów preferujących aktywny wypoczynek. Rozwój infrastruktury dla kamperów na terenie całego Porozumienia Gmin Beskidu Niskiego stanowi istotny element wzmacniania lokalnej oferty turystycznej, odpowiadający na aktualne trendy podróżnicze.

- Ważną formą promocji turystyki jest informacja turystyczna, która służy nie tylko indywidualnym turystom i organizatorom wypoczynku grupowego, jak i potencjalnym turystom. Informacja turystyczna na terenie OF opiera się na działalności poszczególnych urzędów gmin oraz w przypadku gminy Jaśliska w ramach samorządowej instytucji kultury. Warto jednak podjąć działania w celu utworzenia i zintegrowania spójnej sieci informacji turystycznej całego OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”.
- Analizując dotychczasowe produkty turystyczne gmin tworzących Porozumienie Gmin Beskidu Niskiego należy wymienić następujące: produkty bazujące na walorach przyrodniczych i krajobrazowych, produkty oparte o dziedzictwo kulturowe i historyczne, produkty agroturystyczne i wiejskie, produkty aktywne i edukacyjne. W Strategii Rozwoju Ponadlokalnego "Porozumienie Gmin Beskidu Niskiego" należy zaplanować działania, które stanowić będą podstawę do rozwoju konkretnych produktów turystycznych – zarówno przyrodniczych, jak i kulturowych, aktywnych oraz edukacyjnych, łączących walory wszystkich czterech gmin w spójną ofertę turystyczną regionu.

Gospodarka finansowa

- Na przestrzeni lat 2018-2022 o 51,6 % zwiększyła się wysokość dochodów budżetowych w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, ze 100 808 601,52 zł do 152 855 453,29 zł. Ogółem w województwie podkarpackim w tym okresie dochody wzrosły o 34,4 %, co ukazuje, że dynamika wzrostu dochodów w OF była większa niż w całym województwie. Wraz z dochodami, wzrosła również wysokość wydatków budżetowych, ponoszonych przez poszczególne gminy OF. Wydatki budżetu w 2022 wyniosły 150 040 194,95 zł i w stosunku do roku 2017 zwiększyły się o 44,1 %. W każdej z analizowanych gmin nastąpił wzrost dochodów oraz wydatków, co może świadczyć o poprawie sytuacji finansowej tych gmin i jest zjawiskiem powszechnym zarówno w województwie podkarpackim, jak i skali całego kraju.
- O poprawie sytuacji finansowej gmin wchodzących w skład OF świadczą również wskaźniki dochodów oraz wydatków na 1 mieszkańca. Na przestrzeni lat 2018-2022 wartości obu wskaźników znacznie wzrosły, co dotyczyło każdej z gmin, wchodzących w skład OF. Analiza porównawcza OF z całym województwem podkarpackim ukazuje, że w 2022 roku w OF wartość dochodów na 1 mieszkańca oraz wydatków na 1 mieszkańca była znacznie wyższa. Na wzrost wskaźników dochodów i wydatków na 1 mieszkańca, oprócz polepszającej się sytuacji finansowej gmin, wpływa również zmniejszająca się liczba ich mieszkańców.
- Analizując strukturę dochodów budżetu OF w roku 2018 i 2022 można zauważyć, że nastąpiła zmiana w wysokości poszczególnych rodzajów dochodów i ich udziału w ogólnej strukturze. Zarówno w 2018, jak i 2022 roku największą część dochodów budżetu OF stanowiły dotacje ogółem, jednak ich udział w strukturze dochodów zmniejszył się kosztem wzrostu udziału dochodów własnych.

- Największą część dochodów budżetu stanowią dochody bieżące, jednak ważną rolę pełnią również dochody majątkowe, które w OF na przestrzeni lat 2018-2022 znacząco wzrosły (o 66,7 %), co wynika z pozyskanych środków z Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych, Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych i środki pochodzące z funduszy europejskich. Jeszcze większy wzrost wystąpił na przestrzeni lat 2018-2022 w przypadku wysokości wydatków majątkowych (o 85,4 %), które pełnią ważną rolę w budżecie, wpływając na skalę i rodzaj podejmowanych działań inwestycyjnych.
- W zakresie możliwości inwestycyjnych gmin, cennym wskaźnikiem jest wartość wyniku bieżącego, stanowiącego różnicę między dochodami bieżącymi i wydatkami bieżącymi. W OF zarówno w 2018, jak i 2022 roku wystąpiła nadwyżka operacyjna, która wyniosła odpowiednio 4 823 656,35 zł i 19 453 279,15 zł. Co istotne nadwyżka operacyjna wystąpiła w każdej z analizowanych gmin, co dawało im możliwość realizacji nowych przedsięwzięć, przeznaczając daną kwotę na inwestycje lub spłacając wcześniej zaciągnięte zobowiązania na cele inwestycyjne.
- W zakresie finansowania i współfinansowania programów i projektów unijnych w latach 2018-2022, w OF pozyskano łącznie 24 398 798,82 zł. Najwięcej środków pozyskała w tym okresie gmina Besko – 10 519 592,36 zł. Realizowane były w szczególności projekty w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego 2014-2020 oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020.

SFERA PRZESTRZENNO-ŚRODOWISKOWA

Środowisko naturalne i formy ochrony przyrody

- OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” położony jest w obrębie 4 mezoregionów: Beskidu Niskiego, Kotliny Jasielsko-Krośnieńskiej, Pogórza Bukowskiego oraz Pogórza Dynowskiego, co znacząco wpływa na różnorodność terenu i walory krajobrazowe, a także na dosyć wysoki poziom lesistości tego obszaru. Grunty leśne obejmują 46,1 % powierzchni ogólnej OF, co przekracza średnią dla województwa podkarpackiego (38,3 %). Na walory przyrodnicze i krajobrazowe tego obszaru, oprócz kompleksów leśnych, w których przeważa buczyna karpcka, wpływają również występujące tu doliny z widokami na okoliczne pasma górskie, urozmaicona rzeźba tereny, dzikość przyrody oraz bioróżnorodność i czystość środowiska.
- Duży wpływ na uwarunkowania środowiskowe, występującą na terenie OF bioróżnorodność, a także na walory krajobrazowe mają przepływające przez ten obszar rzeki: Jasiołka oraz Wisłok, tworzące miejscami piękne przełomy Oprócz tego występują tu liczne mniejsze cieki wodne. Ponadto, na rzece Wisłok utworzony został sztuczny zbiornik wodny o charakterze retencyjnym – Zbiornik Besko (Jezioro Sieniawskie), znajdujący się częściowo w granicach gmin: Besko i Zarszyn. W kwestii występowania głównych zbiorników wód podziemnych, jedynie północna część OF w granicach gmin: Besko i Zarszyn znajduje się w zasięgu Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 432 Dolina rzeki Wisłok.
- Na terenie OF nie występują złoża surowców naturalnych mające znaczenie dla lokalnego gospodarki. Na tym obszarze występują jedynie nieliczne złoża surowców ilastych ceramiki budowlanej oraz złoża kopalin: kamieni łamanych i blocznych.
- W celu ochrony środowiska przyrodniczego w OF ustanowiono formy ochrony przyrody w postaci: Jaśliskiego Parku Krajobrazowego, Obszaru Chronionego Krajobrazu Beskidu Niskiego, obszarów Natura 2000 (obszar specjalnej ochrony ptaków – Beskid Niski oraz 6 specjalnych obszarów ochrony siedlisk – Jaćmierz, Las Hrabeński, Ostoja Jaśliska, Patria nad

Odrzechową, Rymanów oraz Wisłok Środkowy z Dopływami), 5 rezerwatów przyrody („Bukowica”, „Kamień nad Jaśliskami”, „Olzy”, „Przełom Jasiołki” oraz „Źródłiska Jasiołki”), użytków ekologicznych oraz pomników przyrody.

Dziedzictwo kulturowe

- OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” cechuje się bogatym dziedzictwem kulturowym, wynikającym przede wszystkim z wielokulturowej historii oraz wielowyznaniowości. Historia osadnictwa na tym terenie sięga czasów wczesnego średniowiecza oraz w niektórych przypadkach czasów prehistorycznych, a ożywienie w tej kwestii nastąpiło w XIV wieku, wskutek włączenia tych ziem do Królestwa Polskiego. Wiele miejscowości w początkowych latach tworzonych było na prawie niemieckim oraz zasiedlanych przez niemieckojęzycznych osadników z terenów niemieckich, którzy tworzyli odrębną grupę etniczną, z czasem ulegając polonizacji. Na przestrzeni wieków, na obszarze tym nastąpił dalszy rozwój osadnictwa, przebiegały również tędy ważne szlaki handlowe, a także rozwijało się rolnictwo i pasterstwo. Ważną rolę w historii regionu odegrała grupa etniczna Łemków, zamieszkująca Beskidu Niski oraz zachodnią część Bieszczadów, których ślady osadnictwa zostały na tym obszarze po dziś. W okresie I wojny światowej, na terenie dzisiejszego OF toczono walki pomiędzy wojskami rosyjskimi a austro-węgierskimi, podczas których zginęło tysiące żołnierzy, a wiele wsi zostało zniszczonych. Wówczas też nastąpiło do kształtowania się tożsamości narodowej przez zamieszkujących te ziemie Ukraińców. Pod koniec II wojny światowej, na terenie obecnej południowo-wschodniej Polski, działalność rozpoczęła Ukraińska Powstańcza Armia, która dokonywała licznych aktów zbrodni i zniszczeń w wielu miejscowościach, przez co ucierpiało wielu mieszkańców tych ziem. Wskutek przeprowadzonej akcji „Wisła” i wysiedlenia ludności ukraińskiej, obszar ten opustoszał i pozbawiony został wielokulturowej i wielonarodowej społeczności. O dawnych czasach przypominają jednak pozostałości po mieszkańcach, w postaci cerkwi, starych domostw i cmentarzy wojennych oraz żydowskich.
- Na terenie OF występuje bogactwo zasobów architektury sakralnej, gdzie można wyróżnić przede wszystkim Kościół Podwyższenia Krzyża Świętego w Besku, Kościół Podwyższenia Krzyża Świętego w Bukowsku, Kościół pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Jaśliskach, Cerkiew pw. św. Mikołaja w Woli Niżnej oraz Kościół Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Jaćmierzu. Oprócz obiektów sakralnych, na terenie OF warta uwagi jest również drewniana małomiasteczkowa zabudowa miejscowości Jaćmierz i Jaśliska. Dziedzictwo kulturowe OF wzbogacają również zabytkowe cmentarze z okresu I wojny światowej i cmentarze żydowskie, występujące tu zabytkowe zespoły dworskie, a także kapliczki przydrożne.
- Problemem jest nie w pełni wykorzystany potencjał dziedzictwa materialnego i historycznego regionu Dziedzictwo kulturowe Beskidu Niskiego, w tym zabytki architektury, lokalna historia i tradycje, są niewystarczająco, często wyeksponowane i nie w pełni dostępne dla mieszkańców i turystów z uwagi na zły stan techniczny obiektów, brak wystarczających powierzchni ekspozycyjnych oraz niedostateczną promocję.

Mieszkalnictwo i planowanie przestrzenne

- Zasoby mieszkaniowe OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2022 roku obejmowały 6 109 mieszkań w 5 769 budynkach mieszkalnych, o łącznej powierzchni 586 879 m². Na terenie OF, z uwagi na to, że jest to głównie obszar wiejski, występują przede wszystkim budynki mieszkalne jednorodzinne, wskutek czego przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania znacznie przewyższa średnią dla województwa podkarpackiego oraz dla całego kraju.

- Na przestrzeni lat 2018-2022 na terenie OF zmniejszyła się wartość wskaźnika, określającego zagęszczenie mieszkań, tj. przeciętnej liczby osób przypadającej na 1 mieszkanie, kształtując się jednak powyżej średniej dla województwa podkarpackiego oraz dla całego kraju, co świadczy o dużej gęstości zaludnienia mieszkań na tym terenie i jest charakterystyczne dla obszarów wiejskich. Podobnie przedstawiała się kwestia wielkości zasobów mieszkaniowych oraz stopnia zaspokojenia potrzeb w zakresie tych zasobów, określanych poprzez wskaźnik liczby mieszkań na 1000 mieszkańców, który na terenie OF w 2021 roku kształtował się na poziomie znacznie niższym niż średnia dla województwa podkarpackiego oraz dla całego kraju, co świadczy o mniejszym stopniu zaspokojenia potrzeb mieszkańców OF w zakresie mieszkalnictwa.
- Na terenie OF w okresie od 2018 do 2022 roku oddano łącznie 281 mieszkań o łącznej powierzchni 41 148 m². Biorąc jednak pod uwagę wskaźnik mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności, można zauważyć, że kształtuje się on na poziomie znacznie niższym niż dla województwa podkarpackiego, jak i całego kraju. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest charakterystyka OF, co powoduje, że mieszkalnictwo nie rozwija się tu w takim stopniu, jak w innych częściach województwa.
- W kwestii wyposażenia mieszkań w instalacje techniczno-sanitarne, na terenie OF najwięcej mieszkań w 2021 roku wyposażonych było w wodociąg, natomiast najmniej w gaz sieciowy. Analiza danych w zakresie odsetka mieszkań wyposażonych w instalacje techniczno-sanitarne, obejmujące wodociąg, ustęp spłukiwany, łazienkę, centralne ogrzewanie i gaz sieciowy ukazuje, że wartości dla OF były w każdym przypadku niższe niż wartości dla województwa podkarpackiego oraz w większości przypadków niższe niż dla całego kraju.
- W 2021 roku na terenie OF obowiązywały łącznie 44 miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, o łącznej powierzchni 9 989 ha (ok. 23 % powierzchni OF ogółem), jednak zaledwie 3 z nich, zostało sporządzonych na podstawie ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, choć ich łączna powierzchnia wynosiła 9 942 ha. Pozostałe obowiązujące plany, zostały opracowane na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym, która została uchylona przez ww. ustawę. Optymalnym rozwiązaniem w kształtowaniu polityki przestrzennej gmin byłoby uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla wszystkich terenów zurbanizowanych. Jednak w obecnej sytuacji ekonomicznej samorządów oraz obowiązujących przepisów prawnych dot. ochrony przyrody, jest to rozwiązanie trudne i czasochłonne w realizacji.
- W okresie od 2018-2022 roku na terenie OF wydano łącznie 729 decyzji o warunkach zabudowy oraz 219 decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego. Wydane decyzje o warunkach zabudowy dotyczyły w przeważającej części zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej – 606, tj. 83,11 % ogółu wydanych decyzji.

Infrastruktura techniczna i gospodarka odpadami

- OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” posiada dobrą dostępność komunikacyjną w zakresie połączeń z pobliskimi ośrodkami miejskimi oraz stolicą województwa, poprzez istniejącą sieć drogową oraz linie kolejowe. Przez teren OF przebiega jedna droga krajowa – nr 28 (w północnej części OF, przez gminy: Besko i Zarszyn) oraz trzy drogi wojewódzkie, stanowiące trzon układu komunikacyjnego całego obszaru. Ich uzupełnieniem jest natomiast sieć dróg powiatowych i gminnych. Duży wpływ na stan dróg powiatowych i gminnych mają pozyskiwane środki na ich modernizację, między innymi z Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg

(wcześniej Fundusz Dróg Samorządowych), Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych, Rządowego Funduszu Polski Ład – Program Inwestycji Strategicznych oraz ze środków europejskich. W zakresie transportu kolejowego, przez OF przebiega linia kolejowa o znaczeniu lokalnym – częściowo zelektryfikowana linia nr 108 Stróże – Krościenko.

- Na terenie OF w chwili obecnej nie znajdują się stacje ładowania samochodów elektrycznych, co stanowi znaczne ograniczenie dla turystów poruszających się pojazdami elektrycznymi. Tworzenie sieci takich punktów ładowania pojazdów korzystnie wpłynie na rozwój elektromobilności na tym obszarze oraz zwiększenie dostępności turystycznej.
- Wszystkie gminy, wchodzące w skład OF posiadają zbiorcze sieci wodociągowe, jednak występują tu znaczne dysproporcje w zakresie dostępności infrastruktury wodociągowej pomiędzy poszczególnymi gminami. Łącznie w 2022 r. do sieci podłączonych było 56,1 % budynków mieszkalnych z terenu OF, z kolei średni wskaźnik zwodociągowania, liczony jako liczba mieszkańców obszaru korzystających ze zbiorczej sieci wodociągowej wynosił 70,8 %. W zakresie zwodociągowania, OF wypada niekorzystnie na tle województwa podkarpackiego, dla którego przedstawione powyżej wartości kształtowały się na poziomie znacznie wyższym. Wynika to przede wszystkim z istniejącego układu osadniczego tego obszaru, uwarunkowań przyrodniczych oraz występowania małych złóż wód podziemnych, co ogranicza możliwość poboru wody do sieci.
- Na terenie OF dostęp do sieci kanalizacyjnej w 2022 roku posiadało 46,1 % budynków mieszkalnych, a korzystało z niej 45,9 % ludności z tego obszaru. Wartości te, również były znacznie niższe od średniej dla województwa podkarpackiego, co wynikało z niskiej gęstości zaludnienia i rozproszonej zabudowy w południowej i południowo-zachodniej części OF, co z kolei powodowałoby poniesienie znacznych kosztów w celu rozbudowy sieci kanalizacyjnej.
- Również pod względem gazyfikacji, OF przedstawiał się dość niekorzystnie na tle województwa podkarpackiego, z uwagi na mniejszy odsetek korzystających z sieci gazowej na terenie OF, co wynikało w szczególności z braku sieci gazowej w gminie Jaślika. Z sieci tej w 2022 r. korzystało 62,5 % ogółu ludności OF, natomiast średnia dla województwa wyniosła 74,8 %. Średnią dla województwa przekraczały natomiast wartości w gminach: Besko i Zarszyn, gdzie poziom gazyfikacji był wysoki.
- Na przestrzeni lat 2018-2022 na terenie OF wzrosła ilość odpadów komunalnych zebranych w sposób selektywny oraz ich udział w ilości odpadów zebranych ogółem – z 36,3 % do 48,0 %. Wysokość udziału odpadów zebranych w sposób selektywny w ilości odpadów ogółem w 2022 roku przewyższała średnią dla województwa podkarpackiego – 39,9 %, co świadczy o tym, że system gospodarowania odpadami komunalnymi na terenie OF działa prawidłowo. Wciąż jednak występują problemy wymagające rozwiązania, spowodowane między innymi brakiem odpowiedniej infrastruktury do zagospodarowania odpadów oraz zbyt małej świadomości ekologicznej części społeczeństwa w zakresie gospodarki odpadami, w tym ograniczania powstawania odpadów u źródła i selektywnego zbierania odpadów. Istotny jest również fakt, że OF położony jest w obszarze o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych, przyciągając znaczną liczbę turystów, co ma wpływ na ilość odpadów komunalnych na tym obszarze. Ważną rolę w systemie gospodarki odpadami komunalnymi w zakresie prawidłowej segregacji pełnią również punkty selektywnej zbiórki odpadów komunalnych. Na terenie OF znajdują się 4 takie punkty.
- Masa wytworzonych odpadów komunalnych na 1 mieszkańca na terenie OF w 2022 r. wyniosła średnio 117 kg i była niższa niż wartość dla województwa podkarpackiego ogółem – 243 kg. W poszczególnych gminach, wchodzących w skład OF występowały nieznaczne dysproporcje jeśli chodzi o ww. wskaźnik, który kształtował się w przedziale od 105 kg do 129 kg.

4.3. Analiza SWOT

Analiza SWOT jest powszechnie wykorzystywana przez jednostkach administracji publicznej, jako narzędzie diagnozy strategicznej, opartej na wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowaniach mających wpływ na rozwój danego obszaru. Pozwala ono porównać silne i słabe strony jednostki wynikające z otoczenia wewnętrznego, z szansami i zagrożeniami dla rozwoju płynącymi z otoczenia zewnętrznego, a także określić ich wzajemne oddziaływanie.

Analizy dokonano w oparciu o dane liczbowe, opisowe i przestrzenne pozyskane z gmin oraz ze źródeł zewnętrznych oraz wniosku z przeprowadzonej diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej.



MOCNE STRONY

dogodne położenie geograficzne w rejonie Beskidu Niskiego oraz Kotliny Jasielsko-Krośnieńskiej, w bliskiej odległości od Bieszczadów;

wzrost liczby osób w wieku przedprodukcyjnym na przestrzeni lat 2018-2022;

dostęp do infrastruktury kulturalnej, w tym do bibliotek publicznych w każdej z gmin OF;

dostęp do placówek podstawowej opieki zdrowotnej oraz szeroka oferta w zakresie specjalistycznej opieki zdrowotnej;

funkcjonująca instytucjonalna pomoc społeczna w formie środowiskowego domu samopomocy

potencjał do rozwoju handlu oraz działalności usługowej, m. in. w zakresie obsługi ruchu turystycznego;

niski udział zarejestrowanych osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w stosunku do średniej dla województwa podkarpackiego oraz całego kraju;

S

korzystna struktura agrarna OF, charakteryzująca się mniejszym rozdrobnieniem gospodarstw rolnych oraz większą średnią powierzchnią gospodarstw rolnych niż w województwie podkarpackim;

wyjątkowe walory krajobrazowe, przyrodnicze oraz antropogeniczne wpływające na potencjał turystyczny OF;

rozwijająca się agroturystyka w południowej i południowo zachodniej części OF, co usprawnia obsługę ruchu turystycznego i pozwala przyciągać oraz zatrzymywać turystów w gminie;

dostępna sieć szlaków turystycznych - pieszych, rowerowych i konnych, umożliwiających uprawianie różnych form turystyki;

występowanie licznych atrakcji turystycznych, przyciągających turystów;

wzrost wysokości dochodów budżetowych we wszystkich gminach OF, będący przejawem poprawy sytuacji finansowej, w tym wzrost wartości wskaźnika dochodów na 1 mieszkańca;

znaczny wzrost udziału dochodów majątkowych oraz wydatków majątkowych w budżetach gmin na przestrzeni lat 2018-2022, wpływając na skalę i rodzaj podejmowanych działań inwestycyjnych, a także występowanie nadwyżki operacyjnej w każdej z gmin OF;

bogate dziedzictwo kulturowe, wynikające z wielokulturowej historii oraz wielowyznaniowości, przejawiające się występowaniem obiektów sakralnej architektury drewnianej i murowanej, zabytkowej zabudowy małomiasteczkowej w Jaćmierzu i Jaśliskach, zespołów dworskich, cmentarzy wojennych oraz żydowskich;

dobra dostępność komunikacyjna OF wskutek dogodnego połączenia z kluczowymi szlakami komunikacyjnymi w województwie;

wysoki i systematycznie wzrastający udział odpadów zebranych w sposób selektywny w ogólnej liczbie odpadów.

SŁABE STRONY



niska gęstość zaludnienia, wynikająca z uwarunkowań geograficznych;

utrzymujący się trend spadającej z roku na rok liczby mieszkańców OF, wynikający przede wszystkim z ujemnego przyrostu naturalnego i ujemnego salda migracji oraz negatywne prognozy dotyczące liczby ludności w perspektywie najbliższych lat;

postępujący proces starzenia się społeczeństwa oraz wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym kosztem liczby osób w wieku produkcyjnym;

niski udział liczby dzieci do lat 3 objętych opieką w żłobkach w liczbie dzieci w tej grupie wiekowej ogółem;

dosyć niski udział liczby dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w liczbie dzieci w przedziale od 3 do 6 roku życia w OF;

malejąca liczba uczniów w szkołach podstawowych na terenie OF;

spadek korzystających z zasobów bibliotecznych na rzecz internetu i zasobów cyfrowych;

wyższy udział beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności OF ogółem niż w przypadku wartości województwa podkarpackiego i całego kraju;

występujące dysproporcje w zakresie rozwoju rynku pracy - wysoki stopień rozwoju w północnej części OF, niski natomiast w południowej i południowo-zachodniej części;

niski udział liczby podmiotów wykonujących działalność gospodarczą w zakresie zakwaterowania i gastronomii, co niekorzystnie wpływa na poziom zagospodarowania turystycznego OF;

dominacja mikroprzedsiębiorstw i mała liczba średnich przedsiębiorstw, przy braku dużych przedsiębiorstw na terenie OF;

niska dostępność terenów inwestycyjnych na terenie OF;

brak zintegrowanego systemu punktów informacji turystycznej, zapewniającego spójną promocję i kreującą markę OF "Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego";

mała liczba całorocznych produktów turystycznych, wpływających na ograniczenie sezonowości ruchu turystycznego, w tym w szczególności brak infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej umożliwiającej uprawianie sportów zimowych;

niska jakość i ograniczony zasięg tras pieszo-rowerowych;

słabo rozwinięta infrastruktura wspierająca turystykę aktywną i rekreacyjną;

niedostateczna jakość infrastruktury instytucji kultury;

niewysytarczająca dostępność i wyposażenie w instytucjach kultury;

niewykorzystany potencjał dziedzictwa materialnego i historycznego regionu;

ograniczenia w planowaniu przestrzennym i realizacji inwestycji, związane z występowaniem prawnych form ochrony przyrody;

mniejszy stopień zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych mieszkańców OF w stosunku do innych regionów województwa podkarpackiego oraz znacznie mniejsza dynamika rozwoju mieszkalnictwa na tym obszarze;

brak infrastruktury umożliwiającej rozwój elektromobilności;

niski stopień zwodociągowania, skanalizowania oraz gazyfikacji południowej oraz południowo-zachodniej części OF;

braki w infrastrukturze do zagospodarowania odpadów komunalnych.

SZANSE

ograniczenie odpływu oraz napływ nowych mieszkańców do gmin OF poprzez prowadzenie atrakcyjnej polityki mieszkaniowej, rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej i zabezpieczenie infrastruktury towarzyszącej zaspakajającej potrzeby mieszkańców;

pozyskanie środków zewnętrznych na wspieranie działań rozwoju kapitału ludzkiego;

rozwój infrastruktury w zakresie zapewnienia opieki nad dziećmi do lat 3 oraz wychowania przedszkolnego;

rozwój podmiotów ekonomii społecznej w zakresie świadczenia usług społecznych;

digitalizacja zasobów bibliotecznych i dziedzictwa kulturowego oraz udostępnianie ich drogą online;

poprawa sytuacji na rynku pracy i wzrost liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie OF w wyniku pobudzenia aktywności gospodarczej;



wzrost liczby podmiotów gospodarczych prowadzących działalność w zakresie zakwaterowania i gastronomii, co wpłynie na stopień zagospodarowania turystycznego oraz potencjał turystyczny OF;

wykorzystanie potencjału do rozwoju atrakcji turystycznych, wynikający z położenia geograficznego oraz wyjątkowych walorów przyrodniczo-krajobrazowych

pozyskanie środków finansowych i realizacja inwestycji w zakresie tworzenia całorocznych produktów turystycznych, wpływających na ograniczenie sezonowości ruchu turystycznego;

utworzenie zintegrowanej sieci punktów informacji turystycznej, zwiększając możliwości promocji regionu;

aktywna współpraca samorządów z lokalnymi przedsiębiorcami, organizacjami pozarządowymi oraz mieszkańcami ukierunkowana na rozwój infrastruktury turystycznej i zagospodarowania turystycznego OF;

skuteczne pozyskiwanie środków zewnętrznych, w tym z funduszy europejskich na działania inwestycyjne, ukierunkowane na rozwój;

rozwój elektromobilności i odnawialnych źródeł energii na terenie OF;

podjęcie działań na rzecz poszukiwania i wykorzystania gospodarczego złóż surowców naturalnych;

wprowadzenie rozwiązań legislacyjnych powodujących większą aktywność gmin w sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;

pozyskanie środków zewnętrznych na rozbudowę infrastruktury wodno-kanalizacyjnej.

ZAGROŻENIA

postępujący spadek liczby mieszkańców OF, będący wynikiem odpływu młodych, wykształconych i aktywnych osób;

utrzymywanie się negatywnych trendów demograficznych, w szczególności starzenia się społeczeństwa;

wzrost liczby beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej;

niewykorzystanie potencjału rozwojowego OF, wskutek ograniczeń finansowych lub organizacyjnych w poszczególnych gminach;

rosnące koszty utrzymywania placówek oświatowych, co niekorzystnie wpłynie będzie na budżety gmin;

pogorszenie się sytuacji na rynku pracy wskutek likwidacji podmiotów gospodarczych w wyniku rosnących kosztów prowadzenia działalności gospodarczej, co prowadzi będzie do wzrostu bezrobocia na terenie OF;

T

wzrost wysokości wydatków bieżących, co może skutkować wystąpieniem deficytu operacyjnego oraz zwiększenia się zadłużenia gmin;

zanieczyszczenie środowiska naturalnego, w szczególności poprzez wprowadzanie zanieczyszczeń do cieków wodnych;

brak działań gmin w zakresie rozwoju infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, co skutkować będzie niewykorzystaniem potencjału turystycznego OF;

pogłębianie się dysproporcji w rozwoju OF, a innymi rozwijającymi się regionami;

wrażliwość sektora turystycznego na zmiany gospodarcze;

brak zaangażowania i współpracy z partnerami społeczno-gospodarczymi na rzecz rozwoju infrastruktury turystycznej i zagospodarowania turystycznego;

rosnące koszty realizacji inwestycji oraz ograniczanie możliwości realizacji inwestycji przez organy i instytucje wykonujące zadania w zakresie ochrony środowiska i ochrony przyrody.



ROZDZIAŁ 5

**PLAN OPERACYJNY STRATEGII ROZWOJU
PONADLOKALNEGO "POROZUMIENIE GMINY
BESKIDU NISKIEGO" NA LATA 2023 - 2030
ORAZ KIERUNKI INTERWENCJI ROZWOJU OF**



Długookresowa, strategiczna wizja rozwoju jest istotnym elementem każdej strategii. W przypadku Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023-2030, jest ona opisem pożądanego stanu po zakończeniu obecnej perspektywy finansowej UE, a tym samym na koniec obowiązywania niniejszego dokumentu, przedstawiając kierunki oczekiwanych zmian w wyniku realizacji strategii. Należy zaznaczyć, że wynika ona z uwarunkowań związanych z położeniem OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” oraz trendami rozwojowymi - zarówno globalnymi, np. demograficznymi, klimatycznymi czy technologicznymi, jak i specyficznymi dla przedmiotowego obszaru.

Wizja określona jest w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Można, zatem powiedzieć, że wizja stanowi cel całkowicie nadrzędny, zawierający w sobie pozostałe cele sformułowane w strategii. Jednocześnie spełnia ona zadania związane z inspirowaniem i jednoczeniem Partnerów wokół wspólnej idei. Na podstawie przeprowadzonego procesu diagnostycznego, weryfikując oczekiwania poszczególnych gmin wchodzących w skład OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” sformułowano następującą wizję:

W 2030 roku Obszar Funkcjonalny „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” jest atrakcyjnym turystycznie obszarem, charakteryzującym się rozwiniętą i konkurencyjną gospodarką oraz wysoką jakością przestrzeni publicznej. Stanowi silny ośrodek funkcjonalny ze znaczącą rolą środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego, z dostępem do wysokiej jakości usług oraz infrastruktury społecznej i technicznej.

Misja partnerstwa

Misja partnerstwa, czyli jego cel nadrzędny, stanowiący przyczynę zawarcia partnerstwa i niezmienny w całym okresie jego trwania, została oparta o kluczowe wartości, wokół których zawiązało się i chce działać partnerstwo.

Misją partnerstwa jest zapewnienie mieszkańcom Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” wysokiego poziomu życia, a przybywającym tu turystom atrakcyjnej oferty usług, uwzględniając potencjał przyrodniczo-kulturowy tego obszaru.

Cele strategiczne i kierunki działań

Drugim poziomem uszczegółowienia zamierzeń związanych z realizacją strategii są cele strategiczne. Wyznaczono trzy zasadnicze cele, które związane są z priorytetowymi dla Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” obszarami współpracy. Mają one służyć realizacji zakładanej wizji. Punktem wyjścia do ich wyznaczenia były wnioski z przeprowadzonej diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej oraz sporządzonej na ich podstawie analizie SWOT. Cele strategiczne przedstawione są również jako zamierzenia, które gminy tworzące analizowany obszar, chcą osiągnąć w przyszłości. Główną zasadą, która przyświecała podczas determinowania celów, było ich jasne i przejrzyste określanie, tak aby nie pozostawiały wątpliwości co do zgodności z wizją rozwoju. Należy również zaznaczyć, że zgodnie z metodą SMART są one specyficzne, mierzalne, akceptowalne, realistyczne i określone w czasie.

Cele strategiczne zostały uszczegółowione poprzez kierunki działań, które stanowią kolejny poziom wdrażania Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023-2030. Zbiór tych kierunków pozwala na ogólne określenie zaplanowanych do realizacji przedsięwzięć.

Kierunki działań oznaczają zakres niezbędnych interwencji, które powinny być podejmowane przez gminy, wchodzące w skład OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” oraz partnerów społecznych i gospodarczych. Kierunki działań są zatem podstawą wdrażania strategii. Wskazanie w strategii kierunków działań lub, tam gdzie to jest możliwe, konkretnych działań jest zatem bardzo istotnym elementem prac nad dokumentem strategicznym.

Przedstawiona struktura tworzy logicznie powiązany, spójny system. Realizacja działań będzie przyczyniać się do osiągania poszczególnych celów strategicznych. Dzięki realizacji przede wszystkim działań zintegrowanych, odpowiadających na potrzeby mieszkańców OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w kilku celach możliwe jest uzyskanie efektu synergii, co będzie miało pozytywny wpływ na rozwój obszaru. Poniższa tabela prezentuje układ struktury kierunków rozwoju Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023-2030.

WIZJA ROZWOJU		
MISJA PARTNERSTWA		
Cele strategiczne		
Wymiar społeczny	Wymiar gospodarczy	Wymiar przestrzenny
1	2	3
Wzrost jakości życia mieszkańców Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, poprzez wzmocnienie kapitału społecznego oraz rozwój usług społecznych	Wykorzystanie potencjału turystycznego oraz wzrost konkurencyjności gospodarczej Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	Wzmocnienie infrastruktury zapewniającej warunki do zrównoważonego rozwoju Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”
Kierunki działań	Kierunki działań	Kierunki działań
OSI I	OSI II	OSI III

Głównym zadaniem Strategii Rozwoju Ponadlokalnego jest ułatwienie władzom samorządowym utrzymania długookresowych celów rozwoju Porozumienia. Dokument ten określa priorytety oraz działania wspólne partnerów społecznych, umożliwiając realizację projektów partnerskich zarówno w ramach Partnerstwa, jak i we współpracy z sektorem publicznym, prywatnym i pozarządowym. Strategia w sposób kompleksowy odnosi się do rozwoju obszarów wymagających szczególnego wsparcia, wykorzystując Inne Instrumenty Terytorialne (IIT) jako narzędzie wdrażania działań w zakresie polityki spójności na lata 2021-2027.

Obszary gmin wchodzących w skład Porozumienia charakteryzują się znaczącymi wyzwaniami społeczno-gospodarczymi. W województwie podkarpackim IIT są wykorzystywane do realizacji Działania 6.2 "Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich i małych miast" w ramach programu "Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027". Działanie to koncentruje się na wsparciu Obszarów Strategicznej Interwencji (OSI) o znaczeniu krajowym i regionalnym, zwłaszcza tych zagrożonych marginalizacją. Dotyczy to zwłaszcza obszarów wiejskich oraz małych miast borykających się z kumulacją negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych i zagrożonych trwałą marginalizacją.

Do obszarów wymagających wzmocnienia szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją w województwie wpisują się takie Gminy Porozumienia (Obszary wymagające

szczególnego wsparcia w kontekście równoważenia rozwoju (7.3.) - Wzmocnienie szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją w województwie (7.3.1.); Rozwój i wspieranie obszaru gmin „Błękitnego Sanu” (7.3.3). Ponadto wszystkie gminy Porozumienia wpisując się do obszarów wiejskich (Obszary wiejskie – wysoka jakość przestrzeni do zamieszkania, pracy i wypoczynku (7.4.)).

W ramach IIT będą realizowane następujące cele strategiczne niniejszej Strategii Rozwoju Ponadlokalnego:

Cele strategiczne realizowane bezpośrednio:

- ✓ Cel strategiczny 2: Wykorzystanie potencjału turystycznego oraz wzrost konkurencyjności gospodarczej Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”.
- ✓ Cel strategiczny 3: Wzmocnienie infrastruktury zapewniającej warunki do zrównoważonego rozwoju Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”.

Cele strategiczne realizowane pośrednio:

- ✓ Cel strategiczny 1: Wzrost jakości życia mieszkańców Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, poprzez wzmocnienie kapitału społecznego oraz rozwój usług społecznych.

Aby zapewnić spójność realizacji Strategii, wskazane w dokumencie projekty wdrażane w ramach IIT będą logicznie powiązane z wcześniejszymi etapami diagnozy. Aby wykazać zgodność z art. 36 ustawy wdrożeniowej oraz zapewnić właściwą logikę wdrażania IIT w Strategii przedstawiono rezultaty i wskaźniki, które wynikną z realizacji Strategii.

Wdrożenie przedstawionych powyżej celów prowadzić będzie do realizacji oczekiwanych rezultatów wynikających z zaproponowanych kierunków działań. W związku z monitorowaniem stopnia wdrożenia oczekiwanych rezultatów zaproponowane zostały wskaźniki ich osiągnięcia, które przedstawione zostały w dalszej części opracowania, przy charakterystyce przyjętych celów strategicznych. Wartości tych wskaźników monitorowane będą w połowie okresu realizacji Strategii oraz po zakończeniu tego okresu.

Podstawą do wyznaczenia wartości bazowej poszczególnych wskaźników były dane wynikające z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej, opracowanej na potrzeby niniejszej Strategii, w tym identyfikacji potrzeb projektowych. Oczekiwane rezultaty mają wskazać, jakie będą przewidywane efekty planowanych działań.

Poniżej przedstawiona została charakterystyka przyjętych celów strategicznych wraz ze wskazaniem kierunków działań w ramach poszczególnych celów oraz oczekiwane rezultaty planowanych działań ze wskaźnikami ich osiągnięcia.

CEL STRATEGICZNY 1

Wzrost jakości życia mieszkańców Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, poprzez wzmocnienie kapitału społecznego oraz rozwój usług społecznych

Podstawą rozwoju Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” są jego mieszkańcy, w związku z tym należy podejmować działania w celu wzmocnienia kapitału społecznego, w tym również wzmocnienia atrakcyjności gminy dla nowych mieszkańców. Wiąże się to z wyzwaniem dla samorządów dotyczącym zahamowania negatywnych trendów demograficznych oraz przeciwdziałania ich skutkom. Cel strategiczny odpowiada na potrzeby OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” związane z dostępem do odpowiedniej jakości infrastruktury związanej z opieką nad

dziećmi do lat 3, wychowaniem przedszkolnym oraz edukacją, a także z rozwojem infrastruktury kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej, co znacznie wpłynie na atrakcyjność OF, jako miejsca do życia. Dużym wyzwaniem jest również zapewnienie wsparcia dla osób w podeszłym wieku, co wiąże się z ogólną tendencją krajową związaną ze starzeniem się społeczeństwa. Na terenach wiejskich problem ten jest szczególnie odczuwalny ze względu na słabo rozwiniętą sieć wsparcia dla osób starszych oraz z powodu odpływu osób młodych, co dodatkowo pogłębia kryzys demograficzny wsi.

Realizacja celu odbywać się będzie poprzez: działania na rzecz rozwoju dostępnej infrastruktury i usług społecznych, obejmujących placówki oświatowe, placówki służące integracji, aktywizacji społecznej oraz umożliwiające realizację usług na wysokim poziomie dla osób starszych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, obiekty kulturalne oraz sportowo-rekreacyjne, a także działania ukierunkowane na tworzenie i rozwój infrastruktury spędzania wolnego czasu. Oprócz tego należy podjąć działania w celu organizacji miejsc letniego i zimowego wypoczynku, generujących ruch turystyczny, a w konsekwencji powstawanie nowych miejsc pracy.

CEL STRATEGICZNY 1

Wzrost jakości życia mieszkańców Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, poprzez wzmocnienie kapitału społecznego oraz rozwój usług społecznych

KIERUNKI DZIAŁAŃ	OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ	WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘCIA DZIAŁAŃ	Wartość bazowa (2022 rok)	Oczekiwany trend
– poprawa dostępu do infrastruktury społecznej, poprzez budowę i rozwój infrastruktury służącej zapewnieniu opieki nad dziećmi do lat 3 oraz wychowaniu przedszkolnemu, – utrzymanie wysokiej jakości bazy oświatowej oraz jej modernizacja w odpowiedzi na zidentyfikowane potrzeby, – wyposażenie placówki oświatowej w nowoczesny sprzęt komputerowy i multimedialny oraz pomoce dydaktyczno-naukowe, – doposażenie instytucji kultury oraz rozwój i modernizacja infrastruktury kulturalnej w odpowiedzi na zidentyfikowane potrzeby, – wzmocnienie edukacji kulturalnej poprzez rozszerzenie oferty edukacyjnej, podnoszenie poziomu wiedzy o kulturze, sztuce i twórcach, – udzielanie wsparcia dla lokalnych twórców kultury, – digitalizacja dóbr kultury i zasobów bibliotecznych, – rozwój i modernizacja infrastruktury rekreacyjnej, tworzącej ofertę zarówno	– zapewnienie opieki nad dziećmi do lat 3, – zapewnienie wysokiej jakości i dostępności infrastruktury szkolnej i przedszkolnej, – rozwój kompetencji kluczowych uczniów oraz wzmacnianie ich zdolności, – zapewnienie wysokiej jakości i dostępności infrastruktury kulturalnej, – zwiększenie atrakcyjności oferty kulturalnej, – wzrost dostępności obiektów oraz urządzeń dla aktywności ruchowej, – zwiększenie zainteresowania ofertą sportową i rekreacyjną, – wzrost dostępności urządzeń dla aktywności ruchowej, – rozwój oferty spędzania wolnego czasu, – zapewnienie wsparcia dla osób starszych.	liczba ludności zameldowanej na terenie OF (os.)	20 722	
		liczba placówek zapewniających opiekę nad dziećmi do lat 3 (szt.)	2	
		liczba zadań inwestycyjnych zrealizowanych w placówkach oświatowych w okresie realizacji Strategii (szt.)	0	
		udział dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w ogólnej liczbie dzieci w wieku od 3 do 6 lat (%)	76,3	
		liczba wybudowanych, zmodernizowanych lub doposażonych, obiektów kulturalnych w okresie realizacji Strategii (szt.)	0	
		liczba utworzonych miejsc spędzania wolnego czasu w okresie realizacji Strategii (szt.)	0	

letniego, jak i zimowego spędzania wolnego czasu, – rozwój infrastruktury społecznej przeznaczonej dla osób starszych.		liczba przedsięwzięć kształtujących przestrzeń publiczną, zrealizowanych w okresie realizacji Strategii (szt.)	0	
		liczba działań inwestycyjnych związanych z infrastrukturą społeczną przeznaczoną dla osób starszych, zrealizowanych w okresie realizacji Strategii (szt.)	0	

-  - tendencja rosnąca
 - tendencja malejąca
 - bez zmian

CEL STRATEGICZNY 2

Wykorzystanie potencjału turystycznego oraz wzrost konkurencyjności gospodarczej Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”

Największym potencjałem Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, w kontekście rozwoju społeczno-gospodarczego, są występujące tu wyjątkowe walory przyrodnicze i krajobrazowe, związane z regionem Beskidu Niskiego oraz przepływających przez ten obszar rzekami: Jasiołka i Wisłok, które zasadniczo wpływają na atrakcyjność turystyczną tego obszaru oraz charakterystykę lokalnej gospodarki. W ramach celu strategicznego realizowane będą działania w zakresie budowy spójnej oferty turystycznej, w oparciu o dostępne zasoby, co pozwoli na wzmocnienie lokalnej gospodarki, wzrost dochodów własnych poszczególnych gmin, wchodzących w skład OF, budowę marki i rozpoznawalności OF na szczeblu krajowym, podniesienie atrakcyjności osiedleńczej, a także pobudzenie przedsiębiorczości wśród mieszkańców.

Realizacja celu strategicznego nastąpi wskutek działalności w zakresie rozwoju dostępnej infrastruktury turystycznej z uwzględnieniem wymagań środowiskowych, m. in. poprzez tworzenie i rozwój ponadlokalnych produktów turystycznych wraz z infrastrukturą towarzyszącą, tworzenie i utrzymanie szlaków turystycznych: pieszych, rowerowych i konnych oraz rozwój szeroko pojętej infrastruktury turystycznej na terenie OF. Warunkiem rozwoju branży turystycznej jest również prowadzenie efektywnych działań promocyjnych, których celem jest przedstawianie wizerunku OF, posiadającego wyjątkowe walory przyrodniczo-krajobrazowe wschodniej części regionu Beskidu Niskiego, stwarzające dogodne warunki do wypoczynku oraz realizacji inwestycji w zakresie infrastruktury turystycznej. W tej kwestii, istotne będzie stworzenie i zintegrowanie punktów informacji turystycznej przez poszczególne gminy oraz utworzenie spójnego systemu informacji turystycznej w celu promocji Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”. Natomiast pogłębienie współpracy samorządowych instytucji kultury w gminach analizowanego obszaru pozwoli na rozwój i tworzenie nowych ponadlokalnych wydarzeń kulturalnych, rozrywkowych i krajoznawczych, przyciągających do uczestnictwa mieszkańców OF, sąsiednich gmin oraz turystów z innych części kraju.

Ponadto, w ramach realizacji celu strategicznego następować będzie wspieranie przedsiębiorczości i inicjatyw wśród mieszkańców oraz tworzenie warunków do prowadzenia działalności gospodarczej na terenie OF, co pozwoli nadać dynamiki rozwojowi w sferze lokalnej gospodarki, w szczególności, jeśli chodzi o działalność w zakresie zakwaterowania i gastronomii, co jest istotne dla poziomu zagospodarowania turystycznego. Planowane jest wsparcie promocyjne i szkoleniowe dla osób rozpoczynających i rozwijających działalność gospodarczą. Tworzenie jak najlepszych warunków do prowadzenia drobnej przedsiębiorczości, począwszy od kreowania cech przedsiębiorczych wśród mieszkańców (już od najmłodszych grup), promowania przedsiębiorczości, aż do wspomagania zakładania i prowadzenia mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, wspierania producentów lokalnych oraz rzemiosła, będzie istotą działań w tym zakresie. Podjęte działania przyczynią się również do zmniejszenia dysproporcji w zakresie rozwoju rynku pracy w OF, gdzie niski stopień rozwoju w tej kwestii występuje w południowej oraz południowo-zachodniej części OF.

CEL STRATEGICZNY 2

Wykorzystanie potencjału turystycznego oraz wzrost konkurencyjności gospodarczej Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”

KIERUNKI DZIAŁAŃ	OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ	WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘCIA DZIAŁAŃ	Wartość bazowa (2022 rok)	Oczekiwany trend
– tworzenie i promowanie ponadlokalnych produktów turystycznych, – tworzenie atrakcyjnych turystycznie przestrzeni wypoczynkowych z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i krajobrazowych wraz z małą infrastrukturą, – zagospodarowanie dostępnych terenów publicznych na cele turystyczne z małą infrastrukturą, – tworzenie nowych i utrzymanie funkcjonujących szlaków turystycznych: pieszych, rowerowych i konnych, a także ich integracja z innymi szlakami dostępnymi na terenie OF oraz w sąsiednich gminach, – tworzenie szlaków tematycznych oraz turystycznych wraz z infrastrukturą towarzyszącą, – budowa i rozbudowa infrastruktury dla turystów zmotoryzowanych, obejmującej m. in. ogólnodostępne parkingi w miejscach atrakcyjnych turystycznie oraz miejsca do biwakowania i postoju kamperów wraz z infrastrukturą informacyjną – tablice z mapami, drogowskazy,	– zwiększenie atrakcyjności i zróżnicowanie oferty turystycznej OF, – zróżnicowanie oferty turystycznej, – zwiększenie liczby turystów przybywających do OF, – podniesienie dostępności komunikacyjnej miejsc atrakcyjnych turystycznie, – wzrost udziału dochodów własnych w strukturze dochodów budżetu OF ogółem, – uatrakcyjnienie i zróżnicowanie oferty organizowanych wydarzeń dla mieszkańców i turystów, – zwiększenie liczby podmiotów gospodarczych, zarejestrowanych na terenie OF, – zwiększenie liczby podmiotów gospodarczych, zarejestrowanych na terenie OF, prowadzących działalność w zakresie zakwaterowania i gastronomii,	liczba utworzonych produktów turystycznych (szt.)	0	
		liczba zrealizowanych przedsięwzięć w zakresie budowy/rozbudowy infrastruktury turystycznej (szt.)	0	
		długość nowoutworzonych szlaków turystycznych (km)	0	
		liczba wybudowanych lub rozbudowanych miejsc dla turystów zmotoryzowanych (szt.)	0	

– aktywna współpraca z lokalnymi przedsiębiorcami, organizacjami pozarządowymi oraz mieszkańcami w zakresie rozwoju infrastruktury turystycznej i zagospodarowania turystycznego, – promowanie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, jako miejsca przyjaznego inwestorom z branży turystycznej, – utworzenie zintegrowanej informacji turystycznej OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” oraz realizacja działań promocyjnych i informacyjnych, – kontynuacja i tworzenie nowych wydarzeń kulturalnych, rozrywkowych, sportowych i krajoznawczych, promujących OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, przy aktywnej współpracy z lokalnymi organizacjami pozarządowymi, – tworzenie warunków zachęcających do rozwoju bazy gastronomicznej i noclegowej, – kreowanie i podejmowanie ponadlokalnych inicjatyw oraz programów poprawiających atrakcyjność inwestycyjną oraz rozwój przedsiębiorczości, – wsparcie osób planujących rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej (szkolenia, doradztwo, monitoring, wsparcie finansowe),	– zapewnienie warunków do prowadzenia działalności gospodarczej na terenie OF, – wzrost zainteresowania inwestorów ofertą OF, – wzrost liczby osób pracujących na terenie OF, – spadek poziomu bezrobocia na terenie OF.	liczba nowych wydarzeń kulturalnych, rozrywkowych, sportowych i krajoznawczych (szt.)	0	
		udział dochodów własnych w strukturze dochodów budżetu dla OF ogółem (%)	32,7	
		liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie OF (szt.)	1 582	
		Liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie OF, prowadzących działalność w zakresie zakwaterowania i gastronomii (szt.)	56	
		Liczba osób pracujących w gospodarce narodowej na terenie OF (os.)	7 248	

– wsparcie dla rozwoju punktów gastronomicznych w zakresie ich promocji oraz współpracy przy organizacji wydarzeń kulturalnych, rozrywkowych, sportowych i krajoznawczych, – wsparcie i promocja podmiotów, podejmujących działalność w zakresie wypoczynku, turystyki i rekreacji.		udział zarejestrowanych osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (%)	4,8	
--	--	---	-----	---



- tendencja rosnąca



- tendencja malejąca



- bez zmian

CEL STRATEGICZNY 3

Wzmocnienie infrastruktury zapewniającej warunki do zrównoważonego rozwoju Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”

W ramach niniejszego celu strategicznego, zakłada się poprawę stanu oraz poziomu rozwoju infrastruktury, która jest niezbędna zarówno do poprawy warunków bytowych mieszkańców, wzrostu atrakcyjności osiedleńczej Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” oraz pełnienia przez przestrzeń różnych funkcji na rzecz sfery gospodarczej i społecznej. Infrastruktura ta istotna jest również w kontekście zwiększenia stopnia ochrony środowiska naturalnego, co jest istotne w obliczu zmian klimatu i idących za tym negatywnych skutków. Cel strategiczny ukierunkowany jest m. in. na rozbudowę sieci wodociągowej i kanalizacyjnej oraz modernizację tych sieci na terenie poszczególnych gmin, przyczyniając się do eliminacji braków w tym zakresie, w szczególności w południowej i południowo-zachodniej części OF. Podjęcie działań w kwestii budowy oraz rozbudowy sieci gazowej, pozwoli z kolei zwiększyć dostępność tego rodzaju paliwa dla mieszkańców OF i przełoży się na osiągnięcie korzystnych efektów środowiskowych, w postaci redukcji emisji zanieczyszczeń do atmosfery. W zakresie wzrostu atrakcyjności osiedleńczej OF, sprzyjałby temu również rozwój budownictwa mieszkaniowego, a podstawą ku temu byłaby działalność deweloperska. W tym przypadku, zadania poszczególnych gmin powinny obejmować działania wspierające przedsiębiorców w dostępie do terenów inwestycyjnych dla budownictwa mieszkaniowego.

Efektem realizacji celu będzie zwiększenie zdolności adaptacyjnych oraz łagodzenie negatywnych skutków zmian klimatu dla środowiska, gospodarki, mieszkańców OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, odwiedzających ten region turystów, a także dla całego województwa podkarpackiego. Cel wpłynie pozytywnie na zachowanie różnorodności biologicznej, a przez to na jakość życia mieszkańców, a także utrwali wizerunek OF, jako terenu o wyjątkowej czystości środowiska naturalnego, atrakcyjnego przyrodniczo o wysokim poziomie zachowania i ochrony kompleksów przyrodniczych i potencjale biologicznym. Wsparcie działań prowadzących do efektywnego wykorzystania i zachowania zasobów naturalnych pozwoli na przeciwdziałanie czynnikom, powodującym zagrożenie i znaczące obniżenie jakości obszarów cennych przyrodniczo.

Oprócz tego, ważne dla rozwoju OF będą działania na rzecz budowy systemu ścieżek pieszo-rowerowych i modernizacji źródeł oświetlenia w poszczególnych gminach na terenie OF. W kontekście rozwoju elektromobilności, planowane jest tworzenie dedykowanej na jej rzecz infrastruktury, tj. stacji ładowania pojazdów elektrycznych, a także ogólnodostępnych wypożyczalni rowerów elektrycznych wraz z punktami, umożliwiającymi ich ładowanie.

CEL STRATEGICZNY 3
Wzmocnienie infrastruktury zapewniającej warunki do zrównoważonego rozwoju Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”

KIERUNKI DZIAŁAŃ	OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ	WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘCIA DZIAŁAŃ	Wartość bazowa (2022 rok)	Oczekiwany trend
– budowa/modernizacja komunalnych sieci kanalizacyjnych oraz budowa, modernizacja oczyszczalni ścieków komunalnych wraz z zagospodarowaniem osadów ściekowych z oczyszczalni ścieków, – budowa przydomowych oczyszczalni ścieków wraz z zagospodarowaniem osadów ściekowych z przydomowych oczyszczalni ścieków, – budowa/modernizacja systemów kanalizacji deszczowej, – budowa/modernizacja systemów zaopatrzenia w wodę z uwzględnieniem ujęcia, uzdatniania oraz przesyłu wody, w tym również wyposażenie w systemy zmniejszające straty w dostawach i zmniejszające ryzyko wystąpienia awarii, – współpraca z operatorami w zakresie budowy sieci gazociągowej, – współpraca z przedsiębiorcami w zakresie rozwoju budownictwa mieszkaniowego,	– zwiększenie dostępności i jakości usług w zakresie zaopatrzenia w wodę i odprowadzania ścieków, – zapewnienie alternatywnych dla kanalizacji sieciowej rozwiązań na terenach trudnych i wykluczonych, – ochrona dostępnych zasobów wodnych, – ograniczenie negatywnych skutków oddziaływania zagrożeń antropogenicznych na środowisko naturalne, – poprawa bezpieczeństwa w ruchu pieszych i rowerzystów, – poprawa efektywności energetycznej systemu oświetlenia ulicznego, – rozwój elektromobilności,	korzystający z sieci wodociągowej w ogólnej liczbie ludności (%)	70,8	
		korzystający z sieci kanalizacyjnej w ogólnej liczbie ludności (%)	45,9	
		korzystający z sieci gazowej w ogólnej liczbie ludności (%)	62,5	
		liczba mieszkań na 1000 mieszkańców	291,6	
		długość wybudowanych ciągów pieszo-rowerowych oraz ścieżek rowerowych (km)	0	

– rozwój infrastruktury pieszej i rowerowej – modernizacja istniejącej infrastruktury do selektywnego zbierania odpadów komunalnych (w tym budowa/modernizacja PSZOK, punktów napraw i przygotowania do ponownego użycia, systemowe zagospodarowanie odpadów w kompostownikach przydomowych), – wsparcie wymiany nieefektywnych źródeł ciepła opartych o paliwa stałe, w tym zastosowanie systemów grzewczych opartych na niskoemisyjnych źródłach energii /OZE wraz z przyłączami budynków do sieci gazowej, – kompleksowa modernizacja energetyczna obiektów użyteczności publicznej w tym: instalacja urządzeń OZE, systemów zarządzania energią, przyłączeniem do ciepła systemowego oraz promowaniem energooszczędności, – modernizacja systemu oświetlenia ulicznego, w zakresie wdrażania rozwiązań energooszczędnych, – tworzenie warunków do rozbudowy instalacji OZE na terenie OF, – wspieranie, inicjowanie i budowa infrastruktury ładowania pojazdów elektrycznych oraz promowanie idei elektromobilności, – budowa ogólnodostępnych wypożyczalni rowerów elektrycznych oraz punktów ładowania tych rowerów,	– poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej, – wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców oraz turystów.	liczba stacji ładowania samochodów elektrycznych	0	
		wskaźnik lesistości na terenie OF (%)	46,1	
		liczba budynków użyteczności publicznych poddanych termomodernizacji w okresie realizacji Strategii (szt.)	0	
		liczba gospodarstw domowych, które dokonały termomodernizacji i/lub instalacji OZE i/lub wymiany źródła ciepła przy wsparciu publicznym w okresie realizacji Strategii (szt.)	0	
		udział odpadów komunalnych zebranych w sposób selektywny w ogólnej liczbie zebranych odpadów komunalnych (%)	48,01	

– zachowanie, ochrona i zrównoważone wykorzystanie systemu przyrodniczego na terenie OF, – przeciwdziałanie degradacji środowiska leśnego, – działania na rzecz zwiększenia świadomości ekologicznej mieszkańców i turystów.				
--	--	--	--	--



- tendencja rosnąca



- tendencja malejąca



- bez zmian

Spójność kierunków rozwoju ponadlokalnymi z kierunkami wynikającymi ze strategii rozwoju województwa

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023-2030 wpisuje się w ustalenia nadrzędnego dokumentu na poziomie regionalnym, jakim jest Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2030. Poniżej wykazano spójność celów zdefiniowanych w niniejszej Strategii z celami określonymi w strategii na szczeblu wojewódzkim.

Tabela 1 Zgodność celów Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023-2030 ze Strategią rozwoju województwa - Podkarpackie 2030

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023 – 2030	Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2030
Cel strategiczny 1 Wzrost jakości życia mieszkańców Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, poprzez wzmocnienie kapitału społecznego oraz rozwój usług społecznych	OBSZAR TEMATYCZNY 2. KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY OBSZAR TEMATYCZNY 4. DOSTĘPNOŚĆ USŁUG
	Cel szczegółowy priorytetu 2.1. Podniesienie jakości edukacji i jej dostosowanie do wyzwań społeczeństwa przyszłości Cel szczegółowy priorytetu 2.2. Zwiększenie bezpieczeństwa zdrowotnego społeczeństwa poprzez poprawę dostępności i jakości funkcjonowania systemu ochrony zdrowia Cel szczegółowy priorytetu 2.3 Rozwój form i instytucji kultury z uwzględnieniem dziedzictwa oraz wymagań nowoczesności Cel szczegółowy priorytetu 4.2 Poprawa zarządzania przestrzenią oraz przeciwdziałanie występowaniu wykluczenia osób i obszarów ze względu na ograniczenia ekonomiczne czy infrastrukturalne
Cel strategiczny 2 Wykorzystanie potencjału turystycznego oraz wzrost konkurencyjności gospodarczej Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	OBSZAR TEMATYCZNY 1. GOSPODARKA I NAUKA OBSZAR TEMATYCZNY 2. KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY OBSZAR TEMATYCZNY 3. INFRASTRUKTURA DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU I ŚRODOWISKA

	Cel szczegółowy priorytetu 1.3. Zapewnienie dobrych warunków i systemu wsparcia podmiotów gospodarczych i rolnictwa w dostosowaniu do wymagań i potrzeb współczesnej otwartej gospodarki Cel szczegółowy priorytetu 2.5 Wzmocnienie podmiotowości obywateli, rozwój instytucji społeczeństwa obywatelskiego oraz zwiększenie ich wpływu na życie publiczne Cel szczegółowy priorytetu 3.5 Tworzenie miejsc umożliwiających prowadzenie działalności gospodarczej i rozwój usług turystycznych
Cel strategiczny 3 Wzmocnienie infrastruktury zapewniającej warunki do zrównoważonego rozwoju Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	OBSZAR TEMATYCZNY 3. INFRASTRUKTURA DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU I ŚRODOWISKA
	Cel szczegółowy priorytetu 3.1 Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego regionu oraz optymalizacji wykorzystania energii i zwiększenie udziału OZE w bilansie energetycznym województwa Cel szczegółowy priorytetu 3.3 Poprawa wewnętrznej dostępności komunikacyjnej zapewniającej spójność przestrzenną regionu oraz integrację obszarów funkcjonalnych Cel szczegółowy priorytetu 3.6 Zwiększenie odporności wszystkich struktur regionalnych na zagrożenia wynikające ze zmian klimatycznych Cel szczegółowy priorytetu 3.7 Ograniczenie negatywnych skutków oddziaływania rozwoju cywilizacyjnego na stan środowiska Cel szczegółowy priorytetu 3.8 Ochrona środowiska oraz zachowanie różnorodności biologicznej w regionie

Źródło: Opracowanie własne



ROZDZIAŁ 6

KLUCZOWE DZIAŁANIA - PROJEKTY STRATEGICZNE



Proces definiowania projektów pozwolił przejść od fazy diagnostycznej (jakimi potencjałami dysponuje partnerstwo i z jakimi wyzwaniami musi się zmierzyć) do opisu ogólnych założeń projektów (jakie działania należy podjąć). Proces ten przeprowadzony został w kilku etapach:

1. Refleksja na temat problemów, potrzeb i potencjałów, która prowadzona była (głównie) w fazie diagnostycznej. Informacje w tym zakresie pozyskiwane były poprzez spotkania strategiczne z przedstawicielami samorządów oraz na podstawie przeprowadzonej *Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej*. Powyższe formy pozwoliły na określenie dziedzin wymagających podjęcia szczególnej interwencji oraz zidentyfikowanie ogólnych pomysłów realizacyjnych.

2. Zgłaszanie wstępnych propozycji projektowych przez członków Zespołu Operacyjnego. Wstępne propozycje formułowane były na podstawie przeprowadzonej diagnozy oraz wiedzy i doświadczenia członków Rady Porozumienia i Zespołu Operacyjnego. Możliwość zgłaszania propozycji projektowych mają również partnerzy społeczno-gospodarczy, którzy dokonują zgłoszenia za pośrednictwem gmin.

3. Analiza i ocena wstępnych propozycji projektowych pod kątem zgodności z kryteriami oceny projektów strategicznych, a następnie propozycja dokonania uzupełnień i/lub grupowania w zintegrowane wiązki (koncepty projektowe):

Kryteria oceny projektu strategicznego:

- 1 Czy projekt jest **partnerski**, tzn. realizowany **wspólnie** przez uczestników porozumienia lub wytwarzający wspólny rezultat dla całego Partnerstwa?
- 2 Czy projekt jest **zintegrowany**, tzn. rozwiązuje **szerszy zakres** problemów, wykorzystując szerszy zakres potencjałów, odpowiadających na potrzeby różnych grup osób?
- 3 Czy projekt **oddziałuje ponadlokalnie**, tzn. ma wpływ na rozwój **więcej niż jednej** gminy?
- 4 Czy projekt jest zgodny z **celami strategicznymi**, tzn. czy projekt **wpisuje się** w cele strategiczne oraz łączy przynajmniej dwa z czterech **wymiarów** (gospodarczy, społeczny, środowiskowy, przestrzenny)?
- 5 Czy projekt jest **komplementarny**, tzn. wykazuje **powiązanie** z innymi projektami w ramach tworzonej *Strategii* (spójność) oraz innymi przesądzonymi projektami na obszarze partnerstwa?

Kryteria dodatkowe projektu strategicznego:

KRYTERIA DODATKOWE	
Jakość usług	Projekt powinien przyczyniać się do poprawy jakości świadczonych usług na obszarze więcej niż jednej gminy
Wpływ finansowy	Projekt powinien przyczyniać się do obniżenia kosztów świadczenia usług publicznych lub zwiększać przychody gmin Partnerstwa
Projekt mieszany	Projekt powinien łączyć w sobie działania inwestycyjne i nie inwestycyjne (tzw. twarde i miękkie)

4. Omówienie koncepcji projektowych z interesariuszami podczas warsztatów tematycznych.

W wyniku dyskusji koncepcje projektowe podlegały uzupełnieniu, przeformułowaniu, pojawiły się również propozycje nowych projektów;

5. Wstępne opracowanie przedsięwzięć odbywało się w ramach Zespołu Operacyjnego i miało na celu ich rozwiniecie merytoryczne (celowość, potrzeba realizacji, oczekiwane rezultaty, możliwości zaangażowania poszczególnych partnerów). Na tym etapie dokonywano łączenia koncepcji projektowych oraz niewielkich modyfikacji pierwotnych założeń niektórych z nich.

6. Ponowna ocena tak przygotowanych przedsięwzięć, której efektem było pogrupowanie na projekty strategiczne oraz projekty uzupełniające. Ostateczna wersja listy projektów zostanie przyjęta przez Radę Porozumienia. Jednocześnie w ramach systemu zarządzania *Strategią*, przyjęto zasady **aktualizacji listy projektów**, wynikające z procesu wyłaniania projektów partnerskich oraz weryfikacji obecnych założeń wskazanych w Strategii.

Projekty strategiczne

Projekty strategiczne to **kompleksowe działania mające na celu realizację założonych celów strategicznych**, kluczowe z punktu widzenia całego Partnerstwa i dotyczące szerokiego obszaru wyzwań. Cele strategiczne oraz przyczyniające się do ich realizacji kierunki działań, opisane zostały w poprzednim rozdziale.

Warto dodać, że realizacja poszczególnych działań ujętych w *Strategii* będzie uwzględniać rozwiązania:

- sprzyjające ochronie środowiska, ograniczaniu wpływu zmian klimatu;
- realizowane zgodnie z zasadą równości szans i niedyskryminacji
- przyczyniające się do osiągnięcia oczekiwanych rezultatów planowanych działań, a w konsekwencji określonej wizji rozwoju Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”.

W wyniku opisanego procesu wyboru strategicznego przygotowane zostały propozycje karty zadań projektów strategicznych, spełniających wymagane warunki projektu partnerskiego, zintegrowanego i komplementarnego, będących jednocześnie najbardziej kompleksową odpowiedzią na zidentyfikowane w ramach diagnozy potrzeby i wyzwania oraz realizujące wypracowane cele strategiczne. Projekty te, zgodnie z dokonanymi ustaleniami, realizowane będą w każdej z gmin, wchodzących w skład Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, przyczyniając się do realizacji Wizji Rozwoju, która została określona w niniejszej Strategii.

Wskazane w kartach zadań projekty mogą być również realizowane w ramach instrumentu IIT, zgodnie z art. 36 ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027 (Dz. U. z 2022 r. poz. 1079).

Poniżej zaprezentowano karty projektów planowanych do ubiegania się o dofinansowanie w ramach naboru do Działania FEPK.06.02 Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich i małych miast w FEP 2021-2027.

Projekt partnerski nr 1 planowanych do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027		
1.	Tytuł projektu	Tworzymy przestrzeń dla kultury – modernizacja i budowa obiektów kulturalnych w Gminach Beskidu Niskiego
2.	Lider/partner projektu	Lider projektu – Gmina Besko/ Partner 1 – Gmina Bukowsko/ Partner 2 – Gmina Zarszyn/ Partner 3 – Gmina Jaśliska
3.	Priorytet FEP 2021-2027	PRIORYTET 6 – ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY TERYTORIALNIE
4.	Cel szczegółowy FEP 2021-2027	Cel szczegółowy 5(ii) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie
5.	Zakres rzeczowy – typ projektu zgodny z FEP 2021-2027	<i>Typ projektu: II. ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury</i> Celem projektu jest wzmocnienie potencjału instytucji kultury w gminach Beskidu Niskiego poprzez modernizację, rozbudowę i budowę infrastruktury kulturalnej, a także jej kompleksowe wyposażenie w nowoczesne, ekologiczne i dostępne technologie. Projekt służy poprawie jakości i dostępności oferty kulturalnej oraz integracji społecznej mieszkańców obszarów wiejskich, przy jednoczesnym poszanowaniu dziedzictwa kulturowego i środowiska naturalnego. <u>Lider projektu – Gmina Besko</u> 1) Przebudowa, rozbudowa i nadbudowa budynku Gminnego Ośrodka Kultury w Besku oraz zakup nowoczesnego wyposażenia, urządzeń multimedialnych, interaktywnych, nagłośnienia i oświetlenia służącego prowadzeniu działalności i edukacji kulturalnej. <u>Partner 1 – Gmina Bukowsko</u> 2) Przebudowa i wyposażenie obiektu kulturalnego w miejscowości Nadolany (na potrzeby utworzenia filii instytucji kultury jaka jest Gminna Biblioteka Publiczna w Bukowsku) poprzez: 3) zakup nowoczesnego wyposażenia służącego upowszechnianiu zasobów dziedzictwa kulturowego (nagłośnienie, sprzęt multimedialny, oświetlenie, tablice interaktywne),

		4) termomodernizacją obiektu i wymianą pokrycia dachowego i dostosowaniem obiektu do potrzeb osób niepełnosprawnych (toalety, klatka schodowa) 5) montaż elementów do gromadzenia wody deszczowej wykorzystywana do podlewania utworzonych w ramach projektu nasadzeń z rodzimych gatunków drzew, 6) montaż instalacji fotowoltaicznej oraz oświetlenia placu funkcjonalnie powiązanego z obiektem wraz z utworzeniem tam miejsc do prowadzenia akcji artystycznych (stelaże do malarstwa, stoły i ławki). <u>Partner 2 – Gmina Zarszyn</u> 7) Budowa budynku Domu Kultury siedziby Gminnego Ośrodka Kultury (GOK) w Zarszynie wraz z zakupem wyposażenia i zagospodarowaniem terenu z przeznaczeniem na prowadzenie działalności kulturalnej przez lokalną instytucję kultury (GOK). <u>Partner 3 – Gmina Jaślicka</u> 8) Rozbudowa i stylizacja zewnętrzna oraz wewnętrzna budynku Domu Ludowego w Posadzie Jaślickiej poprzez wykonanie robót budowlanych wraz z zagospodarowaniem funkcjonalnie przyległego terenu, w tym wkomponowanie elementów małej architektury i oraz wykonanie nasadzeń. Obiekt będzie służył do działalności instytucji kultury Gminnego Ośrodka Kultury i Czytelnictwa w Jaślickach który będzie zarządzał obiektem. 9) Remont i rozbudowa zabytkowych komór piwnicznych oraz rozbudowa budynku tzw. "Starej Szkoły" w Jaślickach, na cele kulturalne i turystyczne. Piwnice w budynku planuje się zaadaptować do realizacji wystaw (m. in. wystaw malarских, rzeźbiarskich i eksponatów muzealnych). Pomieszczenia będą służyć do celów promujących dziedzictwo materialne, lokalną kulturę i historię na przestrzeni minionych lat. Obiekt będzie służył do działalności instytucji kultury Gminnego Ośrodka Kultury i Czytelnictwa w Jaślickach który będzie zarządzał obiektem. W ramach zadania planuje się min.: wykonanie robót budowlanych przy zabytkowych piwnicach wraz z pomieszczeniami towarzyszącymi tj. gospodarczymi, sanitariatami oraz budową klatki z ciągiem komunikacyjnym z dostępem dla osób niepełnosprawnych. 10) Remont i adaptacja świetlicy wiejskiej w Moszczańcu na cele kulturalne. Obiekt będzie służył do działalności instytucji kultury Gminnego Ośrodka Kultury i Czytelnictwa w Jaślickach który będzie zarządzał obiektem. 11) Remont i adaptacja pomieszczeń w budynku gminnym w Woli Niżnej z na cele kulturalne. Obiekt będzie służył do działalności instytucji kultury Gminnego Ośrodka Kultury i Czytelnictwa w Jaślickach który będzie zarządzał obiektem. 12) Zakup wyposażenia dla Gminnego Ośrodka Kultury i Czytelnictwa w Jaślickach z przeznaczeniem do prowadzenia działalności statutowej tej instytucji kultury.
6.	Budżet projektu PLN	Wydatki całkowite: 16 200 000,00

		Wydatki kwalifikowalne: 15 000 000,00 Dofinansowanie ze środków: 12 750 000,00
7.	Okres realizacji projektu	2026 – 2027

Projekt partnerski nr 2 planowanych do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027		
1.	Tytuł projektu	Utworzenie sieci turystycznych tras pieszo-rowerowych na terenie Gmin Beskidu Niskiego
2.	Lider/partner projektu	Lider projektu - Gmina Bukowsko/Partner 1 – Gmina Zarszyn/Partner 2 –Gmina Besko/Partner 3 – PGL Lasy Państwowe Nadleśnictwo Rymanów
3.	Priorytet FEP 2021-2027	PRIORYTET 6 – ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY TERYTORIALNIE
4.	Cel szczegółowy FEP 2021-2027	Cel szczegółowy 5(ii) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie
5.	Zakres rzeczowy – typ projektu zgodny z FEP 2021-2027	<i>Typ projektu: I. ochrona, rozwój i promowanie publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych;</i> Celem projektu jest zwiększenie atrakcyjności turystycznej obszaru Beskidu Niskiego poprzez stworzenie zintegrowanej, przyjaznej środowisku infrastruktury turystycznych tras pieszo-rowerowych, wspierającej aktywny wypoczynek, lokalny rozwój społeczno-gospodarczy oraz ochronę dziedzictwa przyrodniczego. <u>Lider projektu – Gmina Bukowsko</u> 1) Wyznaczenie, utwardzenie (wraz z urządzeniem rowów chłonnych) oraz oznakowanie turystycznej trasy pieszo-rowerowej ok. 4,5 km wraz z budową nowej infrastruktury służącej wypoczynkowi na trasie od miejscowości Bukowsko na górę Tokarnia w miejscowości Wola Piotrowa tj.: - wykonanie oznakowania, - wyznaczenie miejsca postojowego w Bukowsku, - wyznaczenie punktu widokowego wraz z montażem stojaków na rowery,

		- utworzenie 2 Miejsc obsługi rowerzystów (MOR) z zastosowaniem OZE wraz z wykonaniem nasadzeń rodzimych gatunków, - wykonanie i montaż 2 tablic informacyjnych dot. informacji o trasie oznakowanej i wytyczonej w ramach projektu, - zagospodarowanie turystyczne miejsca na trasie wraz z montażem elementów infrastruktury turystycznej (stojaków na rowery, ławki, stoły, kosze, małą architekturę, siłownię zewnętrzną z wykorzystaniem OZE oraz pumphtrack i street workout). <u>Partner 1 – Gmina Zarszyn</u> 2) Utworzenie 3,5 km turystycznych tras pieszo-rowerowych w miejscowości Odrzechowa: - wykonanie oznakowania, - utworzenie 2 miejsc obsługi rowerzystów (MOR), w tym jedno z zapleczem sanitarnym dla osób niepełnosprawnych z instalacją fotowoltaiczną w miejscowości Odrzechowa, - utworzenie punktu widokowego wraz z infrastrukturą towarzyszącą tj. poręcze, schody w miejscowości Odrzechowa, - wykonanie i montaż dwóch tablic informacyjnych z przebiegiem tras oraz atrakcyjnymi miejscami. <u>Partner 2 – Gmina Besko</u> 3) Wyznaczenie, utwardzenie (wraz z urządzeniem rowów chłonnych na części odcinków) oraz oznakowanie turystycznej trasy pieszo-rowerowej ok. 5,8 km wraz z budową na tej trasie nowej infrastruktury służącej wypoczynkowi w gminie Besko: - wykonanie oznakowania, - utworzenie 2 Miejsc obsługi rowerzystów (MOR) z zastosowaniem OZE wraz z wykonaniem nasadzeń rodzimych gatunków; retencja wody deszczowej i wykorzystanie do nawodnienia terenu wokół MOR, - wykonanie i montaż 3 tablic informacyjnych dot. informacji o szlaku oznakowanym i wytyczonym w ramach projektu, - budowa kładki pieszo-rowerowej, która będzie umożliwiała przeprawę przez strumyk, ma ona ułatwić przejście lub przejazd pieszych lub rowerzystów planowaną trasą turystyczną do gminy Zarszyn, tak aby stworzyć trasę turystyczną łączącą gminę Besko, Zarszyn i Bukowsko, - wykonanie 2 miejsc obsługi kamperów przy przystani kajakowej nad Wisłokiem przy ul. Południowej, przy istniejących już szlakach turystycznych,
--	--	--

		- wykonanie mini tężni solankowej przy ul. Południowej w Besku jako uzupełnienie istniejących już szlaków turystycznych. <u>Partner 3 – PGL Lasy Państwowe Nadleśnictwo Rymanów</u> 4) Modernizacja na terenie Gminy Besko turystycznej trasy rowerowej, wyposażenie trasy w stojaki rowerowe i tablice (ok. 330 m na terenie PGL LP oraz Gminy Besko). Realizacja projektu będzie zgodna z zapisami Regionalnej Polityki Rowerowej Województwa Podkarpackiego i trasy będą odseparowane od dróg. Wszystkie wybudowane w ramach projektu trasy będą tworzyć spójną całość z już istniejącymi trasami pieszo-rowerowymi.
6.	Budżet projektu PLN	Wydatki kwalifikowalne: 15 000 000,00 Dofinansowanie ze środków: 12 750 000,00
7.	Okres realizacji projektu	2026-2027

Lista pozostałych projektów strategicznych, służących realizacji Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023-2030

Lp.	Nazwa zadania i zakres	Okres realizacji	Szacunkowa wartość zadania w zł	Źródła finansowania	Cel strategiczny
Karta zadania nr 1	Budowa oraz modernizacja infrastruktury zapewniającej opiekę nad dziećmi do lat 3, wychowania przedszkolnego, oświatowej oraz społecznej wraz z doposażeniem placówek oświatowych w nowoczesne pomoce dydaktyczne oraz sprzęt multimedialny	2024-2030	20 000 000	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Środki pochodzące z budżetu państwa lub państwowych funduszy celowych; Środki własne.	I
Karta zadania nr 2	Rozwój infrastruktury kulturalnej poprzez jej modernizację oraz doposażenie, a także digitalizację zasobów bibliotecznych i dóbr kultury	2024-2030	10 000 000	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Środki pochodzące z budżetu państwa lub państwowych funduszy celowych; Środki własne.	I
Karta zadania nr 3	Rozwój infrastruktury rekreacyjnej, poprzez budowę tematycznych placów zabaw, lodowiska oraz basenu	2024-2030	15 000 000	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Środki pochodzące z budżetu państwa lub państwowych funduszy celowych; Środki własne.	I
Karta zadania nr 4	Zagospodarowanie przestrzeni publicznej, poprzez tworzenie ogólnodostępnych skwerów, placów, fontanny multimedialnej oraz ścieżek spacerowych wraz z elementami małej architektury	2024-2030	10 000 000	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Środki pochodzące z budżetu państwa lub państwowych funduszy celowych; Środki własne	I
Karta zadania nr 5	Rozwój infrastruktury turystycznej zimowej i letniej wraz z infrastrukturą towarzyszącą	2024-2030	25 000 000	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027;	II

				Środki pochodzące z budżetu państwa lub państwowych funduszy celowych; Środki własne.	
Karta zadania nr 6	Budowa i promocja marki OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” poprzez utworzenie portalu internetowego oraz aplikacji mobilnej o charakterze turystycznym i kulturalnym, a także opracowanie innych materiałów promocyjnych	2024-2030	6 000 000	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021 – 2027; Środki pochodzące z budżetu państwa lub państwowych funduszy celowych; Środki własne	II
Karta zadania nr 7	Inwestycje w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną: - budowa oraz modernizacja sieci wodociągowej, - budowa sieci kanalizacyjnej. - budowa przydomowych oczyszczalni ścieków, - budowa oczyszczalni ścieków, przepompowni ścieków oraz stacji uzdatniania	2024-2030	35 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko; Środki pochodzące z budżetu państwa lub państwowych funduszy celowych; Środki własne.	III
Karta zadania nr 8	Budowa ciągów pieszo rowerowych oraz ścieżek rowerowych	2024-2030	15 000 000,00	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027; Środki własne.	III
Karta zadania nr 9	Budowa stacji ładowania samochodów elektrycznych, a także rowerów oraz hulajnóg	2024-2030	5 000 000	Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027; Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko; Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027; Środki własne.	III



ROZDZIAŁ 7

MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ WRAZ Z USTALENIAMI I REKOMENDACJAMI W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA I PROWADZENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ



Struktura funkcjonalno-przestrzenna obszaru funkcjonalnego to system powiązanych ze sobą różnych elementów zagospodarowania pełniących określone funkcje, które łącznie tworzą jego spójny obraz. Elementami tej struktury są zarówno poszczególne części tego obszaru, które tworzą złożone systemy (np. ośrodki osadnicze, węzły ekologiczne, tereny produkcji rolniczej), tereny różniące się między sobą przeznaczeniem, użytkowaniem, jak i sieci infrastrukturalne (transportowe, elektroenergetyczne), które umożliwiają kontakty i powiązania pomiędzy poszczególnymi częściami obszaru funkcyjnego.

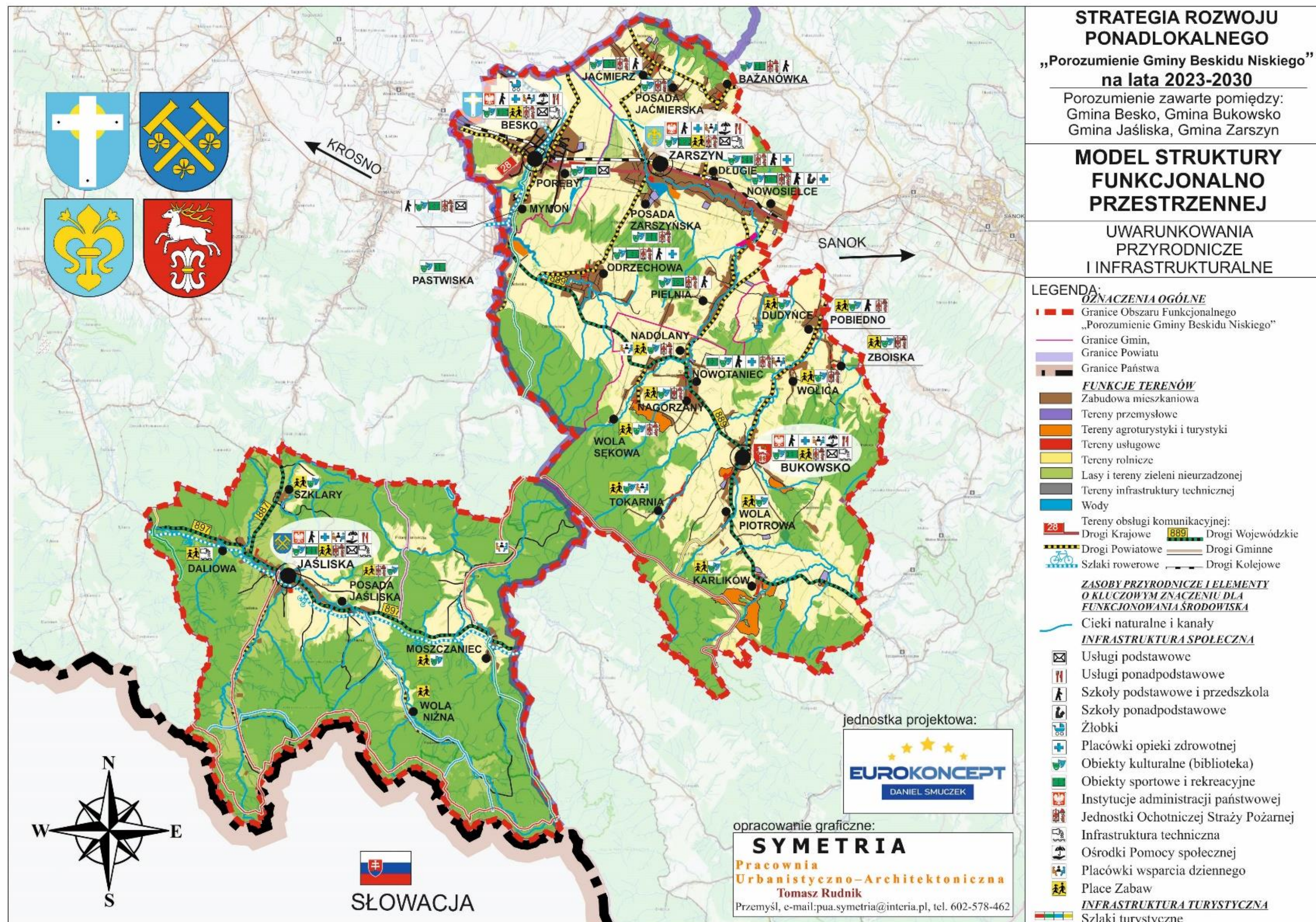
Głównym celem kształtowanego modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” jest wykorzystanie wykształconej struktury osadniczej do dynamizacji rozwoju oraz stworzenie warunków do racjonalnego organizowania przestrzeni i egzekwowania ładu przestrzennego dla realizacji działań będących odpowiedzią na wyzwania rozwojowe OF. Model ten będzie sprzyjał zwiększaniu dyfuzji rozwoju z miejsc i ośrodków cechujących się relatywnie wysokim stopniem rozwoju i mających szanse na uzyskanie wysokiej dynamiki wzrostu do obszarów o niższych wskaźnikach rozwojowych, które z ośrodkami tymi mogą być lepiej powiązane dzięki rozwojowi infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej, a także dzięki dostępowi do informacji dostępnej w tych ośrodkach i zacieśniania kooperacji z instytucjami i firmami w nich funkcjonującymi.

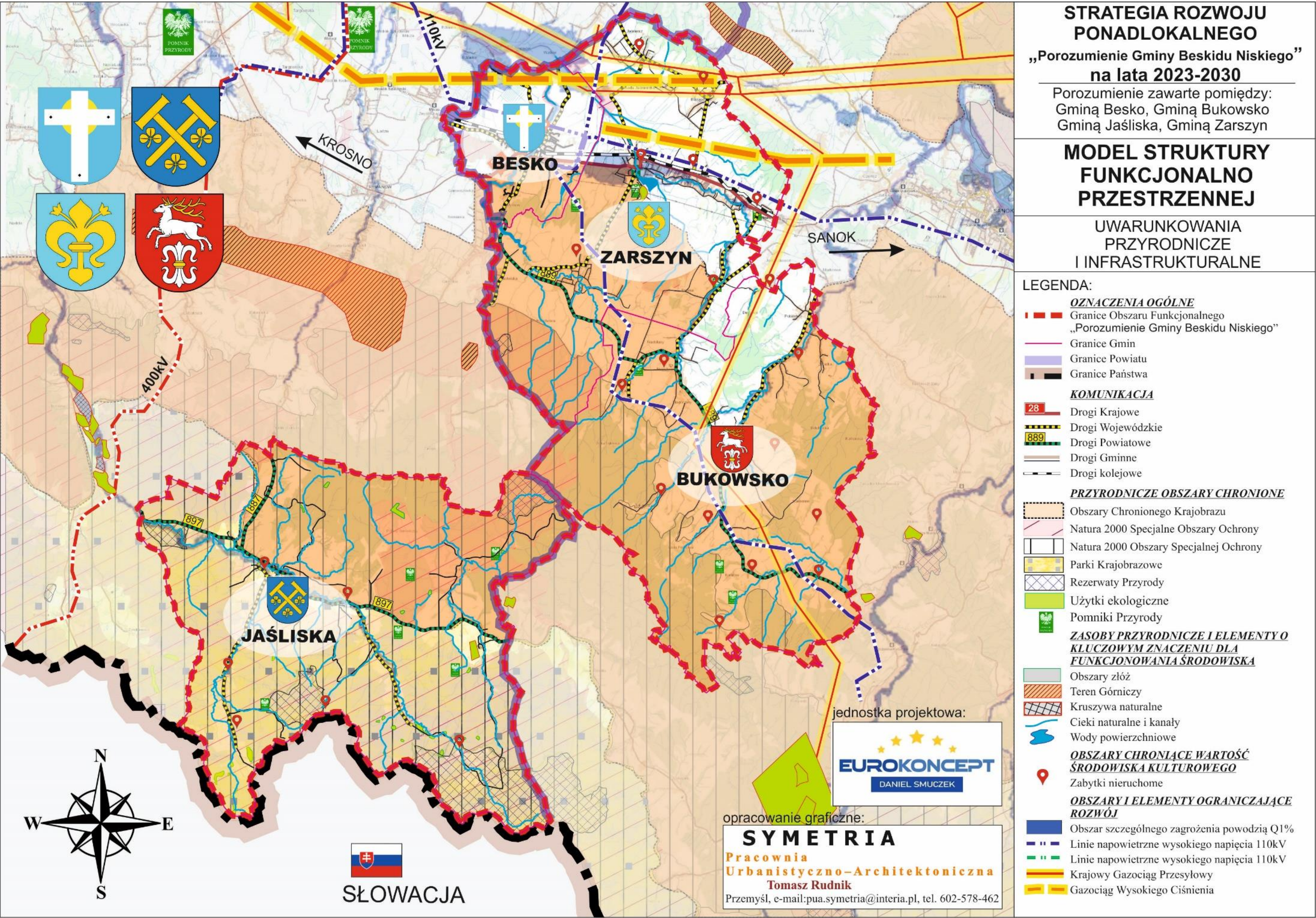
Zagospodarowanie przestrzenne OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” powinno umożliwiać osiągnięcie trwałego wzrostu gospodarczego, przy zapewnieniu poprawy stanu środowiska przyrodniczego i umożliwieniu obecnym i przyszłym mieszkańcom obszaru dostępu do zasobów przyrody i dóbr kultury. Powinno ono także zwiększać integrację funkcjonalną pomiędzy najważniejszymi ogniwami układu osadniczego i gospodarczego, ich relacje z układem regionalnym oraz powiązania z otoczeniem krajowym i międzynarodowym. Sposób zagospodarowania i rozmieszczenie poszczególnych elementów zagospodarowania sprzyjać powinien również eliminowaniu lub minimalizowaniu konfliktów przestrzennych, które mogą powstać pomiędzy funkcjami społeczno-gospodarczymi i poszczególnymi podmiotami gospodarczymi na tle wykorzystywania ograniczonej przestrzeni i jej zasobów.

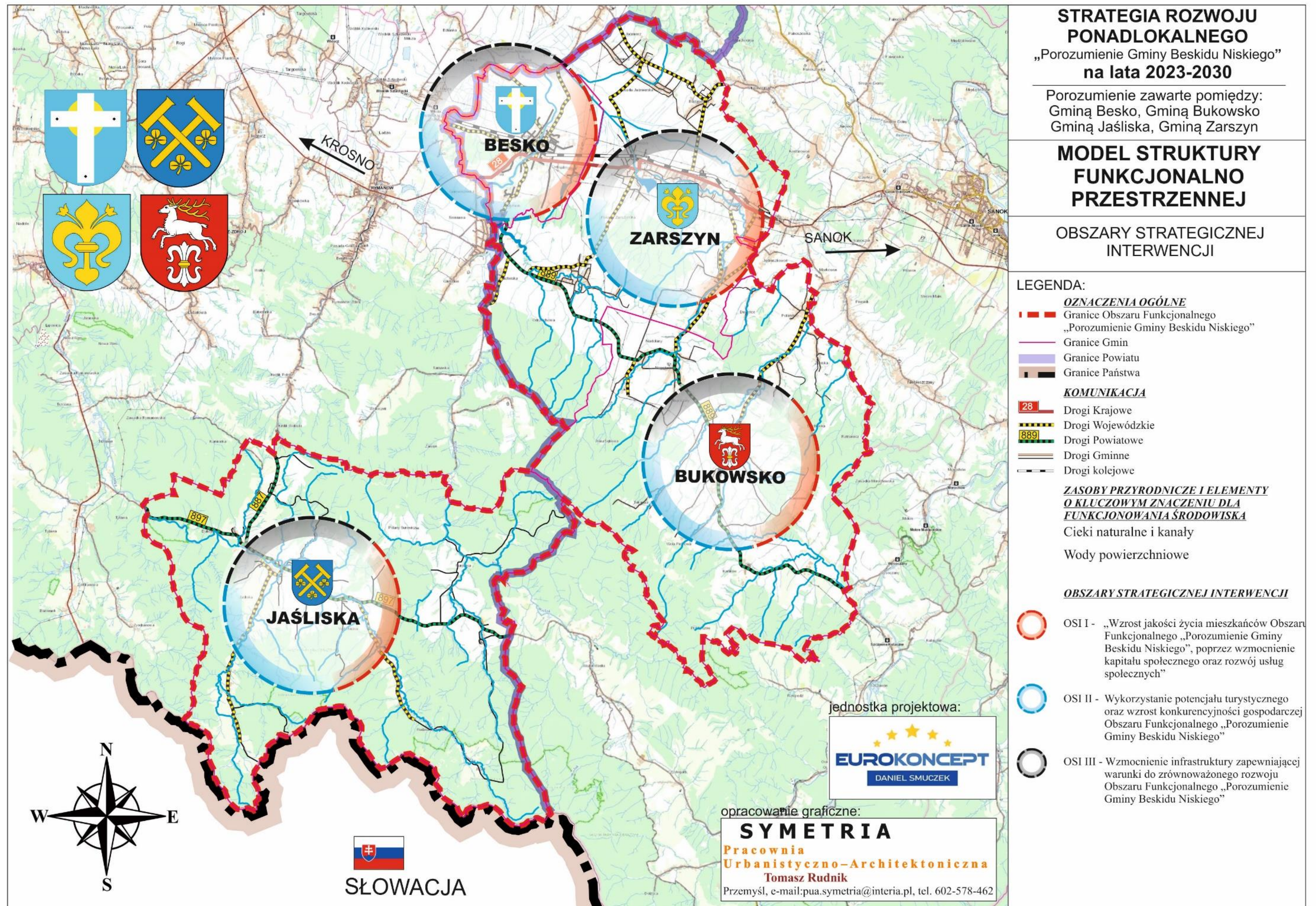
Model struktury funkcjonalno-przestrzennej

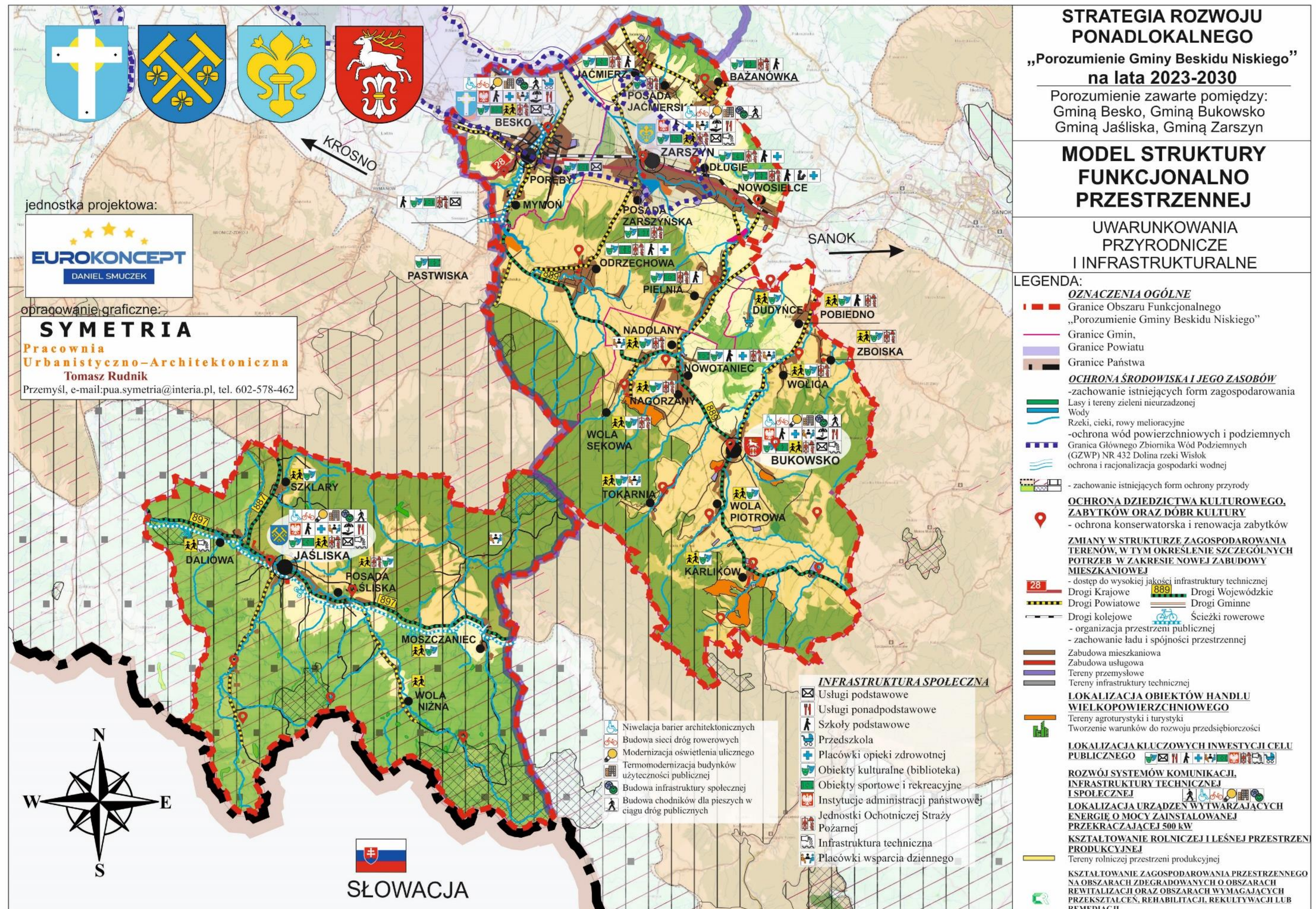
Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, uwzględniając regionalną politykę rozwoju określoną w Strategii rozwoju województwa - Podkarpackie 2030 roku, organizuje warunki przestrzenne dla alokacji funkcji społeczno-gospodarczych i poszczególnych inwestycji. Określone w Strategii inicjatywy lokalne stanowią komplementarne przedsięwzięcia wobec projektów strategicznych i łącznie przyczyniają się do realizacji priorytetów rozwojowych, które są w pełni spójne z celami wyznaczonymi na poziomie regionalnym.

Na strukturę funkcjonalno-przestrzenną OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” składają się elementy stanowiące niezależnie funkcjonujące układy i struktury lub budujące strefy funkcjonalne będące obszarami o zbliżonych bądź powiązanych funkcjach i kierunkach rozwoju, które ukształtowały się w wyniku rozwoju obszaru i działalności człowieka. Funkcjonowanie i rozwój elementów antropogenicznych struktury przestrzennej uzależnione są od warunków przyrodniczych, czyli elementów składających się na układ naturalny współtworzący niniejszą strukturę.









Ustalenia i rekomendacje w zakresie lokalnych polityk przestrzennych

Ustalenia i rekomendacje dotyczące prowadzenia polityki przestrzennej w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” zostały opracowane na podstawie diagnozy stanu obecnego, istniejących uwarunkowań funkcjonalno-przestrzennych oraz zapisów dotyczących polityki przestrzennej w obowiązującym w poszczególnych gminach studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Ochrona środowiska i jego zasobów, w tym ochrona powietrza, przyrody i krajobrazu

- zachowanie istniejących form zagospodarowania (lasy, zasoby wodne),
- dążenie do zachowania i odtworzenia naturalnych form krajobrazu leśnego i równowagi ekologicznej podstawowych ekosystemów,
- tworzenie warunków do rozwoju gospodarczego, uwzględniającego i zapewniającego ochronę podstawowych procesów ekologicznych,
- zapobieganie degradacji i zrównoważony rozwój terenów wchodzących w skład Jaśliskiego Parku Krajobrazowego, Obszaru Chronionego Krajobrazu Beskidu Niskiego, obszarów Natura 2000 oraz rezerwatów przyrody,
- ochrona istniejących zasobów leśnych poprzez racjonalne wykorzystanie i zagospodarowanie w celach rekreacyjnych i turystycznych, ochrona i zachowanie spójności kompleksów leśnych,
- optymalne zagospodarowanie istniejących szlaków pieszych i rowerowych, wyznaczenie miejsc odpoczynku, biwakowania, ścieżek edukacyjnych, punktów widokowych, zgodnie z zasadami ochrony terenów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych.
- odpowiednie oznakowanie miejsc o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych,
- ograniczenie negatywnego wpływu terenów koncentracji usług na środowisko, krajobraz,
- zachowanie istniejących zadrzewień śródpolnych,
- poprawa stanu powietrza atmosferycznego i dbałość o wpływ na zmiany klimatu poprzez zwiększenie stopnia wykorzystania OZE, termomodernizację budynków, obiektów użyteczności publicznej i siedzib przedsiębiorstw,
- ochrona gleb poprzez hamowanie procesów degradacyjnych oraz zakaz zabudowy na terenach o wysokich klasach bonitacyjnych gleb,
- ochrona wód powierzchniowych i podziemnych, zgodnie z warunkami stref ochronnych, znajdujących się na terenie OF, w tym uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej,
- ochrona wód przed zanieczyszczeniami pochodzącymi ze źródeł rolniczych poprzez wdrożenie i przestrzeganie zasad Dobrej Praktyki Rolniczej, np. nienawożenie, nie składowanie nawozów i kiszzonek w pobliżu cieków,
- dbałość o właściwe stosunki wodne obszaru.

Ochrona dziedzictwa kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury

- ochrona konserwatorska i renowacja zabytków,
- eksponowanie i wykorzystywanie zabytków w celach turystycznych w sposób zrównoważony, umożliwiający zachowanie i utrzymanie zabytku,
- zachowanie zieleni w otoczeniu zabytków,

- promowanie zasobów dziedzictwa kulturowego w formie kompleksowej, by stanowiły całościowy zasób kulturowy udostępniony odwiedzającym,
- odpowiednie oznakowanie miejsc, w których zlokalizowane są obiekty zabytkowe.

Zmiany w strukturze zagospodarowania terenów, w tym określenie szczególnych potrzeb w zakresie nowej zabudowy mieszkaniowej

- zapewnienie wysokiej jakości życia mieszkańców poprzez dostęp do wysokiej jakości infrastruktury technicznej: dróg, chodników, sieci wodociągowej i kanalizacyjnej,
- kształtowanie funkcjonalnych układów zabudowy zgodnie z zasadami ładu przestrzennego, dostępnych komunikacyjnych, wyposażonych w niezbędną infrastrukturę i mających dostęp do funkcji pozamieszkaniowych,
- zachowanie ładu i spójności przestrzennej poprzez kontynuowanie tradycyjnych form osadnictwa, utrzymanie skali i struktury jednostek osadniczych, kształtowanie formy architektonicznej nowych obiektów w nawiązaniu do istniejącej architektury, aktualizowanie miejscowego planów zagospodarowania przestrzennego,
- dbałość o ład przestrzenny terenów mieszkaniowych, objęcie ich miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego,
- zapobieganie niekontrolowanemu rozpraszaniu się zabudowy, dbałość o optymalne wykorzystanie obecnych terenów zabudowanych, skupianie zabudowy i zachowywanie ciągłości układów przestrzennych,
- ograniczenie zabudowy na obszarach gruntów o wysokich klasach bonitacyjnych poza zwartą zabudową, dopuszczenie w tych miejscach zabudowy gospodarczej związanej z produkcją rolną,
- zapewnienie zieleni oraz dostępu do terenów rekreacji i wypoczynku,
- zwiększenie retencji wodnej na terenach zurbanizowanych poprzez prawidłowe użytkowanie gleb, prowadzenie prac przeciwoerozyjnych, zalesianie, tworzenie stref buforowych wzdłuż cieków, ochronę i odtwarzanie oczek wodnych, retencjonowanie wody w już istniejących zbiornikach i rowach oraz zachęcanie do wykonywania nowych zbiorników wodnych,
- organizacja przestrzeni publicznej, miejsc wypoczynku, rekreacji, skwerów, placów, zieleni urządzonej,
- utrzymanie skali i struktury jednostek gospodarczych,
- lokalizacja usług nieuciążliwych, wynikających z uzasadnionych potrzeb mieszkańców, w obrębie istniejących układów przestrzennych.

Lokalizacja obiektów handlu wielkopowierzchniowego

- stworzenie warunków do przestrzennej koncentracji usług,
- zapewnienie miejscom koncentracji usług dostępu do niezbędnej infrastruktury technicznej,
- ograniczenie negatywnego wpływu terenów koncentracji usług na sąsiadujące z nimi tereny mieszkaniowe, środowisko, krajobraz,
- rozwój bazy gastronomiczno-noclegowej na rzecz rozwoju turystyki, zgodnie z zasadami prowadzenia usług, w tym nieuciążliwych na terenach mieszkaniowych,
- tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości.

Lokalizacja kluczowych inwestycji celu publicznego

- ochrona terenów szczególnie ważnych z punktu widzenia publicznych celów ponadlokalnych i lokalnych jak: realizacja inwestycji komunalnych, usług publicznych, infrastruktury technicznej, realizacji dróg.

Rozwój systemów komunikacji, infrastruktury technicznej i społecznej

- modernizacja i poprawa stanu siedzib gminnych instytucji, w tym także ich estetyki,
- likwidacja barier architektonicznych i poprawa dostępności obiektów użyteczności publicznej dla osób z niepełnosprawnościami różnego typu,
- zapewnienie dogodnej dostępności komunikacyjnej obiektów użyteczności publicznej, udogodnienia dla rowerzystów, bezpieczne przejścia dla pieszych,
- zwiększanie funkcjonalności obiektów użyteczności publicznej i w miarę możliwości łączenie różnych, uzupełniających się funkcji w jednym obiekcie,
- dbałość o ład przestrzenny i estetykę przestrzeni publicznych wokół obiektów użyteczności publicznej,
- kształtowanie funkcjonalnych układów zabudowy dostępnych komunikacyjnie, wyposażonych w niezbędną infrastrukturę,
- zapobieganie niekontrolowanemu rozpraszaniu się zabudowy, dbałość o optymalne wykorzystanie obecnych terenów zabudowanych, skupianie zabudowy i zachowywanie ciągłości układów przestrzennych,
- poprawa dostępności komunikacyjnej wewnątrz gminy,
- lokalizacja usług nieuciążliwych, wynikających z uzasadnionych potrzeb mieszkańców, w obrębie istniejących układów przestrzennych.

Lokalizacja urządzeń wytwarzających energię o mocy zainstalowanej przekraczającej 500 kW

- obszary z możliwością posadowienia ogniw fotowoltaicznych winny zostać określone w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego – winny to być obszary przeznaczone pod tereny zabudowy produkcyjnej, składów, magazynów i usług z zakazem lokalizacji zabudowy mieszkaniowej,
- na obszarach z przeznaczeniem pod obiekty wytwarzające energię elektryczną (ogniwa fotowoltaiczne) dopuścić się winno lokalizację obiektów zaplecza technicznego i administracyjno – socjalnego,
- Studium winno wskazywać obszary z możliwością lokalizacji elektrowni wiatrowych – mogą to być tereny rolnicze z dopuszczeniem lokalizacji elektrowni wiatrowych. Na obszarach tych winno dopuścić się lokalizację obiektów zaplecza technicznego i administracyjno – socjalnego,
- dla potrzeb rozwoju energetyki na terenie gminy winno dopuścić się możliwość budowy infrastruktury elektroenergetycznej NN - najwyższych napięć, WN – wysokich napięć, SN – średnich napięć i nN – niskich napięć, jako elementów sieci wytwórczej (własność inwestora budowy źródła energii odnawialnej), która poprowadzona zostanie do miejsca przyłączenia, wskazanego przez właściwego operatora sieci przesyłowej lub dystrybucyjnej,

- winno się dopuścić możliwość budowy przez właściwych operatorów nowych sieci NN, WN i SN (w tym również o charakterze ponadlokalnym), celem przyłączenia OZE do sieci oraz odbioru wyprodukowanej energii,
- w celu ochrony dróg publicznych przed pogorszeniem ich stanu technicznego w zakresie transportu materiałów i elementów konstrukcyjnych na potrzeby budowy obiektów wytwarzających energię ze źródeł odnawialnych obowiązują ustalenia przepisów odrębnych.

Lokalizacja przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko

- zakaz lokalizacji działalności uciążliwej lub szkodliwej dla rolnictwa na obszarach mieszkalnych,
- zakaz lokalizacji działalności uciążliwej lub szkodliwej dla rolnictwa na obszarach wykorzystywanych rolniczo.

Kształtowanie rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej

- dążenie do zachowania i odtworzenia naturalnych form krajobrazu leśnego i równowagi ekologicznej podstawowych ekosystemów,
- ochrona istniejących zasobów leśnych poprzez racjonalne wykorzystanie i zagospodarowanie ochrona i zachowanie spójności kompleksów leśnych,
- ochrona wód przed zanieczyszczeniami pochodzącymi ze źródeł rolniczych poprzez wdrożenie i przestrzeganie zasad Dobrej Praktyki Rolniczej, np. nie nawożenie, nie składowanie nawozów i kiszzonek w pobliżu cieków,
- zwiększenie retencji wodnej na terenach rolniczych poprzez prawidłowe użytkowanie rolnicze gleb, prowadzenie prac przeciwoerozyjnych, zalesianie, tworzenie stref buforowych wzdłuż cieków, ochronę i odtwarzanie oczek wodnych i mokradeł, retencjonowanie wody w już istniejących zbiornikach i rowach oraz zachęcanie do wykonywania nowych zbiorników wodnych.
- rozwój drobnego przetwórstwa rolno-spożywczego, opartego na ekologicznych technologiach produkcji,
- ochrona gleb poprzez hamowanie procesów degradacyjnych oraz zakaz zabudowy na terenach o wysokich klasach bonitacyjnych gleb, dopuszczenie w tych miejscach zabudowy gospodarczej związanej z produkcją rolną,
- wyposażenie obszarów produkcji rolnej w niezbędną infrastrukturę,
- zachowanie istniejących zadrzewień śródpolnych,
- dbałość o właściwe stosunki wodne obszaru,
- wspieranie zwiększania areалу gospodarstw,
- wspieranie rozwoju gospodarstw specjalistycznych,
- zakaz lokalizacji działalności uciążliwej lub szkodliwej dla rolnictwa na obszarach wykorzystywanych rolniczo.

Kształtowanie zagospodarowania przestrzennego na obszarach zdegradowanych i obszarach rewitalizacji oraz obszarach wymagających przekształceń, rehabilitacji, rekultywacji lub remediacji

- obszary zdegradowane winny zostać wyznaczone na podstawie Gminnego Programu Rewitalizacji, gdzie winno się wskazać jednostki referencyjne charakteryzujące się problemami w sferze społecznej przy jednoczesnym występowaniu problemów przynajmniej w jednej innej sferze oraz największą liczbą zidentyfikowanych negatywnych zjawisk.
- powinny zostać wyznaczone podobszary, na których występuje wysokie natężenie negatywnych zjawisk w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej oraz środowiskowej a jednocześnie mający istotne znaczenie dla rozwoju gminy i planowane jest na nim przeprowadzenie działań rewitalizacyjnych,
- zaleca się poddanie rehabilitacji lub odpowiedniej modernizacji zabudowy powstałej przed rokiem 1945 oraz nieużytkowanej zabudowy przemysłowej. Szczegółowe zasady tych działań powinny być określone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego
- powinno się planować uporządkowanie istniejącej zabudowy mieszkaniowej, rekreacyjnej, usługowej i przemysłowej na podstawie wniosków z bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę z zapewnieniem właściwego układu komunikacyjnego. Zasady realizacji zabudowy winny uwzględniać ustalone w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego walory architektoniczne i krajobrazowe w kontekście przyjętych zasad zagospodarowania dla omawianych terenów. Zaproponować winno się takie formowanie zabudowy w zakresie gabarytów, spadków dachów ich kolorystyki oraz wskaźników zabudowy, które stanowią kontynuację oraz uzupełnienie walorów krajobrazowych OF. Powyższe założenia winny mieć pozytywny wpływ na walory architektoniczne i krajobrazowe, stanowiąc jednocześnie kontynuację funkcji w zwartej strukturze przestrzennej.



ROZDZIAŁ 8

OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI



Biorąc pod uwagę terytorialny wymiar niniejszej Strategii, OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” położony jest w obrębie wydzielonych obszarów specjalnych, które zostały wyznaczone w strategicznych i planistycznych dokumentach krajowych i wojewódzkich. W celu ich identyfikacji zostały przeanalizowane następujące dokumenty:

- **Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030),**
- **Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2030,**
- **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego - Perspektywa 2030.**

Przez obszary specjalne rozumie się:

- **OF (obszary funkcjonalne)** – obszary, na których występuje względnie wyodrębniający się, intensywny i otwarty system powiązań społecznych, gospodarczych lub przyrodniczych, uwarunkowanych cechami środowiska geograficznego (przyrodniczego i antropogenicznego). Szczególnym typem obszaru funkcjonalnego jest miejski obszar funkcjonalny;
- **OSI (obszary strategicznej interwencji)** – określone w strategii rozwoju obszary o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych lub o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych lub przestrzennych, decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania potencjałów rozwojowych, do którego jest kierowana interwencja publiczna, łącząca inwestycje – w szczególności gospodarcze, infrastrukturalne lub dotyczące zasobów ludzkich, finansowane z różnych źródeł lub przez rozwiązania regulacyjne

1. OSI Krajowe - Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030):

- **Wschodnia Polska,**

Wschodnia część kraju w największym stopniu skupia obszary zagrożone marginalizacją, a jej województwa - lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie - znajdują się w grupie regionów o zdecydowanie niższym poziomie konkurencyjności w porównaniu do średniej w Unii Europejskiej. W zasięgu OSI Wschodnia Polska znajduje się OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”.

Mapa 7 Wschodnia Polska



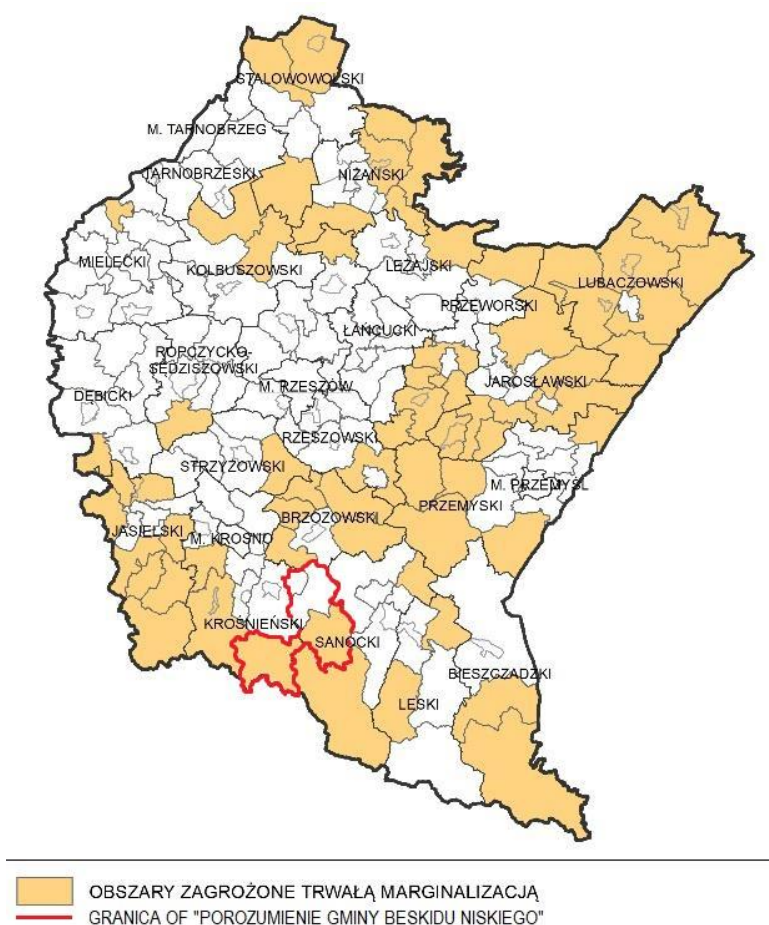
Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

- **Obszary zagrożone trwałą marginalizacją**

Zgodnie z załącznikiem 1. Lista gmin zagrożonych trwałą marginalizacją: programowanie 2021-2027 do KSRR 2030, wśród gmin zagrożonych trwałą marginalizacją, które wchodzi w skład OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” znalazły się gminy: Bukowsko i Jaśliska.

Wskazane obszary zagrożone trwałą marginalizacją charakteryzują się peryferyjnym położeniem poza obszarami głównych aglomeracji oraz słabą dostępnością transportową. Głównym problemem tych obszarów jest niekorzystna sytuacja demograficzna, przejawiająca się starzeniem się społeczeństwa i odpływem młodych, wykształconych osób, a także słabym dostępem do podstawowych usług publicznych oraz dużym zapotrzebowaniem na świadczenia pomocy społecznej. Oprócz tego wyróżnia się tu niski poziom przedsiębiorczości, problemy strukturalne w rolnictwie, niski zasób pozarolniczych miejsc pracy oraz niski poziom wykształcenia i kwalifikacji zawodowych mieszkańców, co przekłada się tym samym na niski poziom atrakcyjności inwestycyjnej.

Mapa 8 Obszary zagrożone trwałą marginalizacją



Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

2. OSI Regionalne - Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2030:

Oprócz krajowych obszarów strategicznej interwencji, Samorząd Województwa Podkarpackiego wskazał do objęcia specjalnym wsparciem następujące regionalne obszary strategicznej interwencji: subregionalne bieguny wzrostu i miejskie obszary funkcjonalne, miasta powiatowe i małe, Rzeszów i Rzeszowski Obszar Funkcjonalny, obszary wiejskie, obszary zagrożone trwałą marginalizacją w województwie, obszar Bieszczad, a także obszar gmin „Błękitnego Sanu”.

Gminy, wchodzące w skład OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” wpisują się w następujące priorytety, określone dla regionalnych obszarów strategicznej interwencji:

- **7.3. Obszary wymagające szczególnego wsparcia w kontekście równoważenia rozwoju,**
w szczególności w następujące kierunki działań:

7.3.1. Wzmocnienie szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją województwie – gminy: Bukowsko i Jaśliska.

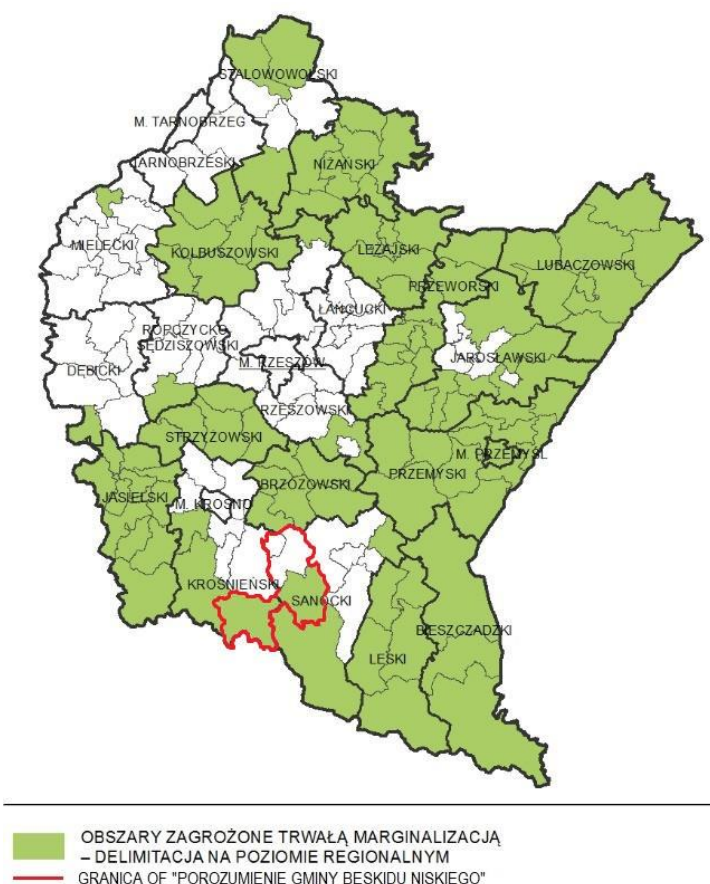
Polityka regionu dąży do realizacji zasad zrównoważonego rozwoju, która obliguje do kierunkowania działań na zapewnienie mieszkańcom pełnego pakietu możliwości rozwojowych niezależnie od miejsca zamieszkania. Podejmowane działania mają identyfikować i wzmacniać czynniki rozwojowe obszarów o słabszych perspektywach rozwojowych, wynikających ze struktury

społeczno-gospodarczej, peryferyjnego położenia bądź utraty dotychczasowych funkcji. Oczekiwanymi celami będzie m.in. zwiększenie zasobów infrastrukturalnych w strategicznych sektorach, zdynamizowanie rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o lokalne potencjały, rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności, poprawa dostępu do podstawowych usług publicznych, zniwelowanie wykluczenia transportowego.

Zakładane działania:

- rozwój sektora inwestycji prywatnych w oparciu o lokalne zasoby;
- aktywizacja lokalnych inicjatyw gospodarczych i społecznych, poprzez wykorzystanie potencjału podmiotów publicznych, prywatnych, organizacji pozarządowych i mieszkańców;
- poprawa atrakcyjności inwestycyjnej poprzez zapewnienie przygotowanych terenów inwestycyjnych;
- pobudzanie procesów rozwojowych poprzez zapewnienie lepszej dostępności komunikacyjnej na zewnątrz, w tym rozwój infrastruktury drogowej łączącej się z węzłami sieci dróg szybkiego ruchu oraz infrastruktury kolejowej;
- włączenie komunikacyjne obszarów o utrudnionej dostępności;
- dostosowanie infrastruktury technicznej (energetycznej, telekomunikacyjnej, wodnokanalizacyjnej) i społecznej, warunkującej rozwój gospodarczy i wyższą jakość życia mieszkańców;
- wzmocnienie roli instytucji publicznych, jako inicjatora nawiązywania partnerstw, współpracy z innymi instytucjami publicznymi, społeczeństwem i innymi interesariuszami na rzecz rozwoju regionu;
- ograniczenie skutków peryferyjnego położenia obszarów przygranicznych poprzez wielopłaszczyznowe wykorzystanie potencjału współpracy transgranicznej;
- intensyfikacja działań w zakresie ochrony i poprawy stanu środowiska przyrodniczego.

Mapa 9 Obszary zagrożone trwałą marginalizacją – poziom regionalny



Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

7.3.2. Rozwój i wspieranie obszaru Bieszczad – gmina Bukowsko.

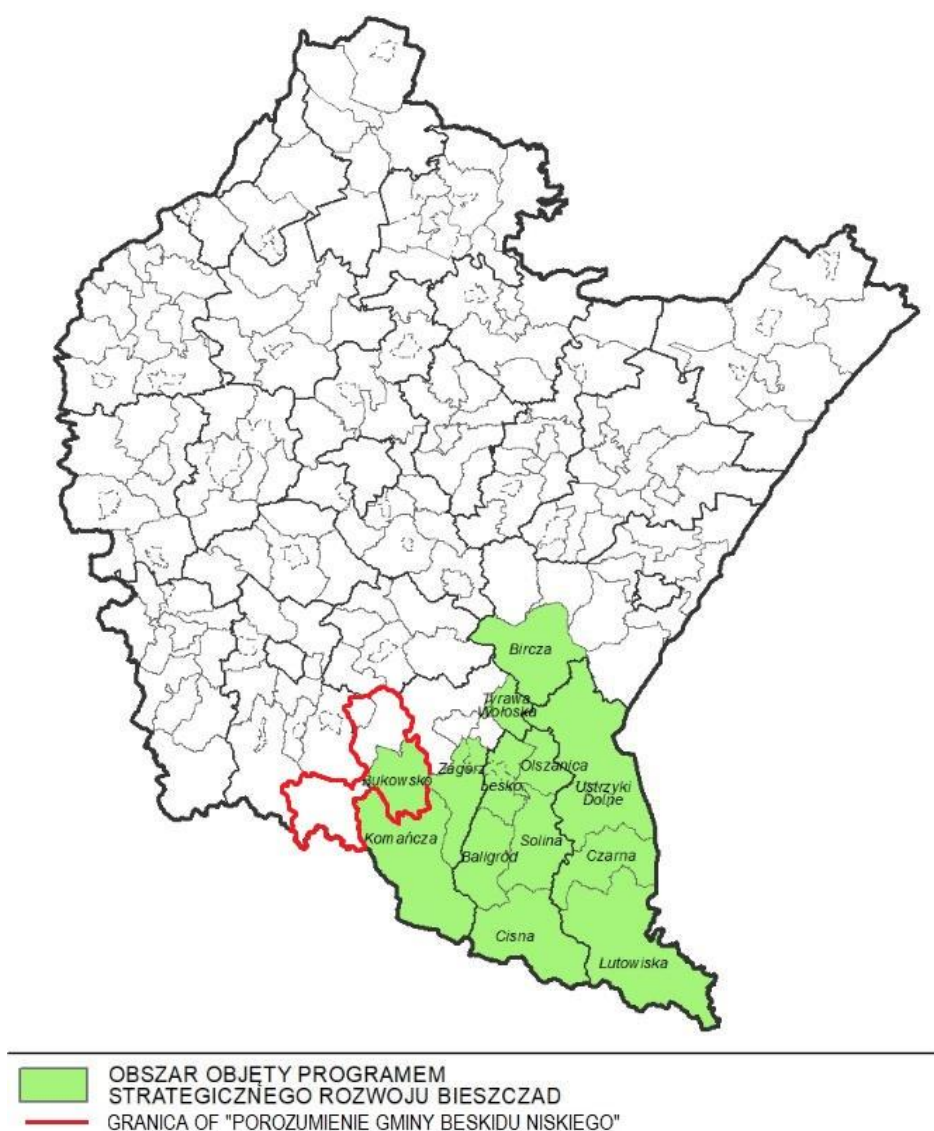
Bieszczady poza szczególnymi uwarunkowaniami środowiskowymi i przyrodniczymi, charakteryzują się skrajnie niską dostępnością przestrzenną zewnętrzną i wewnętrzną oraz niskim poziomem zaludnienia. Niski poziom dostępności i gęstości zaludnienia tworzą negatywne warunki rozwojowe, które utrudniają realizację inwestycji w zakresie infrastruktury technicznej i społecznej, prowadzenie działalności gospodarczej, jak również dyfuzję działań ukierunkowanych na optymalizację dostępności do podstawowych usług publicznych oraz kształtowanie jakości kapitału ludzkiego i społecznego. Przywołane czynniki wpływają tym samym na niski poziom warunków życia mieszkańców. Podejmowane działania będą miały na celu w pierwszej kolejności wypełnienie luk infrastrukturalnych w zakresie dostępności przestrzennej i cyfrowej, poprawę stanu systemu wodno-kanalizacyjnego oraz składowania odpadów, co będzie bazą wyjściową dla rozwoju potencjału Bieszczad w oparciu o unikalne endogeniczne zasoby.

Zakładane działania:

- rozwój gospodarki turystycznej i przemysłu turystycznego jako warunkujących w sposób istotny procesy rozwojowe na obszarze Bieszczad;
- podniesienie konkurencyjności produktów turystycznych w oparciu o endemiczne zasoby Bieszczad;

- wsparcie działań w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy poprzez rozwój wielofunkcyjny obszarów wiejskich w oparciu o przemysł bazujący na lokalnych zasobach tj. turystyczny, drzewny i spożywczy;
- poprawa poziomu towarowości rolnictwa Bieszczad poprzez rozwój spółdzielczości, rzemiosła i grup producenckich wraz z przetwórstwem rolno-spożywczym opartym na certyfikowanych produktach lokalnych;
- rozwój przedsiębiorczości w obszarze Bieszczad poprzez rozwój instytucji otoczenia biznesu;
- rozwój kapitału ludzkiego poprzez poszerzenie jakości edukacji w celu wzrostu elastyczności zachowań na rynku pracy;
- poprawa dostępności do wysokiej jakości usług w obszarze ochrony zdrowia;
- zwiększenie uczestnictwa obywateli w życiu publicznym i wzmocnienie instytucji z Trzeciego Sektora prowadzące do wspólnego rozwiązywania problemów i przezwyciężania barier;
- poprawa zewnętrznej i wewnętrznej spójności terytorialnej Bieszczad w wymiarze przestrzennym poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury drogowej i kolejowej oraz infrastruktury uzupełniającej;
- poprawa dostępności cyfrowej obszaru Bieszczad poprzez rozbudowę sieci informacyjno-komunikacyjnej;
- utrzymanie walorów środowiskowych i krajobrazowych Bieszczad jako podstawowego zasobu endogenicznego;
- dostosowanie gospodarki wodno-ściekowej i gospodarki odpadami pod kątem zachowania cennych walorów krajobrazowo-środowiskowych, przy uwarunkowaniach społeczno-osadniczych Bieszczad;
- wykorzystanie klastrów energetycznych celem wzrostu poziomu bezpieczeństwa energetycznego regionu;
- rozwój infrastruktury sportowej i turystycznej z wykorzystaniem uwarunkowań do rozwoju sportów zimowych;
- utworzenie w Bieszczadach nowoczesnej infrastruktury sportowej i rekreacyjnej tj.: Podkarpackie Centrum Sportów w województwie, Ośrodka Przygotowań Olimpijskich Centralnego Ośrodka Sportu.

Mapa 10 Obszar objęty Programem Strategicznego Rozwoju Bieszczad



Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

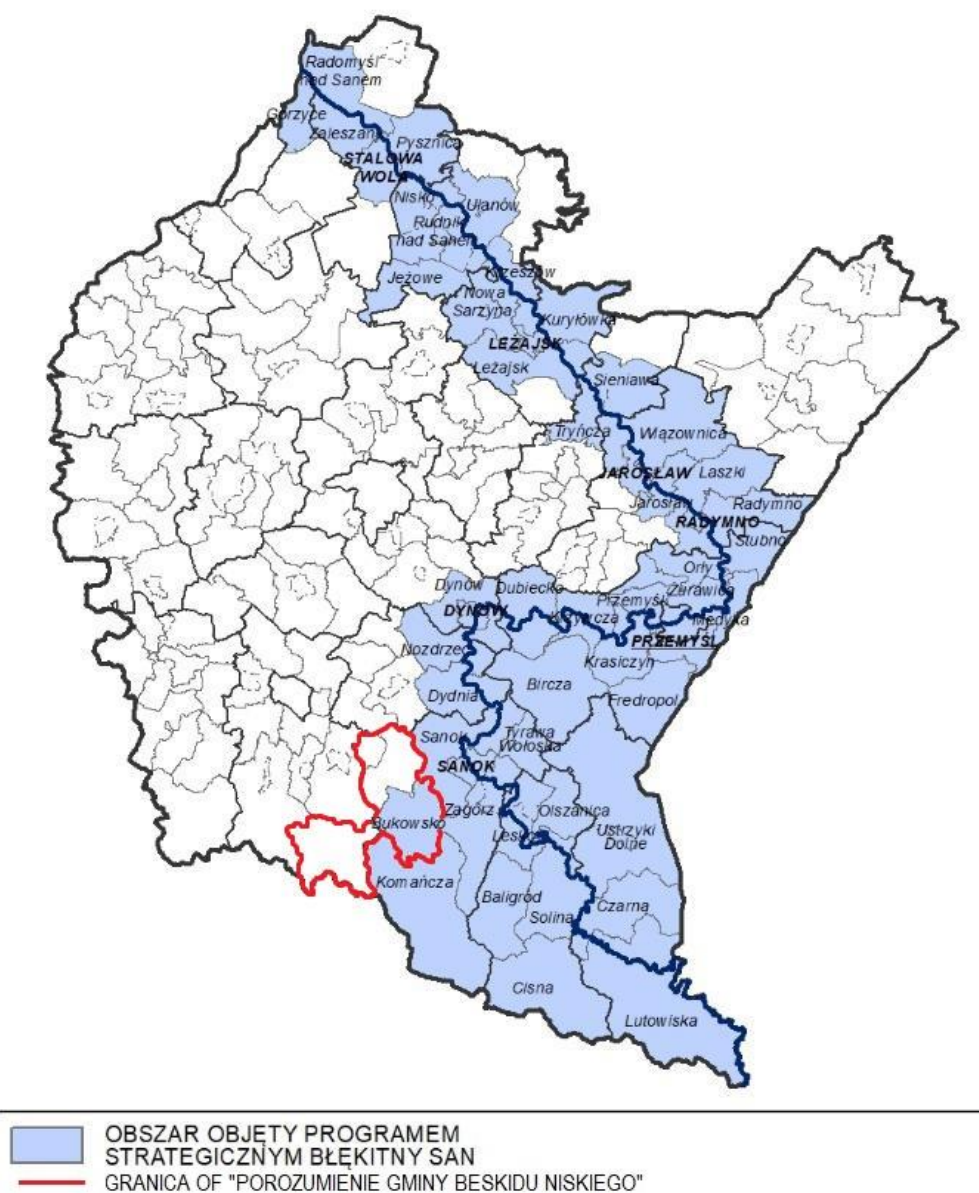
7.3.3. Rozwój i wspieranie obszaru gmin „Błękitny San” – gmina Bukowsko.

Obszar gmin „Błękitnego Sanu” jest bardzo zróżnicowany pod względem walorów środowiska geograficznego oraz warunków prowadzenia działalności gospodarczej. Wspólną cechą obszaru jest położenie wzdłuż biegu rzeki San, stąd wyjątkowość obszaru polega na wspólnym koncentrowaniu uwagi na problematyce gospodarki wodno-kanalizacyjnej całej zlewni Sanu oraz możliwości turystycznego wykorzystania rzeki z uwzględnieniem zróżnicowanych warunków przyrodniczych i kulturowych. Podejmowane działania będą miały na celu kompleksowe rozwiązanie problemów gospodarki wodno-kanalizacyjnej oraz wykorzystanie atutów dla pobudzenia rozwoju gospodarczego gmin poprzez rozwój infrastruktury turystycznej, w celu poprawy jakości życia mieszkańców.

Zakładane działania:

- wykorzystanie biegu rzeki San dla rozwoju przedsiębiorczości i atrakcyjności turystycznej poprzez wielofunkcyjne wykorzystanie i zagospodarowanie jego brzegów i obszarów nadbrzeżnych;
- utrzymanie walorów środowiska przyrodniczego w zlewni rzeki San poprzez rozwiązanie w sposób skoordynowany problemu gospodarki wodno-ściekowej i składowania odpadów;
- zabezpieczenia obszaru gmin „Błękitnego Sanu” przed zagrożeniem powodziowym.

Mapa 11 Obszar objęty Programem Strategicznym „Błękitny San”



Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

- **7.4. Obszary wiejskie – wysoka jakość przestrzeni do zamieszkania, pracy i wypoczynku,** w szczególności w następujące kierunki działań:

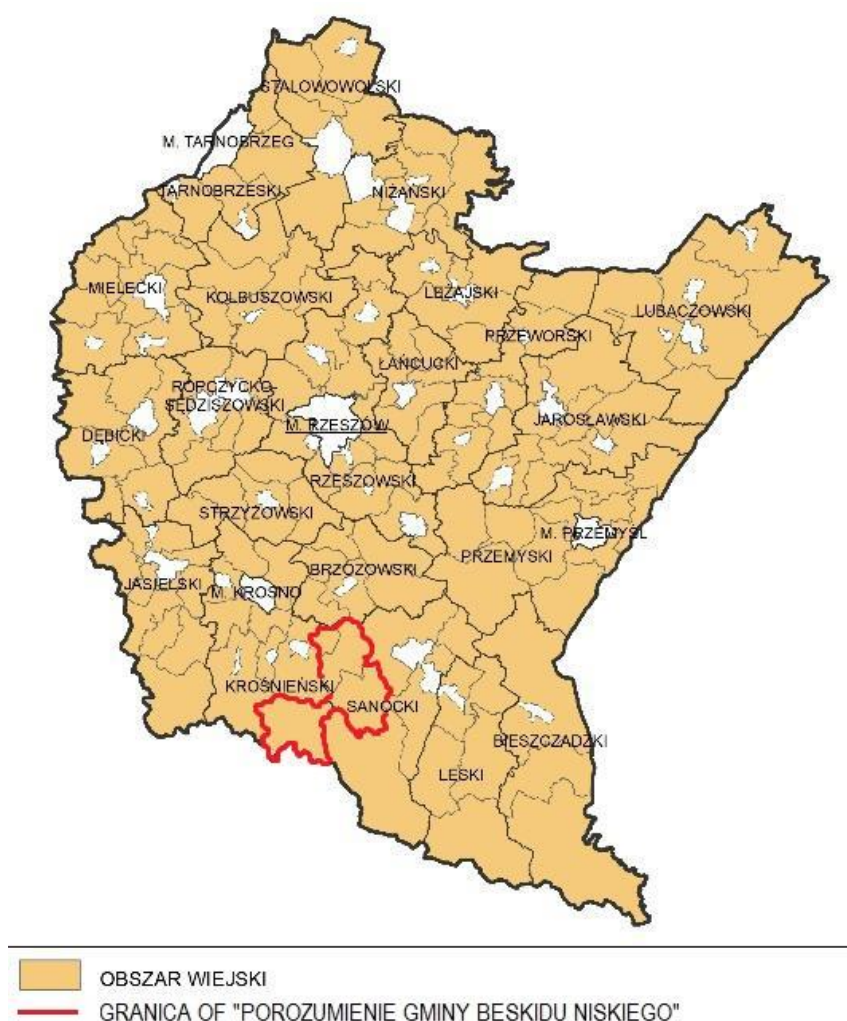
7.4.1. Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich poprzez rozwój infrastruktury technicznej – gminy: Besko, Bukowsko, Jaślicka i Zarszyn.

Obszary wiejskie dotyka zjawisko postępującej marginalizacji i niskiego poziomu jakości życia. Kluczową kwestią przeciwdziałającą tym trendom jest rozwój infrastruktury w szczególności: wodno-kanalizacyjnej, energetycznej, teleinformatycznej oraz transportowej. Działania należy tak ukierunkować, aby umożliwiały rozwój gospodarki i przedsiębiorczości w tym powstawanie miejsc pracy w sektorach pozarolniczych, dostępność do usług publicznych, przekwalifikowanie zawodowe oraz mobilność przestrzenną, przy zachowaniu walorów środowiska przyrodniczego. Realizacja wyzwań regionalnych pozwoli na wielokierunkowy i zrównoważony rozwój obszarów wiejskich.

Zakładane działania:

- poprawa dostępności komunikacyjnej obszarów wiejskich w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i transgranicznym, w tym w relacji do najbliższego regionalnego bieguna wzrostu;
- zwiększenie dostępności cyfrowej poprzez rozwój infrastruktury telekomunikacyjnej;
- modernizacja i rozbudowa energetycznych linii przesyłowych, jako podniesienie komfortu życia i bezpieczeństwa;
- rozwój i poprawa dostępności do infrastruktury wodociągowej, kanalizacyjnej i ściekowej;
- poprawa zarządzania sektorem gospodarki odpadami;
- tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości.

Mapa 12 Obszary wiejskie województwa podkarpackiego



Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

7.4.2. Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich – gminy: Besko, Bukowsko, Jaślicka i Zarszyn.

Rozwój obszarów wiejskich należy oprzeć na wykorzystaniu zróżnicowanych potencjałów rozwojowych, wzmocnieniu sektora rolnictwa, jak również pozarolniczych specjalizacji gospodarczych. Strategicznym działaniem jest również aktywizowanie społeczności do podejmowania działalności gospodarczej wykorzystującej endogeniczne zasoby obszaru jako elementu konkurencyjności i zwiększenia dochodów ludności.

Zakładane działania:

- promowanie lokalnych zasobów (produktów tradycyjnych, regionalnych, ekologicznych) w celu powstawania alternatywnych źródeł dochodów;
- aktywizacja lokalnych społeczności ukierunkowana na rozwój przedsiębiorczości, jako element wzrostu dochodów ludności wiejskiej;
- kreowanie postaw przedsiębiorczych i lokalnych inicjatorów działalności gospodarczej;
- wspieranie i profilowanie specjalizacji regionalno-lokalnej oraz centrów produkcyjno-usługowych,

- rozwój funkcji turystycznych, kompleksowo wykorzystujących lokalne zasoby i specjalizacje.

7.4.3. Integracja i aktywizacja społeczności wiejskiej w aspekcie społecznym i kulturowym

– gminy: Besko, Bukowsko, Jaślicka i Zarszyn.

Kluczowym czynnikiem determinującym inicjowanie procesów rozwoju obszarów wiejskich jest wielokierunkowa aktywizacja społeczności lokalnej. Podniesienie poziomu życia zależy od właściwej identyfikacji potrzeb i możliwości danego obszaru, w który to proces należy włączyć lokalną społeczność. Grupy społeczne powinny także współuczestniczyć w zarządzaniu lokalnymi zasobami. Istotne jest również oddolne zaangażowanie się społeczności w partnerstwa regionalne i ponadregionalne, a nawet międzynarodowe.

Zakładane działania:

- wsparcie mieszkańców w realizacji działań wynikających z lokalnych dokumentów strategicznych mających na celu wzmocnienie tożsamości regionalnej;
- podejmowanie współpracy na rzecz integracji społeczności lokalnej w planowaniu wspólnych działań i podejmowaniu wyzwań rozwojowych;
- poszerzenie i wzbogacenie oferty kulturalnej i usług czasu wolnego opartych na lokalnych zasobach przyczyniające się do zwiększenia poczucia tożsamości mieszkańców obszarów wiejskich, integracji społecznej i aktywizacji, szczególnie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- promocja lokalnej twórczości kulturalnej, rzemieślniczej z wykorzystaniem lokalnego dziedzictwa, przyczyniającej się do wykreowania produktów charakterystycznych dla poszczególnych miejscowości w oparciu o istniejące zasoby;
- promocja regionalnych specjalizacji w rolnictwie, jego otoczeniu i rybactwie (winiarstwo, pszczelarstwo itp. oraz usługi socjalne i rzemiosło, handel, przetwórstwo produktów rolnych, rękodzieło itp.);
- upowszechnianie dobrych praktyk przez społeczność lokalną na płaszczyźnie międzyregionalnej i międzynarodowej; wzmocnienie powiązań funkcjonalnych obszarów wiejskich z lokalnymi ośrodkami osadniczymi.

7.4.4. Racjonalizacja przestrzeni wiejskiej – gminy: Besko, Bukowsko, Jaślicka i Zarszyn.

Jakość przestrzeni obszarów wiejskich warunkuje możliwość i efektywność działań prorozwojowych. Dlatego też, gospodarka przestrzenna obszarów wiejskich powinna być określona w opracowaniach urbanistycznych, aby zapewnić racjonalne wykorzystanie przestrzeni i zasobów endogenicznych, przy zachowaniu walorów krajobrazowych i przyrodniczych. Należy również dążyć do zachowania zgodności z dokumentami planistycznymi sporządzanymi dla obszarów sąsiednich.

Zakładane działania:

- dostosowanie przestrzeni wiejskiej do potrzeb gospodarczych i społecznych mieszkańców;
- efektywne wykorzystanie przestrzeni poprzez rozwój funkcji rekreacyjnej, sportowej i społeczno-kulturalnej obejmującej budowę i adekwatne wyposażenie obiektów;

- poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni wiejskiej uzyskana poprzez wspieranie projektów mających na celu urządzenie i porządkowanie terenów zielonych, parków lub innych miejsc wypoczynku;
- racjonalne wykorzystanie przestrzeni produkcyjnej i osadniczej dzięki wspieraniu działań scaleniowych i zagospodarowania poscaleniowego.

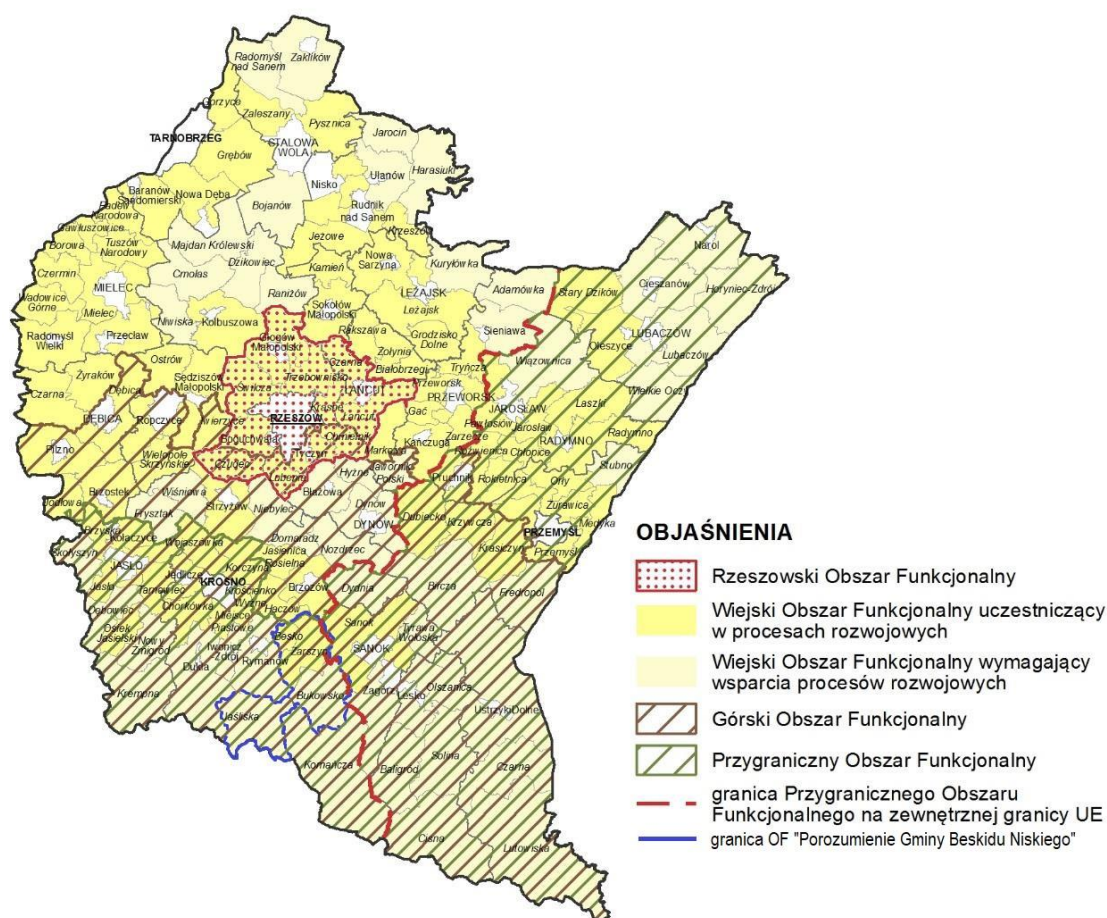
3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego - Perspektywa 2030:

OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” położony jest na terenie następujących obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym, określonych w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego – Perspektywa 2030:

- Wiejskiego Obszaru Funkcjonalnego uczestniczącego w procesach rozwojowych;
- Wiejskiego Obszaru Funkcjonalnego wymagającego wsparcia procesów rozwojowych;
- Górskiego Obszaru Funkcjonalnego;
- Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego.

Wskazane obszary funkcjonalne obejmują wszystkie gminy wchodzące w skład OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”.

Mapa 13 Obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym



Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego - Perspektywa 2030

- **Wiejski Obszar Funkcjonalny uczestniczący w procesach rozwojowych**

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- 1) rozwój gospodarki rolnej, leśnej oraz działalności pozarolniczej;
- 2) rozwój kapitału ludzkiego oraz wzrost poziomu życia mieszkańców;
- 3) poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i transgranicznym;
- 4) wzmocnienie powiązań obszarów wiejskich z ośrodkami miejskimi – włączenie terenów wiejskich otaczających miasta w procesy rozwojowe;
- 5) ochrona terenów o najwyższych walorach przyrodniczych i krajobrazowych;
- 6) racjonalne wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego;
- 7) rozwój infrastruktury technicznej i transportowej.

- **Wiejski Obszar Funkcjonalny wymagający wsparcia procesów rozwojowych**

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- 1) rozwój rolnictwa ekologicznego opartego na gospodarstwach rodzinnych;
- 2) rozwój działalności gospodarczej związanej z gospodarką rolną i turystyką;
- 3) rozwój kapitału ludzkiego oraz wzrost poziomu życia mieszkańców;
- 4) wzmocnienie powiązań funkcjonalnych obszarów wiejskich z lokalnymi ośrodkami osadniczymi;
- 5) poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i transgranicznym;
- 6) ochrona terenów o najwyższych walorach przyrodniczych i krajobrazowych;
- 7) racjonalne wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego;
- 8) rozwój turystyki, w tym agroturystyki, funkcji sportowo-rekreacyjnych i uzdrowiskowych,
- 9) rozwój infrastruktury technicznej i transportowej.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- 1) rozwój bazy usług publicznych;
- 2) zapobieganie procesom rozpraszania zabudowy powodującym degradację terenów otwartych i przydatnych dla rolnictwa;
- 3) ochrona zasobów leśnych oraz rozwój zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej;
- 4) poprawa wyposażenia obszaru w infrastrukturę techniczną i transportową;
- 5) rozwój funkcji sportowo-rekreacyjnej i turystycznej, w tym agroturystyki oraz lecznictwa uzdrowiskowego z zastosowaniem zasad zrównoważonego rozwoju.

- **Górski Obszar Funkcjonalny**

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- 1) rozwój różnych form usług turystycznych i uzdrowiskowych;
- 2) ochrona terenów o najwyższych walorach przyrodniczych i krajobrazowych;
- 3) rozwój gospodarki rolnej i przemysłu;

- 4) rozwój infrastruktury technicznej i transportowej;
- 5) poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i transgranicznym.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- 1) rozwój społeczno-gospodarczy z zastosowaniem zasad zrównoważonego rozwoju;
- 2) poprawa wyposażenia obszaru w infrastrukturę techniczną i transportową;
- 3) tworzenie warunków rozwoju powiązań komunikacyjnych, społecznych i gospodarczych pomiędzy ośrodkami miejskimi a obszarami wiejskimi;
- 4) rozwój rolnictwa ekologicznego, w tym: form specjalistycznej produkcji rolniczej (winiarstwo, pszczelarstwo) z zachowaniem wysokiej jakości środowiska przyrodniczego;
- 5) ochrona zasobów leśnych oraz rozwój zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej;
- 6) rozwój infrastruktury turystycznej w dostosowaniu do zasad ochrony obszarów cennych przyrodniczo i kulturowo;
- 7) ochrona walorów przyrodniczych i klimatycznych miejscowości uzdrowiskowych;
- 8) przeciwdziałanie suburbanizacji i rozpraszaniu zabudowy na terenach otwartych oraz dostosowanie zabudowy do otaczającego krajobrazu;
- 9) wzmocnienie roli ośrodków miejskich – rozwój innowacyjnego przemysłu i bazy usług publicznych;
- 10) uwzględnienie przy zagospodarowaniu terenów ograniczeń związanych z położeniem na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią oraz narażonych na niebezpieczeństwo powodzi i zagrożonych osuwiskami;
- 11) budowa małych zbiorników wodnych celem zwiększenia zdolności retencyjnej terenów górskich.

• **Przygraniczny Obszar Funkcjonalny**

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- 1) poprawa dostępności komunikacyjnej w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i transgranicznym;
- 2) wzmocnienie funkcjonalne ośrodków miejskich;
- 3) rozwój gospodarki rolnej i leśnej;
- 4) rozwój funkcji turystycznej w dostosowaniu do zasad ochrony obszarów cennych przyrodniczo i kulturowo,
- 5) rozwój w infrastruktury technicznej i transportowej.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- 1) zagospodarowanie przestrzenne obszaru z uwzględnieniem potrzeb związanych z obronnością i bezpieczeństwem publicznym;
- 2) rozwój i modernizacja infrastruktury granicznej, transportowej i logistycznej;
- 3) integrowanie systemów komunikacyjnych i usprawnienie powiązań transportowych;
- 4) wspieranie rozwoju nowych funkcji, zwiększających zakres świadczonych usług o charakterze ponadlokalnym, w tym logistycznych;

- Oprócz obszarów funkcjonalnych o charakterze ponadregionalnym, w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego – Perspektywa 2030 w celu identyfikacji obszarów o różnych priorytetach rozwojowych oraz określenia niezbędnych działań służących optymalnemu wykorzystaniu ich potencjałów dla rozwoju województwa, wyznaczone zostały obszary funkcjonalne o charakterze regionalnym, które charakteryzują się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi jednolitymi celami rozwoju. OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” położony jest na terenie Bieszczadzko-Beskidzkiego Obszaru Funkcjonalnego.

- **Bieszczadzko-Beskidzki Obszar Funkcjonalny:**

1) ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego;

- 2) poprawa dostępności komunikacyjnej w układzie regionalnym, krajowym, i transgranicznym;
- 3) rozwój różnych form usług turystycznych oraz funkcji uzdrowiskowej;
- 4) kompleksowy rozwój infrastruktury wodno-kanalizacyjnej dostosowanej do skali ruchu turystycznego oraz poprawa gospodarki odpadami;
- 5) rozwój przemysłu drzewnego, budowlanego i elektromaszynowego, przemysłu spożywczego opartego o przetwórstwo;
- 6) rozwój rolnictwa ekologicznego, w tym służącego zachowaniu różnorodności biologicznej i krajobrazowej.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- 1) budowa i rozwijanie powiązań funkcjonalnych ze Słowacją oraz Ukrainą m.in. przez rozbudowę infrastruktury granicznej;
- 2) przebudowa i rozbudowa istniejącej sieci drogowej i kolejowej, w celu właściwego rozprowadzenia ruchu turystycznego;
- 3) rozwój infrastruktury turystycznej, sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej w ośrodkach uzdrowiskowych, wypoczynkowych oraz w miastach i gminach o potencjale turystycznym;
- 4) ograniczanie zjawiska rozpraszania zabudowy w celu zachowania ładu przestrzennego, walorów przyrodniczo-krajobrazowych, drożności korytarzy ekologicznych;
- 5) rozwój infrastruktury technicznej zwłaszcza na obszarach najczęściej odwiedzanych przez turystów, w szczególności kompleksowa budowa i przebudowa systemów wodno-kanalizacyjnych wokół zbiorników wodnych i w dorzeczych rzek;
- 6) minimalizowanie i ograniczanie negatywnych skutków suszy poprzez kompleksowe działania określone w Planie przeciwdziałania skutkom suszy w regionie wodnym Górnej Wisły;
- 7) ochrona i wykorzystanie walorów dziedzictwa kulturowego, w tym wyróżniających region zabytków świadczących o jego dawnej wielokulturowości oraz związanych z przemysłem naftowym.

4.OSI – Lokalne - Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023-2030

W ramach Strategii wyodrębniono trzy cele strategiczne, które są względem siebie równoważne i uzupełniające się:

- **Cel strategiczny I: Wzrost jakości życia mieszkańców Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, poprzez wzmocnienie kapitału społecznego oraz rozwój usług społecznych;**
- **Cel strategiczny II: Wykorzystanie potencjału turystycznego oraz wzrost konkurencyjności gospodarczej Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”;**
- **Cel strategiczny III: Wzmocnienie infrastruktury zapewniającej warunki do zrównoważonego rozwoju Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”.**

Cele te powiązane są ze zidentyfikowanymi lokalnymi obszarami strategicznej interwencji, co zostało przedstawione w załączniku graficznym, stanowiącym mapę nr 5 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” – Obszary strategicznej interwencji w rozdziale 7 Model strukturalny funkcjonalno – przestrzennej wraz z ustaleniami i rekomendacjami w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej.



ROZDZIAŁ 9

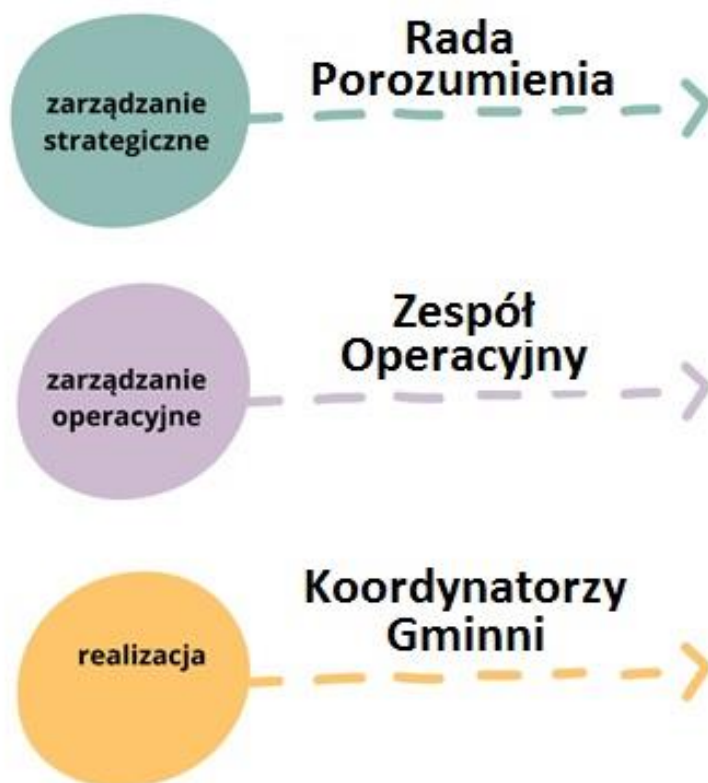
SYSTEM REALIZACJI STRATEGII ORAZ JEJ MONITORING I EWALUACJA



Wdrożenie Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023-2030, wymaga wypracowania mechanizmów umożliwiających sprawne współdziałanie zaangażowanych jednostek samorządu terytorialnego (gminy z terenu dwóch powiatów). Nie mniej istotnym wymiarem jest ustanowienie płaszczyzny dialogu władz lokalnych (sygnatariuszy porozumienia) oraz partnerów społecznych i gospodarczych, aby zapewnić włączenie w realizację zapisów Strategii również przedsiębiorców, organizacje pozarządowe oraz indywidualnych mieszkańców.

9.1. Struktura organizacyjna zarządzania Strategią

Partnerstwo nie posiada zinstytucjonalizowanej formy prawnej ani wyodrębnionej formalnie struktury organizacyjnej, tym samym działa w oparciu o funkcjonalną strukturę organizacyjną.



Najwyższym organem decyzyjnym partnerstwa jest Rada Porozumienia. Podstawową rolą Rady jest budowanie klimatu współpracy pomiędzy różnymi podmiotami na rzecz realizacji ustaleń Strategii, a także podejmowanie decyzji strategicznych dla rozwoju partnerstwa (jako obszaru i jako organizacji współpracy). Rada Porozumienia współpracuje na bieżąco z Zespołem Operacyjnym.

Posiedzenia Rady Partnerstwa mają charakter cykliczny, odbywają się niezwłocznie w razie wystąpienia potrzeby. Szczegóły funkcjonowania Rady Porozumienia określa samo porozumienie.

Tabela 2 Skład i zadania Rady Porozumienia

Skład	Najważniejsze zadania
Przedstawiciele władz wykonawczych wszystkich jednostek samorządu terytorialnego tworzących partnerstwo (wójtowie gmin: Besko, Bukowsko, Jaśliska oraz Zarszyn) lub osoby je reprezentujące. Pracami Rady Partnerstwa kieruje Przewodniczący wybrany przez Radę na roczną kadencję – Gmina Bukowsko	• opiniowanie i zatwierdzanie projektu Strategii, • opiniowanie i zatwierdzanie projektów zawartych w Strategii, • opiniowanie i zatwierdzanie projektów zmian Strategii, • opiniowanie rozwiązań wdrożeniowych Strategii, • opiniowanie i zatwierdzanie dokumentów niezbędnych w procesie przygotowania i wdrażania Strategii, • podejmowanie decyzji niezbędnych do bieżącego funkcjonowania struktur Porozumienia, • określenie zasad finansowania realizacji Strategii, • powoływanie członków Zespołu Operacyjnego, • inicjowanie dodatkowych działań, porozumień i dokumentów rozwijających współpracę gmin, • powoływanie i rozwiązywanie dodatkowych struktur roboczych służących realizacji strategii, np. zespołów roboczych dla poszczególnych projektów.

Źródło: Opracowanie własne

Zarządzanie operacyjne powierzono Zespołowi Operacyjnemu. Zasadniczym jego zadaniem jest rozwijanie koncepcji projektowych zawartych w Strategii oraz realizacja projektów, koordynowanie działań podejmowanych przez poszczególnych partnerów, monitorowanie oraz informowanie o postępach we wdrażaniu Strategii. Ponadto Zespół proponuje optymalne ścieżki i mechanizmy osiągania opisanych w niej celów oraz zapewnienie wymiany informacji pomiędzy podmiotami bezpośrednio zaangażowanymi we wdrażanie ustaleń dokumentu.

Spotkania Zespołu odbywają się w razie wystąpienia potrzeby. Członkowie Zespołu współpracują na bieżąco z przedstawicielami pozostałych gmin i zapewniają ich zaangażowanie w przygotowane projekty wynikające ze Strategii.

Tabela 3 Skład i zadania Zespołu Operacyjnego

Skład	Najważniejsze zadania
Przedstawiciele urzędów gmin, wskazani przez wójtów. Pracami Zespołu koordynacyjnego kieruje Lider Porozumienia – Gmina Bukowsko	• koordynacja opracowania i wdrażanie Strategii, • koordynacja współpracy między gminami – Stronami Porozumienia, • współpraca z wykonawcą Strategii, • koordynacja identyfikacji i realizacji projektów oraz zapewnienie komplementarności realizowanych zadań w ramach Porozumienia, • monitorowanie wdrażania Strategii w oparciu o system wskaźników realizacji, • przygotowanie raportów z realizacji strategii przekazywanych Radzie Porozumienia,

	• bieżący kontakt z osobami odpowiedzialnymi za realizację projektów w ramach Strategii, • roboczy kontakt z innymi instytucjami zaangażowanymi w realizację Strategii, • formułowanie „zasad działania” w przypadku, gdy takie zasady służą realizacji projektów, • prowadzenie działań informacyjnych i konsultacyjnych skierowanych do interesariuszy, • formułowanie wniosków i opinii dla Rady Porozumienia.
--	---

Źródło: Opracowanie własne

Ze względu na istotną rolę osób zajmujących się w poszczególnych urzędach pozyskiwaniem środków ze źródeł zewnętrznych, zakłada się ich systematyczną współpracę w ramach Zespołu Operacyjnego.

W uzasadnionych przypadkach, dla projektów złożonych, wielowymiarowych i wieloletnich, Rada Porozumienia może podjąć decyzję o powołaniu operatora zarządzającego efektami projektu np. daną placówkę oświatową lub instytucję kultury – zgodnie z zadaniami określonymi przy powołaniu tych jednostek. Na każdym etapie wdrażania Strategii, wraz z jej ewaluacją i monitoringiem, rekomendowana jest stała analiza funkcjonowania systemu organizacyjnego i podjęcie decyzji kierunkowych o utrzymaniu bądź zmianach np. reorganizacji Zespołu Operacyjnego, lub w kierunku dalszej instytucjonalizacji w celu poprawienia sprawności organizacyjnej, technicznej, koordynacyjnej, w tym również zmiany wszelkiego rodzaju zmiany organizacyjne (formalne).

9.2. Aktualizacja Strategii

Decyzja o aktualizacji Strategii podejmowana jest przez Radę Porozumienia. Proces może przyjąć formę:

- aktualizacji systemowej, gdzie zmiana dotyczy celów, rozwiązań dotyczących wdrażania i/lub monitorowania Strategii. Konieczność zmian wynika z wniosków z monitorowania oraz ewaluacji, analizy zmian sytuacji społeczno-gospodarczej lub innych o charakterze systemowym (zmiany prawne, wytyczne programowe, itp.);
- aktualizacji listy projektów, która wynika z procesu wyłaniania projektów partnerskich oraz weryfikacji listy wskazanej w Strategii.

Przyjęto, iż w uzasadnionych przypadkach, nie rzadziej niż raz w trakcie obowiązywania, Strategia będzie przedmiotem kompleksowej i pogłębionej oceny wszystkich jej elementów, z uwzględnieniem aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej, systemu finansowania, warunków formalnych i prawnych i innych mających wpływ na jej efektywną realizację. Na podstawie przeprowadzonej analizy formułuje się wnioski będące podstawą do podjęcia decyzji strategicznych przez Radę Porozumienia w zakresie utrzymania lub zmiany kierunków strategicznych.

Rada Porozumienia podejmuje decyzję, a następnie ogłasza możliwość zgłaszania propozycji projektowych realizujących cele i kierunki działań. Zebrane propozycje poddawane są ocenie przez Zespół Operacyjny zgodnie z przyjętymi w Strategii kryteriami. Wyniki oceny

przedstawiane są Radzie Porozumienia, która podejmuje decyzję o uzupełnieniu listy. Raz do roku (w drugim półroczu danego roku) Zespół Operacyjny dokonuje przeglądu stopnia realizacji projektów wskazanych w Strategii. Na podstawie informacji uzyskanych od koordynatorów gminnych - formułuje opinię dot. utrzymania bądź usunięcia projektu. Opinia przedstawiana jest Radzie Porozumienia, która podejmuje ostateczną decyzję.

9.3. Zmiana składu porozumienia

Zmiana składu porozumienia może nastąpić poprzez:

- **przystąpienie do partnerstwa nowego członka.** W tym przypadku zainteresowany podmiot składa do przewodniczącego Rady Porozumienia wniosek o dołączenie do partnerstwa składając jednocześnie deklarację o akceptacji obowiązującej strategii ponadlokalnej i włączeniu się w realizację jej postanowień. Rada Porozumienia podejmuje decyzję zgodnie z porozumieniem i regulaminem,
- **rezygnację partnera ze współpracy.** W tym przypadku członek partnerstwa składa do przewodniczącego Rady Porozumienia deklarację o rezygnacji z członkostwa w partnerstwie, a ostateczna decyzja zapada na kolejnym posiedzeniu Rady Porozumienia. Rezygnacja nie powinna nieść za sobą negatywnych skutków dla wcześniej uruchomionych strategicznych przedsięwzięć rozwojowych;
- **usunięcie partnera.** W przypadku uporczywego uchylania się od obowiązków przez okres minimum jednego roku (brak uczestnictwa w posiedzeniach Rady Porozumienia, brak lub nikłe zaangażowanie pracowników w działania Zespołu Operacyjnego) Rada Porozumienia może wezwać partnera do zaangażowania w działania partnerstwa wyznaczając 3 miesięczny termin. W przypadku braku pozytywnej reakcji Rada podejmuje decyzję o usunięciu partnera z porozumienia i powiadamia o tym niezwłocznie władze danej JST.

9.4. System monitoringu i oceny skuteczności realizacji Strategii

Planowanie strategiczne jest ciągłym procesem i aby osiągnąć zamierzone wyzwania strategiczne wymagane jest stworzenie efektywnych mechanizmów gwarantujących konsekwentne i skuteczne wdrażanie, monitorowanie i ewaluację efektów Strategii. Systematyczne gromadzenie danych pozwala na:

- wczesne dostrzeganie ewentualnych zagrożeń dla realizacji zaplanowanych działań;
- dokonanie oceny skuteczności prowadzonej polityki oraz
- przygotowanie rekomendacji dotyczących ewentualnych zmian przyjętych założeń strategicznych.

W proces monitorowania zostaną zaangażowane wskazane organy partnerstwa oraz interesariusze (jako głos doradczy).

9.5. Monitorowanie procesu wdrażania Strategii

Za monitorowanie realizacji Strategii odpowiada Rada Porozumienia. Niezbędne dane będą gromadzone przez Zespół Operacyjny, częściowo samodzielnie, częściowo poprzez informacje przekazywane przez koordynatorów gminnych. Jednocześnie Zespół Operacyjny jest

odpowiedzialny za zarządzanie ryzykiem, tj. identyfikację faktycznych i potencjalnych ryzyk, wraz z określaniem ich prawdopodobieństwa wystąpienia oraz skutków następstw (istotności).

W celu operacjonalizacji powyższych założeń zakłada się opracowywanie rocznych raportów o stanie realizacji Strategii, zawierających:

- informacje na temat postępów w realizacji projektów (wzór karty monitoringu projektu wypełnianej przy realizacji każdego projektu zostanie wypracowany przez Zespół Operacyjny i będzie uwzględniał wskaźniki określone w Strategii);
- informacje na temat wskaźników realizacji celów strategicznych;
- informacje na temat kontekstu realizacji Strategii w danym roku (np. zmian systemowych, przyczyn opóźnień realizacji działań, zmian organizacyjnych partnerstwa) z elementami oceny bieżącej;
- przegląd dostępnych źródeł finansowania aktualizowanych z uwagi na ich zmienność i dostępność;
- podsumowanie z rekomendacjami dotyczącymi następnego okresu.

Raport będzie sporządzany przez Zespół Operacyjny. Po przedyskutowaniu wyników Rada Porozumienia będzie go zatwierdzać i przekazywać do publicznej wiadomości. Raport będzie przygotowywany w czasie umożliwiającym wykorzystanie danych do opracowania raportów o stanie gmin.

Wnioski płynące z raportu (monitoringu) będą stanowiły podstawę do ewentualnej aktualizacji Strategii poprzez modyfikację poszczególnych elementów przyjętych ustaleń strategicznych, w tym dokonywanie korekt wartości wskaźników w procesie realizacji zamierzonych działań.

9.6. Ocena (ewaluacja) stopnia osiągnięcia celów strategicznych

Istotnym elementem procesu zarządzania strategicznego jest ocena wdrażania *Strategii*, w tym analiza osiągniętych zamierzeń i rezultatów oraz ich wpływu na sytuację społeczno-gospodarczą partnerstwa. W procesie ewaluacji kluczowy jest komentarz i pogłębiona refleksja na temat skuteczności podjętych działań z perspektywy czasu oraz możliwych sugestii i praktyk na przyszłość.

Ewaluacja zostanie przeprowadzona:

a) w połowie okresu realizacji strategii (mid-term). Jej przedmiotem będzie ocena dotychczas podjętych działań na rzecz osiągnięcia celów strategii;

b) na zakończenie okresu obowiązywania strategii (ex-post). Jej przedmiotem będzie ocena długoterminowych efektów wdrażania strategii ponadlokalnej oraz rekomendacje dla kolejnej edycji dokumentu strategicznego dla partnerstwa.

Przedmiotem ewaluacji będzie przede wszystkim stopień osiągnięcia celów strategicznych, skuteczność osiągania rezultatów bezpośrednich, wpływ na środowisko społeczno-gospodarcze oraz głębokości zmian (trwałości). W systemie oceny uwzględnia się stosowanie poniższych kryteriów oceny:

- Skuteczność - kryterium, które pozwala ocenić, w jakim stopniu zostały osiągnięte cele dokumentu opracowane na etapie planowania,
- Efektywność - kryterium, które pozwala ocenić stosunek poniesionych nakładów do uzyskanych efektów, czyli określić poziom „ekonomiczności” zrealizowanych projektów,
- Użyteczność - kryterium, które pozwala ocenić, do jakiego stopnia oddziaływanie strategii odpowiada zdiagnozowanym potrzebom grupy docelowej,
- Trafność - kryterium, które pozwala ocenić, do jakiego stopnia cele określone w strategii odpowiadają potrzebom wskazanym w odniesieniu do obszaru partnerstwa.
- Trwałość - kryterium, które pozwala ocenić, w jakim stopniu pozytywne zmiany wywołane oddziaływaniem *Strategii* będą nadal widoczne po zakończeniu jej realizacji.

Za ewaluację *Strategii* odpowiada Rada Porozumienia. Jej wyniki są poddawane omówieniu, m.in. z partnerami społecznymi, w celu uzyskania uwag i rekomendacji. Niezbędne dane wyjściowe są gromadzone przez Zespół Operacyjny i przekazywane do Rady Porozumienia.

9.7. Opis procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych

Zgodnie z prawem podmiotami uprawnionymi na poziomie lokalnym do prowadzenia polityki rozwoju są władze gmin. Przygotowanie dokumentów strategicznych (czy to strategii lokalnej czy ponadlokalnej), których zapisy będą oddziaływały na ogół społeczeństwa, wymaga udziału mieszkańców. Partycypacja społeczna pozwala na udoskonalenie przygotowywanej polityki, a następnie uzyskanie lepszych efektów jej realizacji, ponieważ:

- pozwala na trafniejsze określenie potrzeb, potencjałów i wyzwań, które bardzo często „wymykają się” statystyce publicznej oraz danych o charakterze ilościowym;
- pozwala na poznanie oczekiwań i preferencji mieszkańców, celów ich działań, punktów widzenia, i na tej podstawie przyjęcie hierarchii działań kluczowych dla całej społeczności;
- daje poczucie sprawczości mieszkańcom, co zachęca do zwiększonej integracji, aktywności i kreatywności;
- daje poczucie „wspólnienia” celów, a nawet współodpowiedzialności za przygotowaną politykę, co zapewnia włączenie się mieszkańców w realizację jej postanowień, a przynajmniej ogranicza potencjalne konflikty;
- sprzyja wzrostowi świadomości społecznej na temat celów i zasadności działań podejmowanych przez władze lokalne;
- stanowi element edukacyjny dla społeczności lokalnej wpływając na budowanie relacji opartej na otwartości, poszanowaniu poglądów i potrzeb wszystkich mieszkańców;
- zapewnia informowanie mieszkańców nie tylko na temat planów, ale i efektów realizowanych działań.

Przygotowanie i realizacja niniejszej Strategii zakładają współuczestnictwo interesariuszy, czyli partnerów społeczno-gospodarczych oraz właściwych podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie m.in. działających na rzecz ochrony środowiska czy promowania włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób z niepełnosprawnością, równości płci i niedyskryminacji. Ich udział został przewidziany w całym procesie strategicznym w różnych formach. Przedstawia je poniższy schemat:



Do kluczowych partnerów społeczno-gospodarczych, których zaangażowanie przyczyni się do skuteczniejszej realizacji Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023-2030 zaliczyć można m. in: Zakład Doświadczalny Instytutu Zootechniki PIB w Odrzechowej, Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, lokalni przedsiębiorcy, a także lokalne stowarzyszenia i organizacje pozarządowe, których celem statutowym jest rozwój miejscowości, działalność kulturalna, krzewienie kultury fizycznej itp. Wskazane podmioty w ramach realizacji Strategii mogą składać propozycje projektów, które przyczynią się do osiągnięcia zakładanych celów strategicznych oraz wizji rozwoju Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, zgodnie z procedurą wskazaną w rozdziale 6. Kluczowe działania – projekty strategiczne. Projekty wynikać muszą z celów i kierunków działań Strategii oraz mieć charakter ponadlokalny, aby ich oddziaływanie wykraczało poza teren jednej gminy.

W celu realizacji zadań Strategii Ponadlokalnej powołano Komitet Sterujący w celu podejmowania kluczowych decyzji dotyczących partnerstwa. W skład Komitetu wchodzi 16 osób, w tym uprawnionych do reprezentowania Stron Porozumienia oraz co najmniej po dwie osoby z każdej Gminy, zgłoszone przez każdego z Wójtów, z uwzględnieniem Partnerów społeczno-gospodarczych. Pracami Komitetu kieruje Wójt Gminy Bukowsko, zwany dalej Przewodniczącym Komitetu Sterującego. Przewodniczący Komitetu Sterującego jest upoważniony do reprezentacji Stron Porozumienia przed organami administracyjnymi wszystkich instancji we wszelkich postępowaniach administracyjnych dotyczących wydania decyzji, uzgodnień, opinii i innych aktów związanych z realizacją zadań na rzecz opracowania Strategii i innych dokumentów.

Komitet podejmował decyzje, w szczególności dotyczące opracowania i aktualizacji Strategii Ponadlokalnej, w tym części zawierającej listę przedsięwzięć partnerskich i uzupełniających do realizacji, w drodze konsensusu wszystkich członków Komitetu.

Posiedzenia Komitetu, które odbyły się po uzupełnieniu części zawierającej listę przedsięwzięć partnerskich wynikającym z ramach konsultacji roboczych z Instytucją Zarządzającą programem operacyjnym Fundusze Europejskie dla Podkarpacia na lata 2021-2027, dotyczyły przyjęcia ostatecznej wersji dokumentu Strategii do konsultacji społecznych oraz odbyły się przed ogłoszeniem konsultacji społecznych i po konsultacjach przed przekazaniem Radom Gmin Wchodzących w skład Porozumienia Gmin Beskidu Niskiego.

Na posiedzeniu w dniu 10 lipca 2025 roku projekt Strategii został zaprezentowany przez Lidera Porozumienia. Uczestnicy pozytywnie ocenili spójność dokumentu, wskazując na konieczność szerokiego włączenia mieszkańców i partnerów lokalnych w konsultacje. Nie zgłoszono istotnych uwag wymagających zmian dokumentu przed konsultacjami. Podjęto uchwałę: Komitet Sterujący jednogłośnie przyjął projekt Strategii i skierował go do konsultacji społecznych w terminie od 14 lipca do 18 sierpnia 2025 roku.

Na posiedzeniu w dniu 22 sierpnia 2025 roku Przewodniczący przedstawił raport z konsultacji. Wskazano, że zgłoszono cztery uwagi dotyczące przedsięwzięcia partnerskiego nr 2 – „Utworzenie sieci turystycznych tras pieszo-rowerowych na terenie Gmin Beskidu Niskiego”. Uwagi dotyczyły m.in.: budowy hali widowiskowo-sportowej, chodników, basenów krytych i obiektów noclegowych. Komitet uznał wszystkie uwagi za zasadne w kontekście potrzeb lokalnych, jednak większość z nich nie mogła zostać uwzględniona w ramach planowanego projektu z uwagi na ograniczenia kwalifikowalności wydatków w programie Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021–2027. Podkreślono, że postulaty mieszkańców dotyczące infrastruktury sportowej i rekreacyjnej mogą być realizowane w ramach innych instrumentów finansowych lub na „liście pozostałych projektów strategicznych”. Komitet Sterujący jednogłośnie zatwierdził ostateczną wersję Strategii Rozwoju Ponadlokalnego na lata 2024–2030.

9.8. Partycypacja społeczna na etapie przygotowania Strategii

Przyjęty partycypacyjno-ekspercki tryb prac sprawił, że partnerzy społeczno-gospodarczy byli włączeni w proces tworzenia dokumentów na każdym jego etapie. Po opinię społeczeństwa sięgano wielokrotnie używając różnych form współdziałania i tworzenia relacji. Z uwagi na sytuację pandemiczną ograniczono wachlarz technik bezpośredniego kontaktu z mieszkańcami, które zazwyczaj są wykorzystywane dla zapewnienia jak najpełniejszej partycypacji.



I. Faza diagnostyczna

Na początku tego etapu przedstawiciele partnerstwa zidentyfikowali kluczowych interesariuszy, których wiedza, doświadczenie i znajomość lokalnych uwarunkowań miały wspomóc działania analityczne zespołu przygotowującego diagnozę oraz *Strategię*. W grupie tej znaleźli się reprezentanci m.in. sektora publicznego, liderzy organizacji pozarządowych oraz lokalne autorytety. Pozwoliło to na uzyskanie zróżnicowanych ocen i opinii od reprezentantów kluczowych środowisk w zakresie rozwoju partnerstwa.

„Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej”, poza danymi statystycznymi pochodzącymi ze źródeł administracyjnych, uzupełniona została informacjami o charakterze jakościowym zebranymi podczas warsztatów/spotkań strategicznych. Ich celem była:

- weryfikacja jakościowa wstępnych wniosków diagnostycznych,
- określenie głównych problemów i wyzwań, a także przyczyn ich występowania;
- uzyskanie propozycji działań, które należy podjąć (zostały one następnie wykorzystane do określenia kierunków rozwoju).

Kolejną formą konsultacji było - **badanie opinii liderów – rozmowy z władzami gmin**. Jej celem było dokonanie analizy powiązań funkcjonalnych na terenie partnerstwa:

- weryfikacja opinii władz lokalnych;
- określenie atutów i problemów rozwojowych obszaru oraz niezbędnych działań;
- opinie zostały wykorzystane przy planowaniu kierunków rozwoju.

Fazę tę zakończyło zamieszczenie na stronach internetowych partnerów komunikatu zachęcającego do zgłaszania uwag do Diagnozy. Mieszkańcy mieli możliwość zgłoszenia uwag za pomocą dedykowanego formularza. Strona społeczna nie zgłosiła uwag.

II. Faza koncepcyjna

Upublicznienie projektu Strategii

Zamieszczenie na stronach internetowych partnerów komunikatu zachęcającego do zgłaszania uwag wraz z projektem *Strategii*. Mieszkańcy mieli możliwość zgłoszenia uwag za pomocą dedykowanego formularza.

Poza organizacją spotkań i konsultacji on-line przez cały czas prowadzona była akcja informacyjna. Każdy z samorządów utworzył na swojej stronie internetowej dedykowaną zakładkę dot. Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023-2030. Mieszkańcy byli informowani o działaniach podejmowanych w ramach przygotowania Diagnozy oraz Strategii, postępach prac, wynikach przeprowadzonych działań konsultacyjnych, a także byli zachęceni do aktywnego udziału we wspólnym tworzeniu dokumentów.

W trakcie prowadzonych prac wykorzystywane były różne kanały dotarcia z informacjami do mieszkańców. O głównych działaniach i postępach prac mieszkańcy byli informowani poprzez komunikaty zamieszczane na stronach internetowych partnerów, a także informacje na profilach w mediach społecznościowych prowadzonych przez poszczególnych wójtów oraz burmistrzów.

III. Faza konsultowania i weryfikowania Strategii

Ta faza obejmuje przeprowadzenie procesu konsultacji i weryfikacji Strategii poprzez:

- 1) Przeprowadzenie konsultacji wewnętrznych w jednostkach samorządowych 4 Gmin należących do Porozumienia Gmin Beskidu Niskiego.
- 2) Przeprowadzenie ustawowych konsultacji społecznych, do których zaproszono mieszkańców gmin, lokalnych partnerów społeczno-gospodarczych, sąsiednie gminy i powiaty oraz właściwego Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej. Informacje o konsultacjach zostały opublikowane na stronach internetowych dziewięciu gmin, a uwagi można było zgłaszać od 14 lipca do 18 sierpnia 2025 roku poprzez formularz internetowy. Na dzień 11 sierpnia 2025 roku ogłoszono spotkanie konsultacyjne, na które interesariusze nie przybyli.
- 3) Tego samego dnia w urzędach gmin odbyły się dyżury, podczas których można było zgłaszać swoje uwagi do Strategii. Zostały zgłoszone 4 uwagi.
- 4) Opinia w zakresie zgodności ze strategią województwa z art. 10 g ustawy o samorządzie województwa wydana przez Zarząd Województwa Podkarpackiego (Uchwała nr 136/3282/25 Zarządu Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie z dnia 16 września 2025r.).
- 5) Prowadzenie roboczej konsultacji projektu dokumentu Strategii z Instytucją Zarządzającą.
- 6) Przyjęcie dokumentu Strategii uchwałą Walnego Zgromadzenia Związku.
- 7) Opinia Instytucji Zarządzającej.

Zgłoszone opinie i uwagi zostały poddane analizie, Komitet Sterujący uznał wszystkie uwagi za zasadne w kontekście potrzeb lokalnych, jednak nie mogły zostać uwzględnione w ramach planowanego projektu z uwagi na ograniczenia kwalifikowalności wydatków w programie Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021–2027. Sprawozdanie z procesu konsultacji zostało opublikowane na stronach internetowych Gmin Porozumienia (Załącznik do Strategii: Sprawozdanie z przebiegu i wyników konsultacji społecznych dotyczących projektu dokumentu Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego na lata 2023-2030).

Projekt Strategii został również przekazany Zarządowi Województwa Podkarpackiego do zaopiniowania. Na zakończenie, podkreślić należy kluczową rolę przedstawicieli wszystkich gmin, których zaangażowanie i aktywność zagwarantowały uwzględnienie interesów lokalnych społeczności w treści Strategii.

W ramach formalnego procesu opracowania Strategii dokonano uzgodnień w zakresie przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko projektu Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023–2030. Pismami z dnia 20 sierpnia 2025 r. Lider Porozumienia wystąpił do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Rzeszowie oraz z dnia 26 sierpnia 2025 roku do Podkarpackiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego z wnioskami w sprawie uzgodnienia braku konieczności przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla dokumentu Strategii. Oba organy – w pismach z dnia odpowiednio 21 i 1 września 2025 r. poinformowały, że nie zachodzi potrzeba przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko: Podkarpacki Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny - pismo z 1 września 2025 roku (znak SNZ.9020.1.51.2025.JB) oraz Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Rzeszowie - pismo z 21 sierpnia 2025 roku (znak WOOŚ.410.1.31.2025.AB.5).

9.9. Partycypacja społeczna na etapie realizacji Strategii i oceny efektów Strategii

Zmieniające się uwarunkowania, zarówno wewnętrzne jak i zewnętrzne, powodują konieczność modyfikacji zaplanowanych działań. Tak jak w przypadku przygotowania polityki rozwojowej również etap realizacji i wprowadzania ewentualnych zmian wymaga aktywnej współpracy ze społecznością lokalną, a także instytucjami, których funkcjonowanie i decyzje wpływają na sytuację społeczno-gospodarczą gmin objętych Strategią.

Głównym ciałem formalnym, które będzie swoistym łącznikiem pomiędzy Radą Porozumienia a mieszkańcami, będzie Komitet Doradczy. Będzie to forum gromadzące przedstawicieli sektora gospodarczego, organizacji społecznych, lokalne autorytety, a także przedstawicieli instytucji ważnych z punktu widzenia realizacji ustaleń Strategii. Głównym zadaniem Komitetu będzie prowadzenie strategicznej dyskusji na temat perspektyw obszaru partnerstwa oraz proponowanie rozwiązań oraz nowych przedsięwzięć realizacyjnych.

Oprócz funkcjonowania Komitetu Doradczego kontakt z mieszkańcami będzie utrzymywany dzięki innym, mniej sformalizowanym mechanizmom, które będą uruchamiane w sposób elastyczny, w zależności od potrzeb. Należą do nich:

1. Działania informacyjne partnerstwa:

- informacje zamieszczane na stronach internetowych partnerów oraz social mediach;
- informacje w materiałach drukowanych (np. biuletyny gminne);
- współpraca z lokalnymi mediami.

2. Spotkania, warsztaty i debaty:

- planowane do wdrożenia (w ramach niniejszej Strategii) spotkania Rady Porozumienia z przedsiębiorcami, rolnikami, organizacjami pozarządowymi; spotkania te umożliwią dyskusję na tematy bieżące, ale również na temat kierunków rozwoju partnerstwa;

- dyskusje nad raportami o stanie gminy, których elementem będzie również informacja o stanie realizacji strategii ponadlokalnej,
- dyskusje podczas organizowanych spotkań (np. spotkania w sołectwach);

3. Badania opinii i gromadzenie informacji:

- organizowanie badań ankietowych na temat oceny procesów, które zaszły na obszarze partnerstwa w trakcie wdrażania *Strategii*,
- okresowe badania opinii mieszkańców dotyczące oceny efektów realizowanych projektów;
- zbieranie opinii o realizacji *Strategii* zgłaszanych różnymi kanałami, zarówno do przedstawicieli poszczególnych partnerów (samorządów), jak i bezpośrednio do organów partnerstwa;

4. Włączenie w działania:

- możliwość zgłaszania pomysłów projektowych w ustalonej procedurze;
- włączanie się mieszkańców w dyskusje dotyczące projektowania szczegółowych rozwiązań w ramach wybranych projektów (np. urządzanie przestrzeni publicznych);
- system zbierania, selekcji i wsparcia realizacji wartościowych przedsięwzięć lokalnych wzmacniających efekty realizacji projektów strategicznych (np. partnerski budżet obywatelski, fundusz sołecki).

Dla poszerzenia dialogu nt. stojących przed porozumieniem wyzwań i dla nadania im wymiaru ponadlokalnego, a nawet ponadregionalnego, rekomenduje się organizację cyklicznego wydarzenia poświęconego wdrażaniu strategii ponadlokalnej, poszukiwaniu nowych pomysłów na współpracę ponadlokalną oraz wypracowaniu rekomendacji do aktualizacji *Strategii*.

9.10. Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych

Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej („Strategia rozwoju gminy – poradnik praktyczny” luty 2021 r.) jako dokumenty wykonawcze względem strategii rozwoju, należy rozumieć obowiązkowe lub fakultatywne plany i programy funkcjonujące w gminie.

Należy także pamiętać, iż podczas tworzenia nowych, bądź aktualizacji istniejących sektorowych gminnych planów i programów, powinny być one spójne ze Strategią Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023-2030. Zaleca się również wykorzystanie odpowiednich wskaźników niniejszej Strategii w procedurze monitorowania strategii rozwoju gminy.

Do dokumentów wykonawczych dla Strategii Rozwoju Ponadlokalnego należą m.in.:

- Strategia rozwoju gminy
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- Lokalny program rewitalizacji/Gminny program rewitalizacji,
- Program ochrony środowiska,
- Plan gospodarki niskoemisyjnej,
- Strategia rozwiązywania problemów społecznych,
- Program współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3. ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,

- Gminny program opieki nad zabytkami,
- Plan zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe.

ROZDZIAŁ 10

RAMY FINANSOWE I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA STRATEGII



Ramy finansowe Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” 2023-2030 posiadają jedynie charakter prognostyczny oraz zależą od szeregu zmiennych, które w praktyce mogą zupełnie zmieniać dane kwoty. Po analizie zebranych danych z rozdziału 6 Kluczowe działania – Projekty strategiczne szacunkowo określono ramy finansowe w poszczególnych obszarach:

Cel strategiczny nr 1 Wzrost jakości życia mieszkańców Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, poprzez wzmocnienie kapitału społecznego oraz rozwój usług społecznych 55 000 000 zł	Cel strategiczny nr 2 Wykorzystanie potencjału turystycznego oraz wzrost konkurencyjności gospodarczej Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” 31 000 000 zł
Cel strategiczny nr 3 Wzmocnienie infrastruktury zapewniającej warunki do zrównoważonego rozwoju Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” 55 000 000 zł	

Cele strategiczne i operacyjne opracowane w ramach niniejszej Strategii, które stanowią podstawę do podejmowania i realizacji konkretnych projektów, mogą być finansowane z dochodów własnych gmin oraz ze środków zewnętrznych. Wśród tych ostatnich wyróżnić możemy m.in. środki z:

- Funduszy Europejskich dla Podkarpacia na lata 2021-2027,
- krajowych programów w zakresie funduszy europejskich,
- Wspólnej Polityki Rolnej (WPR 2021-2027),
- Krajowego Planu Odbudowy (KPO),
- Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa,
- Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych
- dofinansowania od Wojewody Podkarpackiego,
- Powiatowego Urzędu Pracy,
- pożyczek i kredytów bankowych,
- środków własnych.



Nowy okres programowania środków unijnych stwarza możliwość pozyskania przez gminę Cisna dotacji na działania służące stricte realizacji celów zawartych w przedmiotowym dokumencie strategicznym. Wykorzystanie tych możliwości w istotnym stopniu uzależnione jest od aktywności władz samorządowych i ich aktywności w pozyskiwaniu nowych środków zewnętrznych. Poniżej prezentujemy poszczególne programy mogące stanowić źródło finansowania projektów opisanych w Strategii.

- **Instrumenty wynikające z polityk rozwojowych Unii Europejskiej:**

- Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FENIKS),
- Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki (FENG),
- Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS),
- Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy (FERC),
- Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej (FEPW),
- Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027,
- Krajowy Plan Odbudowy,
- inicjatywy zarządzane z poziomu europejskiego (np. Erasmus+, LIFE, Cyfrowa Europa, Interreg) lub dostępne na podstawie umów międzynarodowych (Norweski Mechanizm Finansowy oraz Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego).

- **Instrumenty finansowane z budżetu państwa, funduszy celowych i innych krajowych środków publicznych**

Poza środkami wsparcia UE samorządy i ich interesariusze (m.in. organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy) będą mogli ubiegać się o dofinansowanie działań w ramach dostępnych instrumentów krajowych. Do najważniejszych należą:

- **Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych**, mający na celu bezzwrotne dofinansowanie projektów inwestycyjnych realizowanych przez gminy, powiaty i miasta lub ich związki w całej Polsce;
- **Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg**, w ramach którego finansowane będą projekty związane z budową, przebudową, remontem dróg powiatowych lub dróg gminnych oraz przebudową dróg wewnętrznych, które po uzyskaniu właściwych parametrów technicznych będzie można zaliczyć do odpowiedniej kategorii dróg publicznych;
- **Program Rozwoju Elektromobilności**, w ramach którego finansowane będą projekty związane z rozwojem elektromobilności oraz transportem opartym na paliwach alternatywnych;
- **Program Społecznych Inicjatyw Mieszkaniowych** – to instrument wsparcia samorządów, które będą mogły realizować inwestycje w formule społecznego budownictwa czynszowego;
- pozostałe programy finansowane z budżetu państwa, m.in.: w zakresie ochrony środowiska - realizowane przez NFOŚiGW, właściwy WFOŚiGW; w zakresie opieki nad osobami niepełnosprawnymi – realizowane przez PFRON, a także **Program Senior+**, **Program „Aktywni+” na lata 2021-2025**; w zakresie kultury, itd.

Wskazane powyżej źródła finansowania należy rozpatrywać jako katalog otwarty, który może ulec zmianom, z uwagi na aktualnie opracowywaną nową perspektywę finansowania 2021-2027, czas realizacji projektów nastąpi w latach 2023-2029. Tym samym należy zakładać, że w tym okresie pojawią się również inne programy dofinansowujące skierowane na rozwój inwestycji w samorządach. Identyfikacja i wybór potencjalnych źródeł, z których mogą być finansowane poszczególne przedsięwzięcia w ramach *Strategii* wymaga właściwej organizacji i koordynacji procesu pozyskiwania tych środków. W związku z powyższym zakłada się bieżące monitorowanie źródeł finansowania przez pracowników poszczególnych urzędów, co daje gwarancje ciągłej aktualizacji i dostosowywania najlepszych źródeł finansowych do realizacji zamierzonych inwestycji.

SPIS TABEL



Tabela 1	Zgodność celów Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023-2030 ze Strategią rozwoju województwa - Podkarpackie 2030.....	51
Tabela 2	Skład i zadania Rady Porozumienia.....	94
Tabela 3	Skład i zadania Zespołu Operacyjnego.....	94

SPIS MAP



Mapa 1	Zasięg terytorialny gmin wchodzących w skład OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”.....	7
Mapa 2	Lokalizacja OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na tle województwa podkarpackiego.....	8
Mapa 3	Model struktury funkcjonalno – przestrzennej – Sieć osadnicza i społeczna.....	65
Mapa 4	Model struktury funkcjonalno – przestrzennej – Uwarunkowania przyrodnicze i infrastrukturalne.....	66
Mapa 5	Model struktury funkcjonalno przestrzennej – Obszary strategicznej interwencji.....	67
Mapa 6	Model struktury funkcjonalno – przestrzennej – Rekomendacje.....	68
Mapa 7	Wschodnia Polska.....	76
Mapa 8	Obszary zagrożone trwałą marginalizacją.....	77
Mapa 9	Obszary zagrożone trwałą marginalizacją – poziom regionalny.....	79
Mapa 10	Obszar objęty Programem Strategicznego Rozwoju Bieszczad.....	81
Mapa 11	Obszar objęty Programem Strategicznym „Błękitny San”.....	82
Mapa 12	Obszary wiejskie województwa podkarpackiego.....	84
Mapa 13	Obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym.....	86
Mapa 14	Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym.....	89

SPIS ZDJĘĆ



Zdjęcie 1 Cele Polityki Spójności na lata 2021-2027	11
---	----

Załączniki do Strategii:

Załącznik nr 1 - Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej.

Załącznik nr 2 – Mapa projektowanych i istniejących rowerowych i pieszo-rowerowych tras turystycznych.

Załącznik nr 3 – Sprawozdanie z konsultacji społecznych.